

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Ing. Mgr. Miroslav Janeček

Regulace spotřebitelského úvěru

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: doc. JUDr. Michael Kohajda, Ph.D.

Katedra finančního práva a finanční vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25. 11. 2017

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Prohlašuji, že samotný text rigorózní práce včetně poznámek pod čarou má 259 184 znaků.

V Praze dne

Miroslav Janeček

Poděkování:

Rád bych tímto poděkoval panu doc. JUDr. Michaelu Kohajdovi, Ph.D. za jeho vedení při psaní této práce a za jeho vždy rychlou a cennou zpětnou vazbu k jejímu textu. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za podporu nejenom v průběhu psaní rigorózní práce, ale v průběhu celých mých studií. V neposlední řadě děkuji své manželce za to, že je mi životní oporou.

Obsah

Úvod.....	1
1 Pojem, historie a ekonomický kontext spotřebitelského úvěru.....	3
1.1 Vymezení základních pojmů.....	3
1.2 Historie spotřebitelských úvěrů a úroku	4
1.3 Ekonomický kontext financování spotřebitelů	8
2 Unijní a mezinárodní právní úprava.....	12
2.1 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES	13
2.2 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU.....	16
2.3 Obecné pokyny	27
2.3.1 Obecné pokyny k oznámením pro zprostředkovatele úvěru podle směrnice o hypotečních úvěrech 28	
2.3.2 Obecné pokyny Evropského orgánu pro bankovníctví k prodlení a realizaci zástavy	28
2.3.3 Obecné pokyny k vyřizování stížností pro odvětví cenných papírů (ESMA) a bankovníctví (EBA) 29	
2.3.4 Obecné pokyny k spojenému prodeji	30
2.3.5 Obecné pokyny k dohledu a mechanismům pro správu a řízení retailových bankovních produktů 30	
2.3.6 Obecné pokyny k posouzení úvěruschopnosti.....	31
2.3.7 Obecné pokyny k zásadám a postupům odměňování v souvislosti s prodejem a poskytováním retailových bankovních produktů a služeb.....	34
2.4 Judikatura Soudního dvora Evropské unie	40
3 Česká právní úprava	44
3.1 Zákon o spotřebitelském úvěru	48
3.1.1 Obecná ustanovení.....	50
3.1.2 Osoby oprávněné poskytovat spotřebitelský úvěr a nebankovní poskytovatel	53
3.1.3 Osoby oprávněné zprostředkovávat spotřebitelský úvěr	57
3.1.4 Personální předpoklady k provozování činnosti.....	65
3.1.5 Pravidla jednání	68
3.1.6 Informační povinnosti vůči spotřebiteli.....	76
3.1.7 Smlouva o spotřebitelském úvěru.....	82
3.1.8 Smlouva o zprostředkování spotřebitelského úvěru	91
3.1.9 Roční procentní sazba nákladů	92
3.1.10 Správní delikty a sankce	94

3.1.11	Společná, přechodná a závěrečná ustanovení	95
3.1.12	Přílohy zákona	97
4	Orgány regulace a dohledu.....	100
5	Srovnávací analýza s právní úpravou Slovenské republiky	102
6	Spotřebitelský úvěr de lege ferenda	105
	Závěr.....	107
	Zkratky	109
	Seznam použitých zdrojů	110
	Seznam obrázků	113
	Abstrakt	114
	Abstract (English).....	115

Úvod

Spotřebitelský úvěr je právní institut a ekonomický nástroj umožňující spotřebiteli uhradit finančními prostředky, kterými v dané chvíli nedisponuje, nákup zboží nebo služeb. Jeho význam v konzumní společnosti je značný, tudíž je třeba jeho poskytování a distribuci regulovat a spotřebitele mimo jiné chránit před nekalými obchodními praktikami.

Tato práce nahlíží na spotřebitelský úvěr z hlediska finančněprávního a soukromoprávní aspekty tohoto fenoménu rozebírá spíše okrajově. Předmětem zkoumání je tedy především ochrana spotřebitele a vyrovnání jeho postavení se silnější smluvní stranou, dále regulace subjektů oprávněných poskytovat a zprostředkovávat spotřebitelský úvěr a také otázky dohledu nad spotřebitelskými úvěry.

Práce se dělí na 6 kapitol. V úvodu vymezují pojem spotřebitelského úvěru z teoretického hlediska a k pochopení významu této regulace zařazují krátký historický exkurz a ekonomický kontext. Druhá kapitola se věnuje právní úpravě na mezinárodní a především evropské úrovni, neboť unijní a lokální právo jsou v této oblasti úzce propojeny. Ve třetí kapitole je obsažena klíčová analýza české právní úpravy. Poté následuje krátká kapitola věnovaná institucím a orgánům dohledu a regulace. V páté kapitole komparuji základní prvky české a slovenské regulace spotřebitelského úvěru. Poslední kapitola nabízí můj pohled na vývoj regulace v budoucnosti a myšlenky, jak účinněji regulovat spotřebitelský úvěr, zamýšlím se tedy nad právní úpravou z hlediska *de lege ferenda*.

Data a informace použité pro tuto práci pocházejí z mnoha zdrojů. Obecný základ poskytuje česká a zahraniční odborná literatura. Jelikož je úprava spotřebitelského úvěru harmonizována na úrovni Evropské unie, nelze vynechat mezi klíčovými prameny dvě základní směrnice a dále zásady a instrukce publikované evropskými orgány dohledu. Jádrem analýzy se však týká lokálního zákona o spotřebitelském úvěru. K rozboru jednotlivých ustanovení dopomáhají předpisy a dokumenty publikované Českou národní bankou, Ministerstvem financí ČR a dalšími relevantními autoritami. Pro vyhodnocení účinnosti a vhodnosti jednotlivých aspektů regulace použiji také poznatky ze své vlastní praxe u jedné z předních českých komerčních bank.

V úvodu práce převažuje metoda deskripce a metoda historická. Celou práci prostupuje metoda analytická. V závěru je nosnou metodologií komparace, jejímž cílem je identifikace rozdílných prvků, zhodnocení jednotlivých úprav a vyvození obecných závěrů. Vycházím ze stavu právní úpravy účinné k 30. 6. 2017, pokud není v práci uvedeno jinak.

Hlavním cílem této práce je analyzovat regulaci spotřebitelského úvěru v České republice, vyhodnotit prospěšnost a kvalitu jednotlivých aspektů právní úpravy a zformulovat vlastní názory na možné zlepšení a optimalizaci této regulace.

1 Pojem, historie a ekonomický kontext spotřebitelského úvěru

1.1 Vymezení základních pojmů

Současný zákon o spotřebitelském úvěru č. 257/2016 Sb., vymezuje v ustanovení § 2 spotřebitelský úvěr jako odloženou platbu, peněžitou zápůjčku, úvěr nebo obdobnou finanční službu poskytovanou nebo zprostředkovanou spotřebiteli.

Bakeš k úvěrovým vztahům uvádí: „Vztahy mezi věřitelem a dlužníkem jsou vztahy charakterizované smluvní volností stran, upravené dispozičními právními normami soukromého práva, ale vztahy upravující organizované poskytování úvěrů na finančním trhu vycházejí převážně z právních norem kogentních, typických pro právo veřejné, zejména právo finanční.“¹ Spotřebitelské úvěry přesně naplňují kategorii vztahů, kdy jsou obecné základy smlouvy upraveny soukromým právem, v tomto případě občanským zákoníkem, avšak významná část smlouvy a dalších povinností je určena kogentními normami, kterou je i zákon o spotřebitelském úvěru.

Určujícím prvkem institutu spotřebitelského úvěru je, komu je úvěr určen. Příjemcem spotřebitelského úvěru musí být vždy spotřebitel, tento pojem je definován zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník jako *každý člověk, který mimo rámeček své podnikatelské činnosti nebo mimo rámeček samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná.*

Pojem spotřebitele je třeba odlišit od pojmu slabší strany, u které občanský zákoník konstruuje vyvratitelnou domněnku, že slabší stranou je *vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním.* Spotřebitelem je vždy jen člověk – fyzická osoba, zatímco slabší stranou může být i osoba právnická. Mimo to mohou zcela určitě existovat případy, kdy slabší stranou bude i podnikatel, což se jeví z hlediska dikce zákona jako méně pravděpodobné, nikoliv však vyloučené. Například může jít o hospodářský styk mezi drobným živnostníkem, který je dodavatelem nadnárodní korporace. Spotřebitel, pokud jde o sjednání spotřebitelského úvěru, jako podnikatel vystupovat nemůže.²

1 BAKEŠ, Milan. Finanční právo. 6., upr. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-440-7, s. 322.

2 Samozřejmě obecně může být podnikatelem, avšak ne v souvislosti s tímto právním vztahem.

Dále z definice spotřebitele můžeme dovodit, že druhou smluvní stranou je podnikatel, tedy že nepůjde o spotřebitelský úvěr v případě vztahu mezi 2 osobami – nepodnikateli. Zákon o spotřebitelském úvěru tak nedopadne například na občasný úvěr mezi známými či rodinnými příslušníky. Oprávnění poskytovat či zprostředkovávat spotřebitelský úvěr přiznává zákon pouze určitým subjektům, jejichž výčtu se budu věnovat později.

Subjekty smluvního vztahu jsou tak z názvu spotřebitelský úvěr poměrně přesně vymezeny. Smluvních typů, na které regulace spotřebitelského úvěru dopadá, je však více, než pouhá smlouva o úvěru podle ustanovení § 2395 an. občanského zákoníku. Zákon o spotřebitelském úvěru používá ekonomickou definici úvěru, tudíž je definice právních institutů spadajících pod spotřebitelský úvěr poměrně široká a zahrnuje i obdobné inominátní smlouvy. I tyto nepojmenované smlouvy hrají v hospodářském styku významnou roli, půjde především o tzv. leasingové smlouvy³.

Základní definice se obsahově od dřívějšího zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru příliš neliší, ovšem velkou změnou s významným dopadem na finanční trh je, že tzv. úvěry na bydlení již nejsou z působnosti zákona vyňaty, a naopak se jedná o specifickou kategorii spotřebitelského úvěru. Dále není obsaženo hodnotové omezení, kdy se původní zákon nevztahoval na úvěry s celkovou výší nižší než 5 000 Kč nebo vyšší než 1 880 000 Kč. Především spodní hranice často vedla k zneužití neznalosti spotřebitele a úvěrování s roční procentní sazbou nákladů (dále jen „RPSN“) v řádech stovek až tisíců procent. Okruh úvěrů, které jsou pojmově spotřebitelskými úvěry, avšak zákon na ně nedopadá, se tak výrazně zmenšuje.

1.2 Historie spotřebitelských úvěrů a úroku

Institut moderního spotřebitelského úvěru *stricto sensu*, respektive ochrany spotřebitele jako takové, je produktem evropského práva. Úvěr jako ekonomický nástroj, více či méně regulovaný, však existuje od pradávna. Jako samotný předstupeň peněžních úvěrů můžeme spatřovat jakoukoliv odloženou spotřebu ve prospěch jiné osoby. Například už při barterové výměně obilí za nástroje je možné za ekonomický úvěr považovat, pokud jedna ze stran dodá plnění později, kupříkladu až se urodí. Se vznikem peněz jako univerzálního prostředku směny, zúčtovací jednotky a uchovatele

3 V případě operativního leasingu se použijí pouze vybraná ustanovení. Na finanční leasing, tedy závazek, u něhož je sjednáno právo nebo povinnost koupě předmětu smlouvy nebo jiná možnost nabytí vlastnického práva po uplynutí určité doby, se vztahuje zákon zcela.

hodnoty se poskytování úvěrů jako řemeslo a svého druhu profesionální činnost ještě více rozrostlo. S úvěrem jako takovým úzce souvisí otázka úroku. Nejstarší dochovaný důkaz o úvěru s úrokem je ze sumerských dokumentů z 3. tisíciletí před naším letopočtem. První komplexní právní úprava úvěrů byla obsažena v Chamurappiho zákoníku z Mezopotámie, který vzniknul okolo roku 1750 před naším letopočtem. S úrokem je také úzce spojená otázka lichvy. Chamurappiho zákoník přesně stanovoval, že maximální přípustná úroková míra činí 20 % v případě půjčky stříbra a 33 % v případě půjčky ječmene. Smlouva musela mít písemnou formu a musela být sepsána před úředníkem, jinak byla absolutně neplatná.⁴ Regulace úvěrů byla historicky primárně soustředěna na výši úroků a lichvu.

V rámci římského práva byl úvěr a úroky regulován již Zákonem dvanácti desek, který je nejstarší kodifikací římského práva z poloviny 5. století před naším letopočtem. V průběhu vývoje se objevily i zákoníky úplně zakazující úroky, jiné pouze regulovaly jejich výši. Časem se úprava ustálila a peníze se půjčovaly na základě kontraktu zvaného *mutuum*, což je kontrakt neformální reálný, jehož objektem musí být věci genericky určené, tedy například peníze. Závazek zaplatit za půjčku peněz odměnu v podobě úroků je od samotného *mutua* oddělen. Úroky, latinsky *usurae*, se sjednávaly zvlášť stipulací.⁵

Ve středověku bylo úročení na základě křesťanské doktríny zakázané. Sv. Augustýn považoval peníze vydělané formou úroku za zavrženíhodné. Scholastik Sv. Tomáš Akvinský navazoval na Aristotela v tom, že úročení je prodej něčeho, co neexistuje. Jinými slovy se jedná o prodej času, ale ten patří pouze bohu, což má za následek, že jakékoliv úročení je lichvou bez ohledu na výši úroku. Z tohoto důvodu se podnikáním v oblasti půjček a úvěrů zabývali především židé, na které se „regulace“ nevztahovala, dnes bychom řekli, že byli vyňati z osobní působnosti dané normy. S církevními reformátory přichází změna. Kalvín považuje brání přiměřeného úroku za stejně přirozené jako nájemné za půdu. Za lichvu je tak tedy považován až nepřiměřeně vysoký úrok. Od té doby je úrok z úvěru více či méně přirozený fenomén. V moderní ekonomické teorii je úrok odměnou za časovou hodnotu peněz, respektive za obětovanou příležitost věřitele, na kterou nemohl

4 FINLAY, Steven. Consumer credit fundamentals. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-023-0232-792, s. 33-34.

5 Vliv římského práva na evropské právní myšlení: Úvěr a lichva [online]. Masarykova univerzita, Brno, 2016 [cit. 2017-03-13]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/js16/urfus/web/pages/04-uver-lichva.html>

peníze použít, neboť je půjčil. Není tedy pravda, že úrok je odměnou za nic, jak tvrdil Aristoteles. Dále nese věřitel kreditní riziko a za to by měl být odměněn. V neposlední řadě je dnes úrok nebo spíše úroková sazba významný nástroj měnové politiky.⁶

V průběhu 20. století a na počátku století 21. vývoj směřoval především k rozsáhlým informačním povinnostem věřitele a aplikaci obecných pravidel pro spotřebitelské smlouvy.

Základy ochrany spotřebitele úzce souvisí s evropskými společenstvími a evropským právem a byly položeny na Pařížském summitu roku 1972, kde se čelní představitelé jednotlivých států dohodli na tom, že je potřeba posílit a harmonizovat ochranu spotřebitele. V návaznosti na to vydalo Evropské hospodářské společenství v roce 1975 předběžný program o ochraně spotřebitele a informační politice.⁷ Dokument shrnuje 5 základních spotřebitelských práv, a to právo na ochranu zdraví a bezpečnosti, ochranu ekonomických zájmů, náhradu škody, informace a vzdělávání a zastoupení. Dále je uvedeno, že spotřebitelské otázky mají průřezový charakter a spotřebitelská politika by měla být integrována do ostatních politik společenství.

Za skutečný počátek komunitární spotřebitelské politiky však lze označit až Jednotný evropský akt z roku 1986, který zmocnil Evropskou komisi k vydávání opatření na ochranu spotřebitele. Smlouva o Evropské unii z roku 1992, tzv. Maastrichtská smlouva, zavedla v čl. 129a ochranu spotřebitele jako samostatnou politiku. Amsterodamská smlouva z roku 1997 dále konkretizovala spotřebitelskou politiku a výslovně stanovila, že Unie má přispívat k ochraně zdraví, bezpečnosti a hospodářských zájmů spotřebitelů. Smlouva z Nice podepsaná v roce 2001 prakticky žádné změny nepřinesla.⁸ Lisabonská smlouva z roku 2007 řadí ochranu spotřebitele mezi sdílené pravomoci EU, což znamená, že EU je oprávněna vydávat právně závazné akty a členské státy mohou přijímat další

6 HAMPL, Mojmir. Česká národní banka: Vývoj pohledu na úrok očima ekonomů [online]. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/hampl_20110322_young_mbsa_forum.html

7 DEVENNEY, James. a Mel. KENNY. European consumer protection: theory and practice. New York: Cambridge University Press, 2012. ISBN 9781107013018, s. 355.

8 KNOBLOCHOVÁ, Věra. MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. Vývoj ochrany spotřebitele v EU [online]. 2006 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument7587.html>

úpravu a opatření tam, kde tak Unie neučinila. Listina základních práv EU v čl. 38 uvádí, že v politikách Unie je zajištěna vysoká úroveň ochrany spotřebitele.⁹

V návaznosti na primární prameny práva EU je třeba zmínit i prameny sekundární, v oblasti spotřebitele především směrnice. Současná úprava spotřebitelských smluv v občanském zákoníku provádí tyto směrnice¹⁰:

- Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. 4. 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. 9. 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/122/ES ze dne 14. 1. 2009 o ochraně spotřebitele ve vztahu k některým aspektům smluv o dočasném užívání ubytovacího zařízení (*timeshare*), o dlouhodobých rekreačních produktech, o dalším prodeji a o výměně.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu), a to její čl. 11.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. 10. 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES.

Tyto směrnice jsou samozřejmě implementovány i do předpisů veřejnoprávní povahy. Předně jde o zákon o ochraně spotřebitele č. 634/1992 Sb. Dále jsou z hlediska spotřebitelského úvěru důležité zákony č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy.

9 KNOBLOCHOVÁ, Věra. MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. Dopady Lisabonské smlouvy na politiky v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu [online]. 2010 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument68142.html>

10 Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s., s.396.

První detailní úpravou samotného spotřebitelského úvěru na úrovni EU byla Směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru. Tato směrnice zůstala v platnosti až do účinnosti nové a v současné chvíli platné směrnice z roku 2008, které se budu věnovat v kapitole o unijní právní úpravě. Směrnice měla pouhých 18 článků, přičemž faktickou úpravu obsahuje prvních 12 z nich. Pravidla zavedená směrnicí jsou tak velmi obecná a řeší pouze fundamentální otázky, avšak i tak se jednalo o velký krok k transparentnosti na trhu se spotřebitelskými úvěry.

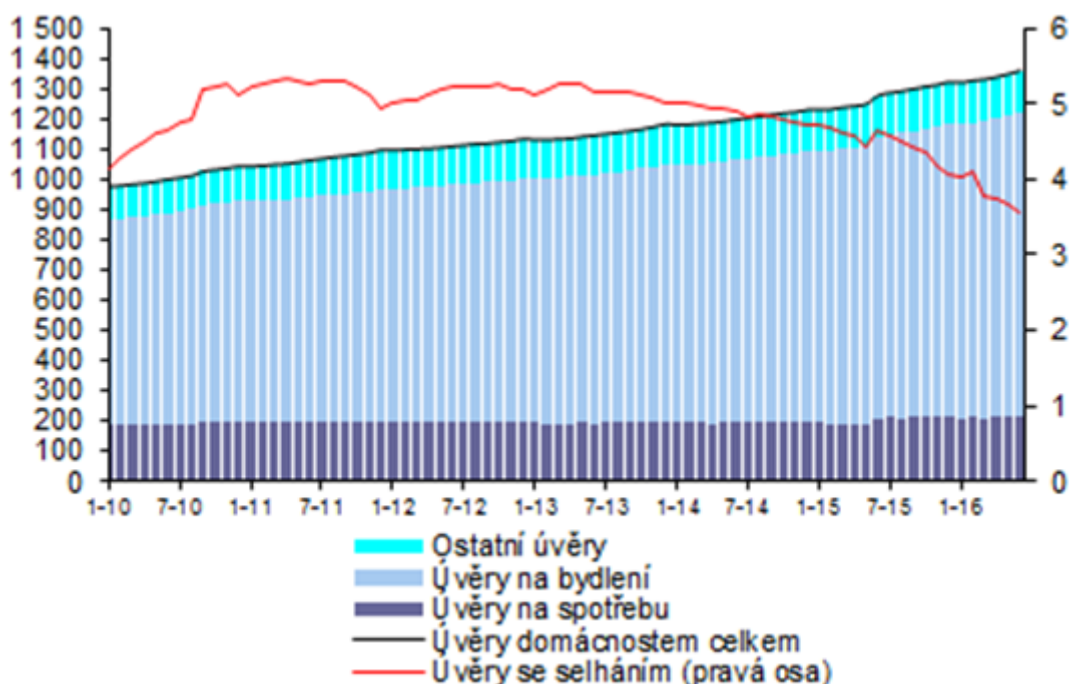
1.3 Ekonomický kontext financování spotřebitelů

Při analýze a tvorbě regulace tak významného ekonomického nástroje, kterým spotřebitelské úvěry bezesporu jsou, nelze odhlédnout od ekonomických aspektů a dopadů regulace do reálné ekonomiky.

Majoritu těchto úvěrů tradičně poskytuje bankovní sektor, byť role nebankovního sektoru je také významná. Podle dat ČNB¹¹ byl objem poskytnutých neúčelových spotřebitelských úvěrů v červnu 2016 214 miliard Kč. Zajímavé je však podívat se na časovou řadu úvěrování v České republice. Objem úvěrům rezidentským domácnostem, které můžeme aproximovat jako spotřebitelský segment, vzrostl za posledních 6 let zhruba o 35 %, a to na celkovou výši 1 361 miliard Kč. Objem spotřebitelských úvěrů, podle terminologie dřívějšího zákona č. 145/2010 Sb., se však na tomto růstu podílil jen nevýznamně, jinými slovy celkový objem spotřebitelských úvěrů jiných než na bydlení vzrostl jen velmi mírně. Hlavní příčinou růstu celkového objemu úvěrů domácnostem je rozšíření úvěrů na bydlení, tedy tzv. hypotečních úvěrů a jiných účelových úvěrů na bydlení. Z tohoto hlediska je třeba pozitivně hodnotit novou regulaci v podobě zákona o spotřebitelských úvěrech, která se již na spotřebitelské úvěry na bydlení vztahuje, neboť tyto tvoří 74 % všech úvěrů domácnostem.

11 Česká národní banka: Bankovní statistika Červen 2016 [online]. 2016 [cit. 2016-08-21]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/bankovni_statistika/bank_stat_komentar.html

Obrázek 1: Úvěry rezidentským domácnostem podle účelu (mld. Kč) a podíl úvěrů se selháním (%)

Zdroj 1: ČNB

Z ekonomického hlediska je expanze úvěrů na bydlení pravděpodobně zapříčiněna prostředím nízkých úrokových sazeb, kdy základní sazby některých centrálních bank jsou dokonce záporné¹² nebo v případě ČNB velmi blízko nule¹³. Podle Hypoindexu¹⁴ zveřejňovaného společností FinCentrum, a.s., který zachycuje statistický vývoj sazeb hypotečních úvěrů na základě dat reportovaných vybranými bankami, byla průměrná úroková sazba hypotečního úvěru v prosinci 2016 1,77 % p. a. Pro srovnání, průměrná sazba o 5 let zpět byla 3,6 % p. a. a o 10 let zpět 4,4 % p. a. Průměrná výše hypotéky se posledních 10 let pohybovala v rozmezí 1,6 – 1,8 milionu, v lednu 2016 poprvé překonala 2 miliony Kč. Počet hypoték má rostoucí trend, můžeme však vyzorovat

12 European Central Bank: Key ECB interest rates [online]. 2016 [cit. 2016-08-21]. Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>

13 Česká národní banka: Měnověpolitické nástroje [online]. 2016 [cit. 2016-08-21]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/faq/vyvoj_repo_historie.txt

14 Fincentrum a. s.: Hypoindex.cz [online]. 2016 [cit. 2016-01-01]. Dostupné z: <http://www.hypoindex.cz/hypoindex-vyvoj/>

i zajímavé anomálie jako je velký propad nových hypoték v lednu, který za posledních 5 let představoval vždy „nejslabší“ měsíc.

Reprezentativní údaje o nebankovním sektoru poskytuje ve svých statistikách Česká leasingová a finanční asociace sdružující 40 subjektů, kteří představují zhruba 97 % objemu všech tuzemských leasingových obchodů a většinu nebankovních úvěrů i prodejů na splátky pro spotřebitele. Za rok 2015 poskytl nebankovní sektor 28,43 mld. Kč, za rok 2016 27,61 mld. Kč a za první pololetí 2017 13,66 mld. Kč formou spotřebitelského úvěru.¹⁵ Jde tedy o řádově nižší objem, než je tomu u bank a trend má spíše klesající charakter.

Podíl bankovních úvěrů v selhání od roku 2013 postupně klesl z výše 5,3 % na nyníjších 3,6 %. Za úvěry v selhání se považují pohledávky bank klasifikované jako nestandardní, pochybné a ztrátové, tedy pohledávky, jejichž jistina či příslušenství jsou alespoň 90 dní po splatnosti.¹⁶ Klasifikace úvěrového portfolia bank se tak podle těchto ukazatelů zlepšuje. Podíváme-li se však na data Bankovního a Nebankovního registru klientských informací, tak se u krátkodobých úvěrů počet nesplacených úvěrů zvyšuje.¹⁷ Po srovnání s daty z ČNB tedy můžeme konstatovat, že kvalita portfolia nebankovních společností se výrazně zhoršuje.

Zajímavým údajem také je, že lidé musejí na splácení úvěrů vydávat stále větší část svého příjmu. V roce 2007 to byla zhruba pětina, v roce 2015 již čtvrtina příjmu.¹⁸

Právě kvůli nekvalitě úvěrového portfolia nebankovních poskytovatelů a následným dopadům do ekonomiky přistoupil zákonodárce k o mnoho přísnější regulaci těchto subjektů. Z dat provozovatele registrů lze už v prvním roce po účinnosti zákona dovodit, že úvěrování je značně odpovědnější.

15 Česká leasingová a finanční asociace: Statistiky [online]. 2017 [cit. 2017-09-09]. Dostupné z: <https://www.clfa.cz/index.php?textID=64>

16 Opatření České národní banky č. 193/1998 Sb., kterým se stanoví zásady klasifikace pohledávek z úvěrů a tvorby opravných položek k těmto pohledávkám.

17 Czech Credit Bureau, a. s.: Lidé hůře splácí své úvěry, finanční instituce si je proto pečlivěji prověřují.[online]. [cit. 2016-08-27]. Dostupné z: <http://www.informaceofirmach.cz/lide-hure-splaci-sve-uvery-financi-instituce-si-je-proto-pecliveji-proveruji/>

18 Czech Credit Bureau, a. s.: Lidé vydávají na splácení úvěrů stále větší část své mzdy a půjčují si vyšší částky [online]. [cit. 2016-08-27]. Dostupné z: <http://www.informaceofirmach.cz/lide-vydavaji-na-splaceni-uveru-stale-vetsi-cast-sve-mzdy-a-pujcuji-si-vyssi-castky/>

Ohrožený dluh, tedy dluh, u kterého nebyly zaplaceny tři po sobě následující splátky nebo došlo k jeho zesplatnění, klesl ke konci 2. čtvrtletí 2017 meziročně o 13,6 % (6,4 miliardy Kč). Za období 2 let jde dokonce o pokles o jednu pětinu. Dalším potvrzujícím údajem je, že počet klientů s dlouhodobým ohroženým dluhem meziročně klesl o 11 %, v případě krátkodobého o 5 %.¹⁹ Tento pozitivní trend je pravděpodobně výsledkem několika faktorů, kromě přísnější regulace a odpovědnějšího přístupu poskytovatelů úvěrů je vysvětlující proměnnou určitě i příznivá ekonomická situace a nízká nezaměstnanost.

¹⁹ Czech Banking Credit Bureau: Objem dluhu obyvatel se ve druhém čtvrtletí meziročně zvýšil o 169 miliard korun [online]. 2017 [cit. 2017-11-03]. Dostupné z: <http://www.cbcb.cz/sqlcache/tz-barometr-2q2017.pdf>

2 Unijní a mezinárodní právní úprava

Pramenů mezinárodně právního charakteru, které by měly výrazný dopad na poskytování spotřebitelských úvěrů, mnoho nenalezneme. V zásadě se jedná o iniciativy organizací, jejichž náplní je posílení ochrany spotřebitele. Výstupem těchto aktivit jsou především doporučení právně nezávazného charakteru. Příkladem může být srovnávací analýza organizace Consumers international, která sdružuje 240 organizací ze 120 států, z roku 2013 srovnávající regulaci úvěrování spotřebitelů ve 14 státech.²⁰

Pokud se však zaměříme na evropské státy, zjistíme, že právo Evropské unie se regulací spotřebitelských úvěrů detailně zabývá. Účelem harmonizace je mimo jiné podpora přeshraničního poskytování úvěrů a tvorba jednotného trhu.

Česká republika je jako členský stát EU vázána právními akty unijního práva. Podstatná část naší lokální úpravy vychází z unijních předpisů. Cílem EU je v současné době regulaci spotřebitelských úvěrů pouze harmonizovat, nikoliv unifikovat, proto je tato oblast upravena směrnicemi, nikoliv nařízeními.

Směrnice zavazuje členské státy, pokud jde o zamýšlený výsledek, ale způsob jeho dosažení si mohou vybrat. Směrnice je třeba do vnitrostátního právního řádu transponovat, tj. upravit předpisy, aby byly v souladu se směrnicí, a následně ji implementovat, tedy zabezpečit faktické provádění požadavků směrnice a chování subjektů podle směrnice.²¹

Unijní právní úprava rozlišuje 2 hlavní kategorie spotřebitelských úvěrů, a to spotřebitelské úvěry v užším slova smyslu nebo též spotřebitelské úvěry jiné než na bydlení a spotřebitelské úvěry na bydlení. Každá z těchto kategorií je upravena zvláštní směrnicí, neboť každá kategorie má svá specifika. Jde o tzv. směrnici o spotřebitelských úvěrech a hypoteční směrnici.

Dopad na poskytování a zprostředkování spotřebitelských úvěrů mají také další směrnice, které se přímo nezabývají úvěrováním, ale obecně spotřebitelskými otázkami. Jde například o Směrnici

20 Consumers International: Responsible lending: An international landscape [online]. 2013 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.consumersinternational.org/media/1412472/ciresponsiblelending_finalreport_06-11-13.pdf

21 SVOBODA, Pavel. Úvod do evropského práva. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, 362 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4003-349, s. 62-63.

Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku nebo o Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů.

2.1 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS je první ze směrnic aktuálně regulujících spotřebitelské úvěry. V angličtině se označuje jako *consumer credit directive*, respektive zkratkou CCD, která je obvykle užívána i českou odbornou veřejností, proto budu dále této zkratky také využívat. Směrnice byla přijata po více než 20 letech od přijetí Směrnice Rady 87/102/ECC z 22. prosince 1986 o přiblížení zákonů, regulace a administrativních předpisů členských států týkajících se spotřebitelských úvěrů. Obsah této první směrnice byl však velmi stručný a v zásadě se týkal pouze formy a některých obsahových náležitostí smlouvy o spotřebitelském úvěru.

Primárním důvodem pro přijetí směrnice má být vytvoření fungujícího vnitřního trhu, v tomto případě vnitřního trhu spotřebitelských úvěrů. K tomu je potřeba dostatečně harmonizovat regulaci tohoto institutu. Do přijetí CCD bylo z důvodu rozdílné právní a hospodářské situace v jednotlivých státech postavení a ochrana spotřebitele na velmi rozdílné úrovni. Pokud jde o samotné sblížení regulace v jednotlivých státech, můžeme konstatovat, že tento cíl se podařilo poměrně úspěšně naplnit. Na druhé straně je však třeba říci, že ke skutečnému přeshraničnímu uzavírání smluv o spotřebitelském úvěru, tedy smluv uzavřených především pomocí prostředků komunikace na dálku (například telefon či email) dochází spíše zřídka, především pokud hovoříme o úvěrových institucích²² a o etablovaných nebankovních poskytovatelích spotřebitelského úvěru²³. Mnohem

22 Úvěrovou institucí se podle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 575/2013 ze dne 26. června 2013 o obezřetnostních požadavcích na úvěrové instituce a investiční podniky a o změně nařízení (EU) č. 648/2012 rozumí podnik, jehož činnost spočívá v přijímání vkladů nebo jiných splatných peněžních prostředků od veřejnosti a poskytování úvěrů na vlastní účet. ČNB ji ve slovníku pojmů definuje jako právnickou osobu, jejíž činnost spočívá v přijímání vkladů od veřejnosti a v poskytování úvěrů anebo osoba oprávněná k vydávání elektronických peněžních prostředků. V ČR pojmu úvěrová instituce odpovídají banky a spořitelny a úvěrní družstva (družstevní záložny).

23 Pojmem se budu zabývat později ve spojení s českou právní úpravou. Zde je však třeba konstatovat, že kromě bank a nebankovních poskytovatelů mohou spotřebitelské úvěry poskytovat další instituce, například instituce

častější variantou je založení nové společnosti a získání licence v zahraničí nebo v případě bank využití tzv. evropského pasu podle článku 39 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/36/EU ze dne 26. června 2013 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o obezřetnostním dohledu nad úvěrovými institucemi a investičními podniky, tzv. CRD IV.

Působnost CCD je vymezena jednoduše tak, že se vztahuje na úvěrové smlouvy. Z tohoto lakonického ustanovení však existuje mnoho výjimek. Především jsou vyloučeny úvěrové smlouvy, které jsou zajištěny hypotékou nebo jiným srovnatelným zajištěním, a úvěrové smlouvy, jejichž účelem je nabytí nemovité věci, neboť tyto úvěry vyžadují rozdílná pravidla a předpokládala se pro ně zvláštní úprava. Dále je působnost omezena na smlouvy od 200 do 75 000 EUR. Především spodní hranice však vedla k zneužívání a regulatorní arbitráži, kdy úvěry pod tuto hranici měly podstatně volnější regulaci.²⁴

Jedním z nejvýznamnějších požadavků CCD je zavedení rozsáhlé (minimální) informační povinnosti věřitele vůči spotřebiteli. Tu můžeme dále dělit na informace poskytované v jednotlivých fázích sjednávání úvěrové smlouvy. Na samém počátku jde o informace obsažené v reklamě. Směrnice zavádí požadavek reprezentativního příkladu, tedy jakési ukázky pro spotřebitele, jaké povinnosti má při uzavření standardní smlouvy a kolik ho v takovém případě úvěr stojí. Dále má spotřebitel právo na předsmluvní informace, které mu mají napomoci, ještě před podpisem samotné úvěrové smlouvy, posoudit nabídku věřitele, porovnat ji s konkurenčními nabídkami a informovaně se rozhodnout, zdali tuto nabídku přijme. Standard minimálních informací je zaveden i pro samotnou úvěrovou smlouvu, aby se zamezilo případným budoucím rozporům kvůli nejasnosti a nepřesnosti smlouvy.

Pro jednoznačnou porovnatelnost nabídek jednotlivých poskytovatelů se zavádí institut roční procentní sazby nákladů, známé pod zkratkou RPSN, která vyjadřuje celkové náklady pro spotřebitele jako roční procento celkové výše úvěru. Výhodou tohoto ukazatele je, že zahrnuje kromě

---

elektronických peněz či platební instituce podle zákona č. 284/2009 Sb., o platebním styku. Slovo nebankovní tedy není úplně přesné, protože jsou další „nebankovní poskytovatelé spotřebitelských úvěrů“ (ve smyslu, že se nejedná o banky), kteří nejsou nebankovními poskytovateli ve smyslu zákona o spotřebitelských úvěrech. Avšak s ohledem na skutečnost, že majorita úvěrů je poskytována bankami a nebankovními poskytovateli (v zákonném smyslu), je tato „nepřesnost“ akceptovatelná.

24 Tedy v zásadě pouze požadavky soukromoprávních úprav úvěrových a spotřebitelských smluv.

úrokové sazby i další náklady, jako jsou obvykle poplatky za poskytnutí úvěru či za vedení úvěrového účtu. V poslední době je také významnou položkou pojištění schopnosti splácet (*credit protection insurance*, dále jen CPI), za které sice banky poskytují tzv. *cross-sellovou* slevu, tedy úroková sazba je nižší než standardně nabízená, ale značná cena tohoto produktu celkový úvěr prodraží. Pro mnoho klientů je lepší variantou uzavřít standardní rizikové životní pojištění, protože u CPI po pečlivém prostudování pojistných podmínek zjistíme, že okruh krytých rizik je, alespoň vůči jeho ceně, poměrně úzký.²⁵ Spíše se tedy jedná o způsob, jak banky dosahují výnosů v prostředí nízkých úrokových sazeb. Příloha I CCD, která upravuje předpoklady výpočtu RPSN, byla novelizována Směrnicí Komise 2011/90/EU ze dne 14. listopadu 2011, kterou se mění část II přílohy I směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES, kterou se stanoví dodatečné předpoklady pro výpočet roční procentní sazby nákladů.

Věřitel je povinen posoudit úvěruschopnost každého spotřebitele před uzavřením smlouvy, a pokud je to nezbytné, využít informací dostupných v databázích. Problematikou tohoto požadavku se budu hlouběji zabývat v kapitole věnované české úpravě. Směrnice ukládá členským státům povinnost poskytnout přístup k databázím na nediskriminační bázi i v případě přeshraničního poskytnutí úvěru.

Spotřebiteli se zakládá právo do 14 dnů ode dne uzavření smlouvy od této smlouvy odstoupit bez udání důvodu. Dále má právo úvěr předčasně splatit, přičemž se mu náklady snižují o úroky a další náklady, které by byl povinen platit po zbývající dobu platnosti smlouvy. Věřitel má však právo na přiměřené odškodnění za náklady, které mu byly způsobeny tímto předčasným splacením. V současné verzi směrnice²⁶ je tato výše značně limitována, protože věřitelé měli tendenci zahrnovat do nákladů i položky, které s předčasným splacením vlastně nesouvisí a využívali vysokých nákladů na předčasné splacení jako retenčního nástroje, kdy pro klienta je velmi nákladné změnit poskytovatele.

25 DTest, o.p.s.: Pojištění schopnosti splácet – je výhodné? [online]. Praha, 2015 [cit. 2017-02-13]. Dostupné z: <https://www.dtest.cz/clanek-4209/pojisteni-schopnosti-splacet-je-vyhodne> FinExpert.cz: Pojištění schopnosti splácet – nutnost nebo luxus? [online]. 2013 [cit. 2017-02-13]. Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/pojisteni-schopnosti-splacet--nutnost-nebo-luxus>

26 Po novelizaci způsobené směrnicí hypoteční.

Termín pro transpozici členskými státy byl stanoven na 11. červen 2010, tedy 2 roky po účinnosti směrnice. 16 členských států však nestihlo transponovat směrnici včas a bylo tak vůči nim ze strany komise zahájeno řízení pro nedodržení termínu.²⁷ To má za následek, že věřitelé nemají dostatek času na přizpůsobení se nové regulaci a spotřebitelé nemohou využívat ochrany, které jim nová regulace nabízí. Jedinou možností, jak se alespoň nepřímo domoci práv přiznaných směrnicí, je postupovat na základě rozsudku Andrea Francovich a Danila Bonifaci a další proti Italské republice z 19. listopadu 1991 (případy C-6/90 a C- 9/90). SDEU judikoval, že pokud směrnice zakládá práva ve prospěch jednotlivců, respektive ukládá členskému státu upravit právní postavení osob určitým způsobem, obsah těchto práv a povinností je dostatečně určitý již ze samotné směrnice a existuje-li kauzální nexus mezi nesplněním povinnosti členského státu implementovat směrnici a škodou vzniklou konkrétní osobě, pak je stát za tuto škodu odpovědný, tudíž je možné ho žalovat na náhradu škody.²⁸ Spotřebitel tedy nemůže žalovat ostatní soukromoprávní subjekty, například věřitele, ale může zažalovat stát. Jako praktický příklad si lze představit škodu vzniklou spotřebiteli v důsledku nemožnosti předčasně úvěr splatit, protože stát neimplementoval úpravu pro předčasné splacení zdarma nebo s omezenými náklady.

2.2 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU ze dne 4. února 2014 o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení a o změně směrnic 2008/48/ES²⁹ a 2013/36/EU³⁰ a nařízení (EU) č. 1093/2010³¹ je druhou základní směrnicí regulující spotřebitelské

27 REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL on the implementation of Directive 2008/48/EC on credit agreements for consumers. Brusel: Evropská komise, 2014.

28 Eur-lex: Andrea Francovich and Danila Bonifaci and others v Italian Republic [online]. Lucemburk, 1991 [cit. 2017-02-16]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:61990CJ0006>

29 Výše diskutovaná CCD.

30 Směrnice CRD IV (Capital Requirements Directive) - směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/36/EU ze dne 26. června 2013 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o obezřetnostním dohledu nad úvěrovými institucemi a investičními podniky.

31 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1093/2010 ze dne 24. listopadu 2010 o zřízení Evropského orgánu dohledu (Evropského orgánu pro bankovníctví). Tímto nařízením byla zřízena European banking authority – EBA.

úvěry. V angličtině se zkracuje název na *mortgage credit directive*, respektive MCD. Česká odborná veřejnost obvykle hovoří o tzv. hypoteční směrnici nebo užívá tuto anglickou zkratku MCD, proto ji budu dále také užívat.

Přípravné práce na této směrnici byly zahájeny již roku 2003, avšak úprava úvěrů na bydlení rozhodně nebyla prioritou, proto můžeme na základě úvodních ustanovení MCD konstatovat, že až do tzv. hypoteční krize roku 2008 se jednalo pouze o hrubé analýzy, nikoliv vlastní práci na textu směrnice. Finanční krize však mnohé změnila, neboť se jednalo o jednu z nejhlubších krizí všech dob, často přirovnávanou k té z 30. let 20. století. Odborná ekonomická veřejnost se shoduje, že příčiny krize byly multikriteriální³², ale nejčastěji jmenovanou příčinou byla cenová bublina na realitním trhu tlačena rozvolněnou úvěrovou politikou bank. Ty se následně dostaly do problémů, neboť jejich zajištění úvěrů pomocí zástavního práva na nemovitosti se stalo rychle nedostačujícím v důsledku rychle klesajících cen.³³ Evropská unie tak byla nucena přijmout regulaci, která by zabránila neodpovědnému úvěrování i v případě úvěrů na bydlení, aby zamezila ztrátě důvěry spotřebitelů ve finanční trhy. Hypoteční úvěry byly do té doby považovány za instrument, jehož využití každý spotřebitel důsledně zváží. Z pohledu bankovních aktiv a regulace kapitálové přiměřenosti³⁴ byly hypoteční úvěry vždy považovány za vysoce kvalitní aktivum a rozhodně dříve nikoho nenapadlo, že by mohlo jejich poskytování vést k totální destabilizaci bankovního sektoru v USA a následně v celém světě.

Působnost směrnice je omezena na smlouvy o úvěru, které jsou zajištěny zástavním právem k nemovitosti určené k bydlení, a na smlouvy o úvěru, jejichž účelem je nabytí nebo zachování vlastnických práv k pozemku nebo ke stávající nebo projektované budově. Ve výkladových ustanoveních je však výslovně uvedeno, že byť se směrnice zaměřuje na nemovitosti určené k bydlení, tak se členským státům ponechává volnost v možnosti působnost rozšířit. Toho český zákonodárce využil a za úvěry na bydlení považuje úvěr zajištěný nemovitou věcí nebo věcným

32 MUSÍLEK, Petr. Příčiny globální finanční krize a selhání regulace#. Český finanční a účetní časopis. 2008, 3(4), 20.

33 The origins of the financial crisis: Crash course [online]. The Economist, 2013 [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: <http://www.economist.com/news/schoolsbrief/21584534-effects-financial-crisis-are-still-being-felt-five-years-article>

34 Směrnice CRD IV a Nařízení CRR (Capital Requirements Regulation) - nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 575/2013 ze dne 26. června 2013 o obezřetnostních požadavcích na úvěrové instituce a investiční podniky.

právem k nemovité věci nebo účelově určený k nabytí, vypořádání nebo zachování práv k nemovité věci nebo součásti nemovité věci.

EU výslovně zmiňuje nutnost úpravy spotřebitelských smluv kogentními ustanoveními, zatímco podnikům a organizacím je vhodné umožnit uzavřít jiné smlouvy, které lépe vyhovují jejich individuálním potřebám. Správným poznatkem je také nutnost poskytnout vodítka spotřebitelům, kteří si hypoteční úvěr berou poprvé. Na rozdíl od spotřebitelských úvěrů jiných než na bydlení nejsou úvěry na bydlení pro většinu spotřebitelů běžnou součástí jejich ekonomického chování a často si je berou jedenkrát za život. Proto je potřeba spotřebiteli napomoci ke správnému rozhodnutí, neboť jde o úvěry na velké částky s velmi dlouhou dobou trvání závazku, obvykle v řádech desítek let. Oproti tomu u úvěrů jiných než na bydlení má spotřebitel možnost si nejprve vzít kreditní kartu či kontokorentní úvěr³⁵ na nižší částky a osvojit si tak specifika tohoto nástroje a právního institutu. MCD konečně vyrovnává situaci, kdy byl spotřebitel v případě obvyčejného úvěru v řádech maximálně statisíců Kč rozsáhle informován a chráněn, ale v případě podpisu hypotečního úvěru obvykle s částkou přesahující milion Kč tyto výhody neměl.

Maximální harmonizace se projevuje například v oblasti poskytování předsmulvních informací spotřebiteli, které byly standardizovány do podoby Evropského standardizovaného informačního přehledu (dále jen „ESIP“), jehož podoba je přesně určena přílohou číslo II MCD. Od stanoveného formátu se nemůže poskytovatel odchýlit, pouze některé informace jsou zobrazovány jen, je-li to relevantní a normotvůrce u nich uvádí „připadá-li v úvahu“. Kromě obsahových náležitostí jsou stanovena i pravidla pro použití písma a grafickou podobu dokumentu, aby se zamezilo z praxe již známým případům, kdy dokument formálně náležitosti obsahuje, ale uvedené tak malým písmem a v nesouvisejících pasážích, že smysl informační povinnosti je potlačen.

Směrnice zavádí institut lhůty na rozmyšlenou, aby měl spotřebitel vzhledem ke komplexnosti daného obchodu čas vyhodnotit nabídku předloženou poskytovatelem. Respektive je dáno na výběr členským státům, jestli zavedou lhůtu na rozmyšlenou před uzavřením smlouvy, kdy je po podání

35 Kreditní karta je platební karta spojená s revolvingovým úvěrem, tedy úvěrem, který držitel karty může postupně splácet a zároveň dále čerpat. Jedná se o platební prostředek ve smyslu zákona o platebním styku a její použití naplňuje ustanovení § 3 odst. 1 písm. d) daného zákona. Zároveň jde o nástroj k čerpání spotřebitelského úvěru. Kontokorentní úvěr je služba sjednaná k běžnému účtu, která klientovi umožňuje čerpat úvěrový limit v případě, že na účtu nemá dostatek peněžních prostředků pro provedení platby.

nabídky poskytnut spotřebiteli časový prostor, v průběhu kterého může nabídku promyslet, a zároveň se mu garantují podmínky v ní uvedené, nebo jestli použijí lhůtu pro odstoupení od smlouvy, které počíná běžet až po uzavření úvěrové smlouvy. Český zákonodárce v případě úvěrů na bydlení využil lhůtu na rozmyšlenou, u ostatních spotřebitelských úvěrů je však lhůta pro odstoupení od smlouvy v délce 14 dnů.

Směrnice reaguje také na problémy s úvěry denominovanými v cizí měně. Spotřebitelé uzavírali úvěry v měně odlišné od měny jejich příjmu, aby využili nabízené výhodnější zápůjční úrokové sazby, aniž by měli dostatečné informace o souvisejícím kurzovém riziku nebo aniž by toto riziko dostatečně chápali. Historicky byly největší problémy zaznamenány v Polsku a Maďarsku, kde byly úrokové sazby na lokální úrovni značně vyšší, než sazby u úvěrů ve švýcarských francích či měnách států západní a centrální části EU. To vedlo spotřebitele k závěru, že je výhodnější půjčit si v cizí měně, následně provést konverzi a pořídit nemovitost. Celý problém se naakumuloval kvůli fixnímu kurzu, který v té době státy měly. Spotřebitelé se tak domnívali, že budou při splácení peníze vydělané v jejich lokální měně převádět za stejný kurz jako při první konverzi. Následně se však kurzová politika uvolnila, došlo k velkým kurzovým pohybům a hodnota úvěru v cizí měně vyjádřená v měně lokální mnohonásobně vzrostla, což způsobilo neschopnost splácet u mnoha dlužníků.³⁶

Z ekonomického pohledu hovoříme o tzv. *carry trades*. Jedná se o případ obchodu, při kterém je porušena nekrytá úroková parita, která vychází z hypotézy stejného výnosu. Například tedy, že investice do korunového státního dluhopisu České republiky by měla mít stejný výnos jako investice do eurového státního dluhopisu Slovenské republiky, za předpokladu, že jsou stejně rizikové a výchozí měna investice je Česká koruna. V případě, že dluhopisy budou mít různý výnos, by měl být tento rozdíl kompenzován pohybem směnného kurzu CZK/EUR.³⁷ Při *carry trades* si investoři půjčují v měně s nízkými úrokovými mírami, historicky například Japonsko, provedou konverzi do měny s vysokými úrokovými mírami, kde investují většinou do dluhopisů nebo termínovaných

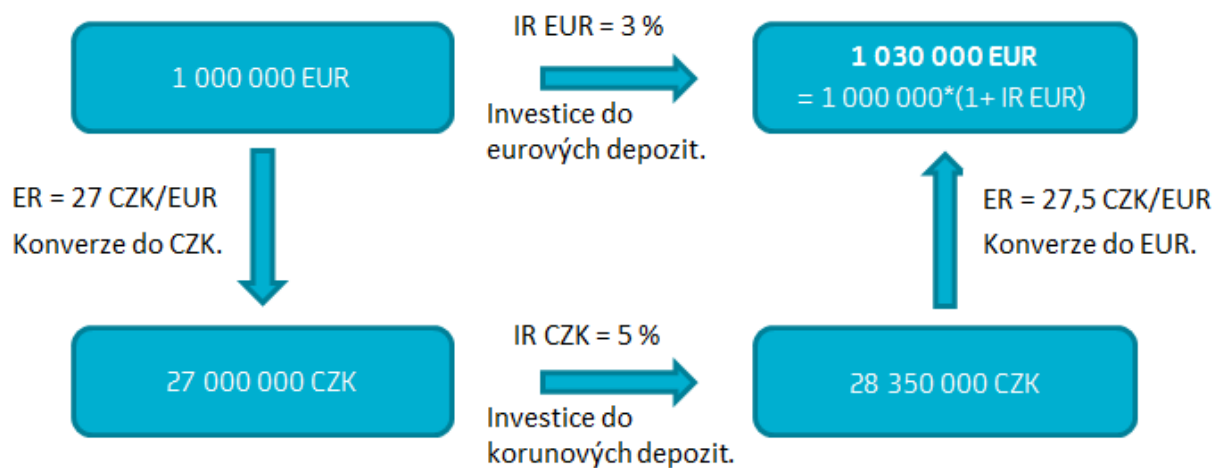
36 BUZSKO, Michal a Dorota KRUPA. Foreign Currency Loans in Poland and Hungary – A Comparative Analysis. Nicolaus Copernicus University, Poland, 2015, Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/283722533_Foreign_Currency_Loans_in_Poland_and_Hungary_-_A_Comparative_Analysis.

37 DURČÁKOVÁ, Jaroslava; MANDEL, Martin. Mezinárodní finance. 2., doplněné vyd. Praha : Management Press, 2003. ISBN 80-7261-090-2. Kapitola 3, s. 78.

vkladů. Výnos z dluhopisu či vkladu však musí být na závěr opět převeden do měny půjčky, aby tato mohla být splacena, a přebytek představuje zisk investora. Pokud by se však v průběhu obchodu směnný kurz změnil tak, aby pokryl úrokový diferenciál, byl by výnos z investice nulový. To by se stalo, pokud by platila rovnice nekryté úrokové parity. V případech fixního kurzu či na základě jiných důvodů vedoucích k nepružnosti kurzu tato rovnice neplatí a investor realizuje zisk.³⁸ Schéma nekryté úrokové parity vypadá následovně:

Obrázek 2: Schéma nekryté úrokové parity

Zdroj 2: vlastní zpracování podle DURČÁKOVÁ, Jaroslava; MANDEL, Martin. *Mezinárodní finance. 2., doplněné vyd. Praha: Management Press, 2003. ISBN 80-7261-090-2.*

Za úvěr v cizí měně směrnice považuje úvěr, který je denominován v jiné měně, než ve které má spotřebitel příjem nebo ve které drží aktiva, z nichž má být úvěr splácen, nebo je denominován v jiné měně, než je měna členského státu, v němž má spotřebitel bydliště. Členské státy musí zajistit, aby za určitých podmínek mohl spotřebitel změnit měnu úvěru, tedy například úvěr denominovaný v eurech bude převeden na úvěr v korunách. Popřípadě mohou využít jiných mechanismů, které spotřebitele dostatečně ochrání před kurzovým rizikem. Dalším důležitým prvkem ochrany je povinnost věřitele informovat spotřebitele o pohybech směnného kurzu. Alespoň v případech pohybu

38 BRUNNERMEIER, Markus K., Stefan NAGEL a Lasse H. PEDERSEN. CARRY TRADES AND CURRENCY CRASHES. 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138: NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, 2008.

současného kurzu od kurzu platného ke dni uzavření úvěrové smlouvy o více než 20 %, musí věřitel spotřebitele informovat o změně celkové splatné částky, případném právu na konverzi a dalších mechanismech na omezení kurzového rizika.

Jedním z pilířů ochrany spotřebitele musí být i jeho finanční gramotnost. Nelze veškerou odpovědnost převádět na subjekty poskytující finanční služby, byť se tak bohužel velmi často děje, neboť je pro regulátora snazší uložit povinnost dohlíženému subjektu, než změnit chování a vzdělat příjemce finanční služby. Tomuto tématu je ve směrnici věnován článek 6, který je však velmi stručný a obecný. Aktivity komise na základě bodu 2 článku 6 jsou také spíše formalistického charakteru, podle informací zveřejněných na stránkách Komise.³⁹

Mnohem precizněji se MCD vypořádává s požadavky na odbornou způsobilost věřitelů a zprostředkovatelů spotřebitelských úvěrů, respektive jejich pracovníků. Konkrétní okruhy znalostí popisuje příloha č. III směrnice. Každá osoba podílející se na distribuci spotřebitelských úvěrů tak musí mít znalosti například o úvěrových produktech, relevantních právních předpisech či základech oceňování nemovitostí, a tyto znalosti si musí průběžně aktualizovat. V případě prodeje doplňkových služeb, například pojištění nemovitosti nebo pojištění schopnosti splácet, jsou vyžadovány také příslušné znalosti a odborná způsobilost týkající se dané doplňkové služby.

Pokud jde o doplňkové služby obecně je formulováno základní pravidlo, že vázaný prodej není dovolen, ledaže by doplňkovou službu nabízenou společně se smlouvou o úvěru nebylo možné nabídnout samostatně, protože je nedílnou součástí úvěru, jako je tomu například u kontokorentního úvěru navázaného na běžný účet. Vázaným prodejem je tedy nabízení smlouvy o úvěru s dalšími doplňkovými službami, přičemž smlouva o úvěru není spotřebiteli samostatně k dispozici. Důvodem zákazu je, že dlužník by měl mít možnost si doplňkovou službu objednat u jiného, často výhodnějšího poskytovatele. Naproti tomu je dovolen spojený prodej, tedy nabízení smlouvy o úvěru v balíčku s dalšími doplňkovými službami, přičemž uvedená smlouva o úvěru je spotřebiteli rovněž k dispozici samostatně, avšak nikoli nutně za stejných podmínek jako při nabídce ve spojení s doplňkovými službami. Tím se dostáváme k v praxi často využívanému *cross-sellingu*, tedy prodeji další či doplňkové služby stávajícímu zákazníkovi. Jako motivaci k pořízení dalšího produktu poskytují finanční instituce slevu na produkt hlavní. V současné době je u českých bank nejčastější

39 European Commission: Financial Education [online]. 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z: ec.europa.eu/finance/finservices-retail/capability/index_en.htm

sleva na úrokové sazbě úvěru za zřízení či využívání platebního účtu, za využívání kreditní karty nebo za sjednání pojištění schopnosti splácet.

S kvalitou celého procesu distribuce úvěru úzce souvisí systém odměňování pracovníků. Aby bylo zajištěno dodržení veškerých povinností založených směrnicí, je třeba, aby odměňovací systém a motivační schémata nemotivovaly k jejich porušování. V praxi se jedná o velmi složitou otázku, protože se zde střetává zájem na co nejvyšším prodeji se zájmem neporušit práva spotřebitele, respektive snahou vyhnout se regulatorním sporům. Jako příklad špatného systému odměn lze uvést skandál americké banky Wells Fargo z roku 2016, která vedla miliony účtů klientům, kteří si daný produkt nesjednali. Vyšetřování ukázalo, že zaměstnanci otevírali účty bez vědomí klienta, aby plnili přísné prodejní cíle a dosáhli tak na flexibilní složku mzdy.⁴⁰

Specifické zásady odměňování platí pro pracovníky odpovědné za posuzování úvěruschopnosti. Systém odměňování musí podporovat řádné a účinné řízení rizik a nesmí vést k podstupování neakceptovatelného úvěrového rizika. Především nesmí být odměna takového pracovníka navázána na počet akceptovaných úvěrů, neboť by vznikl střet zájmů mezi zájmem na řádné posouzení úvěruschopnosti a zájmem získat odměnu.

Rozhodně nejdůležitější povinností je povinnost poskytovatele úvěru vyhodnotit úvěruschopnost spotřebitele. Při jejím posuzování by měly být vzaty v úvahu všechny relevantní faktory, které mohou ovlivnit schopnost dlužníka dostát jeho závazkům kdykoliv po dobu trvání úvěru.

Primární posouzení úvěruschopnosti vychází z porovnání příjmů a výdajů spotřebitele, z nichž se většinou počítá tzv. *debt ratio*, což je ukazatel, který procentuálně ukazuje dluhové zatížení spotřebitele. *Debt ratio* překračující 100 %, znamená, že dlužník má se splátkou žádaného úvěru vyšší měsíční výdaje, než jsou jeho příjmy, tudíž jej nebude schopen splácet a úvěr by neměl být poskytnut. Na druhé straně je třeba brát v úvahu, jak který konkrétní poskytovatel ukazatel počítá, protože často bývají zahrnovány příjmy jednotlivce, ale výdaje domácnosti, což vede k tomu, že i dlužníci s *debt ratiem* vyšším než 100 % jsou schopni dlouhodobě plnit své dluhy, neboť se na jejich plnění fakticky podílí ještě další osoba. Skutečnost, že podle ukazatele předlužení dlužníci jsou schopni dluhy hradit, lze také vysvětlit tím, že v ukazateli nejsou zahrnuty také příjmy z šedé

40 KELLER, Laura. Bloomberg.com: Wells Fargo Is Fined \$185 Million Over Unapproved Accounts [online]. 2016 [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-09-08/wells-fargo-fined-185-million-over-unwanted-customer-accounts>

ekonomiky, které není spotřebitel schopen prokázat, poskytovatel je tedy nemůže započítat, avšak fakticky existují a mohou být k úhradě použity. Dalším faktorem jsou neočekávané příjmy, jako jsou roční bonusy. Poskytovatel úvěrů se nyní dostává do situace, kdy mu z hlediska portfoliového úvěry určitým skupinám klientů vycházejí dobře, jinými slovy podíl úvěrů v selhání je akceptovatelný, avšak z hlediska individuálního by daní klienti neprošli posouzením úvěruschopnosti, tudíž poskytovatel nemůže úvěrovou smlouvu uzavřít, neboť by byla relativně neplatná⁴¹.

Dalším zdrojem informací o bonitě klienta jsou pro poskytovatele registry dlužníků. Existují různé druhy registrů, podle typu osob (fyzické či právnické) či podle obsažených informací (některé registry jsou pouze negativní, tedy obsahují informace pouze o nesplácených úvěrech, pozitivní registry naopak dokládají i dřívější řádně splacené dluhy subjektu). V zásadě se dá konstatovat, že pro věřitele není nejdůvěryhodnější osoba, která nemá záznam v registrech, ale osoba, která má záznam o úspěšném splacení předchozích dluhů. Výhodou informací z registrů je, že je není třeba ověřovat, protože se jedná o informace od ostatních věřitelů. Prohlášení spotřebitele o příjmech nemusí být pravdivé, proto je třeba v odůvodněných případech tyto příjmy prokázat například potvrzením zaměstnavatele či daňovým přiznáním. Toto riziko by u registrů nemělo nastat s výjimkou chybného záznamu provedeného účastníkem registru. Poskytovatelé registry často používají jako první síto pro posouzení, jestli mají u daného žadatele o úvěr vůbec podstupovat dlouhý a nákladný proces vyhodnocení úvěruschopnosti. Posouzení klienta na registry je v zásadě automatizovaný proces, kdežto další vyhodnocování přináší vysoké náklady na zaměstnance manuálně posuzující žádost.

V reakci na krizi ukládá MCD odpovědnost za vyhodnocení úvěruschopnosti poskytovateli úvěru. Často totiž byly úvěry poskytnuty s tím, že riziko bylo přeneseno na třetí osobu, například pomocí derivátových nástrojů, takže poskytovatel neměl zájem na kvalitním vyhodnocení úvěrového rizika. V zásadě jednal jako zprostředkovatel, který obchod předal další osobě a ponechal si provizi. V současnosti není stále nucen vyhodnocovat kvalitně úvěruschopnost za účelem řízení vlastního úvěrového rizika, protože jej v takových případech nese jen velmi krátkodobě, avšak MCD požaduje vyhodnocování úvěruschopnosti za účelem ochrany spotřebitele, nikoliv ochrany věřitele a jeho akcionářů či případné ochrany vkladů. Tudíž by regulátor mohl pokutovat za špatné vyhodnocování úvěruschopnosti i v případě, že daný úvěr byl okamžitě postoupen jinému věřiteli.

41 Důsledky špatného posouzení úvěruschopnosti se budu zabývat v kapitole o české právní úpravě.

Výslovně je uvedeno, že úvěruschopnost by měla být posuzována z hlediska celé doby trvání úvěrů. Jako příklad je uveden odchod do důchodu, kdy často dochází k výraznému snížení příjmů spotřebitele a jeho schopnost splácet řádně úvěr se tak rapidně snižuje. Jiným příkladem jsou balonové splátky⁴², časté například u finančního leasingu, u kterých je potřeba, aby měl spotřebitel dostatečný příjem, z něhož může našetřit na tuto poslední vysokou splátku. Jedním z efektů tohoto pravidla je, že poskytovatel nemůže spoléhat na to, že úvěr bude refinancován a selhání dlužníka tak dopadne na jiného věřitele.

Kladné posouzení úvěruschopnosti však věřitele nezavazuje k poskytnutí úvěru. Neexistuje zde tak smluvní přímus, kdy by se spotřebitel mohl soudně domáhat uzavření úvěrové smlouvy v případě, že věřitel vyhodnotil, že je úvěr schopen pravděpodobně řádně splatit.

Vzhledem k tomu, že banky v první dekádě 20. století příliš spoléhaly na rostoucí ceny nemovitostí a považovaly tak samotné zástavní právo jako dostatečné zajištění úvěru, stanovuje směrnice, že nelze spoléhat na to, že hodnota nemovitosti převyšuje výši úvěru nebo dokonce že její hodnota vzroste, ledaže by úvěrová smlouva byla účelově vázána na výstavbu či rekonstrukci. Při realizaci zástavy má být věřitel přiměřeně shovívavý, tudíž by neměl realizovat zástavu ihned poté, co nastanou skutečnosti, které mu to umožňují, především by měl dlužníka upozornit a umožnit mu splatit částku v prodlení, než přistoupí k prodeji nemovitosti. Ustanovení míří proti nesolidním poskytovatelům, kteří od počátku počítají se selháním klienta, následně k dlužné částce připočtou vysokou smluvní pokutu nebo úroky z prodlení a zhojí se na prodeji zástavy.

Pro úvěry na bydlení zavádí směrnice svobodu usazování a volný pohyb služeb zprostředkovatelů úvěru. Jde o obdobu tzv. evropského pasu, který již dlouhodobě funguje u bank. Zprostředkovateli tak stačí oprávnění k činnosti od kteréhokoliv regulátora z EU. V případě zájmu přeshraničně poskytovat služby nebo zřídit pobočku v jiném členském státě stačí, aby zprostředkovatel informoval příslušné orgány svého domovského členského státu (notifikoval). Tento úmysl oznámí domácí orgán do 1 měsíce příslušným orgánům dotčených hostitelských členských států věřitele a ty zprostředkovatele zapíší do registru. Zprostředkovatel úvěru může zahájit činnost jeden měsíc po dni, kdy byl příslušnými orgány domovského členského státu

42 Balonová splátka je poslední splátka, kterou dlužník uhradí zbytek dlužné částky, a která často výrazně převyšuje splátku běžnou.

vyrozuměn o oznámení uvedeném v předchozí větě. V zásadě tedy ne déle, než 2 měsíce od původního oznámení domovskému orgánu zprostředkovatelem.

V neposlední řadě MCD zavádí povinnost uvádět RPSN i u úvěrů na bydlení. Z hlediska celkových nákladů úvěru a evropské komparatistiky je zajímavá kauza „poplatky zpět“. Iniciativu vyvolalo rozhodnutí německé Spolkového soudu, který judikoval, že poplatek za správu úvěru/vedení úvěrového účtu je nezákonný. Jedním z klíčových argumentů bylo, že takový účet slouží pouze pro potřeby banky, klient z takového účtu nemá žádný prospěch, a tudíž by za něj neměl platit. Na základě tohoto rozhodnutí začalo mnoho českých advokátů tvrdit, že podobný přístup by se měl aplikovat i v České republice, mimo jiné protože úprava vychází z totožné evropské směrnice, tudíž by měl být pohled na tuto otázku harmonizován.⁴³ Jelikož se v jednotlivých případech jednalo o poměrně nízké částky v řádech tisíců Kč, nalákali advokáti klienty bank k podání „hromadných“ žalob, jelikož při zpětném vracení poplatků by se celková hodnota sporu mohla dostat na několik miliard Kč.

Ve většině případů byly žaloby zamítnuty, ale najdeme i opačná rozhodnutí, například rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5, sp. zn. 8 C 115/2013 a 25 C 261/2012, který došel k závěru o neurčitosti ujednání o poplatku za správu úvěru s odůvodněním, že banka neprokázala žádné konkrétní plnění, za které by mohla poplatek požadovat, a že činnost banky odpovídající tomuto poplatku nebyla ve smlouvě o úvěru nijak specifikována. Postupně se celý spor dostal až před Ústavní soud, který však ústavní stížnost zamítl, a to především z důvodů, že namítané procesní chyby v postupu obecných soudů nespátřoval a ústavní rozměr celého sporu nebyl identifikován, protože se podle názoru Ústavního soudu jednalo o tzv. otázky podústavního práva.⁴⁴

43 TŮMA, Ondřej. FinExpert.cz: Rozhovor: Získat od banky zpět poplatky za vedení úvěru jde [online]. 2013 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/rozhovor-ziskat-od-banky-zpet-poplatek-za-vedeni-uveru-jde>

44 Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2014, sp. zn. III.ÚS 3725/13, [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=83369&pos=1&cnt=1&typ=result>

Nedlouho po nálezu Ústavního soud vydal Nejvyšší soud sjednocující stanovisko, které fakticky definitivně uzavřelo celou kauzu.⁴⁵ Klíčové jsou tyto právní věty: “*I. Ujednání o poplatku za správu úvěru ve smlouvě o úvěru není neurčité jen proto, že neobsahuje úplný výčet činností, za něž je poplatek sjednán. II. Na ujednání o poplatku za správu úvěru ve smlouvě o úvěru se nevztahuje zákaz těch ujednání ve spotřebitelských smlouvách, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran.*“ Nejvyšší soud v odůvodnění důsledně odděluje úrok jako platbu za poskytnutý kapitál, respektive kompenzaci za časovou hodnotu peněz, a další poplatky za služby, které věřitel na základě smlouvy o úvěru zajišťuje (typicky poradenství a klientský servis, informace o úvěrovém vztahu, změny smlouvy, vydávání různých potvrzení) dlužníku po dobu trvání úvěrového vztahu. Jinými slovy kompenzace veškerých nákladů věřitele nemusí být obsažena v úroku a pro platnost poplatku není třeba taxativně stanovit činnosti, za něž je sjednán. Právě z tohoto hlediska vznikl institut RPSN, aby byly nabídky věřitelů porovnatelné, pokud požadují jiné platby než úrok. Pokud jde o zákaz ujednání, uvádí Nejvyšší soud, že úvěr je komplexní bankovní produkt obsahující mnoho typů plnění a cena je zpravidla určena vícesložkově. Poplatek za spravování úvěru je jednou z těchto složek - cenou plnění, proto se na něj požadavek přiměřenosti nevztahuje.

Podle mého názoru je zásadním argumentem v této věci zásada *pacta sunt servanda* ve smyslu, že klienti bank podepsali smlouvu, která poplatek jednoznačně obsahovala, a byli s jeho výší seznámeni. Banky tudíž existenci a výši poplatku nezamlčely a započítávaly jej správně do RPSN. Celý případ byl doprovázen výraznou mediální kampaní, jejímž účelem bylo postavit banky do špatného světla s tím, že je poplatek účtován neoprávněně. Přestože banky v zásadě všechny spory vyhrály, vedla tato kauza k postupnému dobrovolnému zrušení poplatku za správu úvěru/úvěrového účtu u většiny bank.

45 Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 23.04.2014, sp. zn. Cpjn 203/2013, [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z:

http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/55657B0A0FFD21C8C1257CD900422D48?openDocument&Highlight=0,

2.3 Obecné pokyny

Povinnosti stanovené směrnicemi, popřípadě nařízeními, jsou dále konkretizovány evropskými orgány dohledu, kterými jsou *European Banking Authority* („EBA“), *European Securities Market Authority* („ESMA“) a *European Insurance and Occupational Pensions Authority* („EIOPA“). Úvěrový trh primárně spadá do působnosti EBA, neboť ESMA se zabývá kapitálovým trhem a EIOPA pojišťovnictvím a penzijními produkty. Tyto orgány často vydávají tzv. obecné pokyny (*guidelines*), ve kterých popisují doporučený přístup k různým otázkám, tak aby byla jejich dohledová činnost transparentní a byly vyplněny interpretační mezery.

Pravomoc pro vydání pokynů dává EBA Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1093/2010 ze dne 24. listopadu 2010 o zřízení Evropského orgánu dohledu (Evropského orgánu pro bankovníctví), konkrétně článek 16. Cílem je zavést jednotné, účinné a efektivní postupy dohledu v rámci Evropského systému finančního dohledu⁴⁶ a zajistit společné, důsledné a jednotné uplatňování práva EU. Pro naplnění tohoto cíle je orgán pro bankovníctví oprávněn vydávat obecné pokyny a doporučení určená příslušným orgánům či přímo finančním institucím. Příslušné orgány a finanční instituce jsou povinny vynaložit veškeré úsilí, aby se těmito obecnými pokyny a doporučeními řídily. Lokální dohledové orgány do 2 měsíců od vydání pokynů prohlásí, jestli se pokyny hodlají řídit, a pokud ne, informují o tom EBA se zdůvodněním. Není tedy povinností ČNB vždy přijmout pokyny vydané EBA, ale obvykle se tak stává. Finanční instituce obvykle obecné pokyny důsledně analyzují a aplikují, neboť jim dávají přesné instrukce o praxi, kterou ze samotných zákonů nelze dovodit a dohledový orgán ji bude vyžadovat.

Obdobou obecných pokynů evropských orgánů jsou dohledové benchmarky ČNB. Účelem materiálů Dohledové benchmarky je seznámení dohlížených subjektů s vybranými zobecněnými dohledovými poznatky a souvisejícími očekáváními dohledu, pokud jde o jednání dohlížených subjektů. Z právního pohledu se nejedná o právní předpis, takže neexistuje závaznost benchmarku v případě soudního řízení, lze je využít maximálně jako podpůrný názor odborné veřejnosti. V praxi

46 Evropská rada pro systémová rizika spolu se třemi celoevropskými sektorovými dohledovými orgány (EBA, ESMA a EIOPA), jejich Společným výborem a národními dohledovými orgány tvoří Evropský systém finančního dohledu (European System of Financial Supervision, ESFS), jehož účelem je zajišťovat dohled nad finančním systémem Unie. European Parliament: European System of Financial Supervision (ESFS) [online]. [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.5.html

se však subjekty benchmarky řídí a podrobně je sledují. Případné pokuty za porušení povinnosti, která je například konkretizována v benchmarku, málokdy dojdou do fáze soudního řízení.

V následujících kapitolách se zaměřím na některé významné obecné pokyny EBA týkající se CCD a MCD.

2.3.1 Obecné pokyny k oznámením pro zprostředkovatele úvěru podle směrnice o hypotečních úvěrech

Aby byl svobodný pohyb služeb pro subjekty co nejsnazší, vydala EBA pokyny k provedení článku 32 MCD. Stanovují, jaké informace by měl domovský orgán oznámit v případě notifikace výkonu práva volného pohybu služeb/usazování orgánu hostitelského členského státu. Aby byl proces maximálně zjednodušen a standardizován, je přílohou pokynů formulář obsahující vše potřebné. Tyto stručné pokyny se použijí od 21. března 2016, tedy od data, kdy měla být MCD implementována do právních řádů členských států.⁴⁷ ČNB se plánuje pokyny řídit od účinnosti implementující legislativy.

2.3.2 Obecné pokyny Evropského orgánu pro bankovníctví k prodlení a realizaci zástavy

Tyto pokyny konkretizující článek 28 MCD jsou určeny nejenom lokálním orgánům dohledu, ale především finančním institucím, které jsou věřiteli podle definice směrnice.

Věřitelé by měli stanovit a průběžně aktualizovat postupy, jejichž účelem je co nejdříve odhalit spotřebitele, kteří začínají mít problémy se splácením, a určit v nich postupy pro účinné řešení situace a jednání s takovými spotřebiteli. Především by věřitel měl být připraven spotřebiteli poskytnout jasné a přesné informace o situaci a při rozhodování o řešení vzít v úvahu i zájmy a situaci spotřebitele. EBA se tímto snaží zabránit věřitelským praktikám, kdy v případě sebemenšího prodlení spotřebitele přistupují především nebankovní věřitelé k okamžité realizaci zástavy nebo metodám vymáhání pohledávek, které jsou vzhledem k situaci nepřiměřené. Důvody

⁴⁷ European Banking Authority: Guidelines on passport notifications for credit intermediaries [online]. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/passporting-and-supervision-of-branches/guidelines-on-passport-notifications-for-credit-intermediaries>

a způsob řešení by měly být řádně zdokumentovány a zaznamenány, aby se předešlo budoucím rozporům.⁴⁸

Pro tuto oblast pokyny přímo odkazují na pravidla pro outsourcing, jejichž dodržování je v tomto případě velmi významné. V situaci, kdy je činnost věřitele zcela nebo zčásti zajišťována třetími stranami nebo jiným způsobem prováděna jiným subjektem, by měli věřitelé zajistit, aby byly současně dodrženy požadavky stanovené obecnými pokyny Evropského výboru orgánů bankovního dohledu (CEBS) k outsourcingu. Jedná se zejména o obecný pokyn CEBS č. 2, který stanovuje, že „konečnou odpovědnost za řádné řízení rizik souvisejících s outsourcingem nebo s činnostmi zajišťovanými externě nese vrcholné vedení instituce, která outsourcing využívá“.⁴⁹

ČNB se plánuje pokyny řídit od účinnosti implementující legislativy.

2.3.3 Obecné pokyny k vyřizování stížností pro odvětví cenných papírů (ESMA) a bankovníctví (EBA)

Společná komise ESMA a EBA vydala pokyny pro vyřizování stížností, aby byla zajištěna náležitá ochrana spotřebitele a hlavně minimální standardy vyřizování stížností napříč EU. Samozřejmostí je, aby subjekty vytvořily postupy pro nakládání se stížnostmi, které mají formu vnitřního předpisu a jsou přístupné všem zaměstnancům. Jakkoliv přijatá stížnost by měla být řádně evidována. Součástí postupů by neměla být pouze analýza a řešení stížnosti samotné, ale i vyhodnocení, jestli se stížnost nemůže týkat dalších procesů, které by bylo vhodné také upravit či důsledněji kontrolovat. V případě, že stížnosti není vyhověno, měly by být stěžovateli jasným a srozumitelným jazykem sděleny důvody, proč je jeho stížnost neoprávněná.⁵⁰

48 European Banking Authority: Guidelines on arrears and foreclosure [online]. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/consumer-protection-and-financial-innovation/guidelines-on-arrears-and-foreclosure>

49 Committee of European Banking Supervisors: GUIDELINES ON OUTSOURCING [online]. 2006 [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/104404/GL02OutsourcingGuidelines.pdf.pdf>

50 European Banking Authority: Guidelines for complaints-handling for the securities (ESMA) and banking (EBA) sectors [online]. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/consumer-protection-and-financial-innovation/guidelines-for-complaints-handling-for-the-securities-esma-and-banking-eba-sectors>

ČNB se těmito pokyny řídí od splnění oznamovací povinnosti vůči evropským orgánům dohledu. Tabulka zveřejňující vyjádření jednotlivých lokálních orgánů byla zveřejněna 18. února 2015.

2.3.4 Obecné pokyny k spojenému prodeji

Tyto obecné pokyny vydané ESMA se uplatňují na spojený prodej, častěji i v ČR nazývaný *cross-selling*, ve smyslu čl. 4 odst. 1 bodu 42 směrnice MiFID II⁵¹. Konkrétně se vztahují na nabízení investiční služby spolu s jinou službou nebo produktem jakožto součást balíčku nebo jako podmínky stejné smlouvy či balíčku. V praxi nejde o velmi častou kombinaci, ale některé úvěrové instituce poskytují *cross-sellovou* slevu na úrokové sazbě úvěru v případě, že si u ní zároveň klient sjedná investiční produkt. Účinnost byla stanovena na 3. ledna 2017.⁵²

2.3.5 Obecné pokyny k dohledu a mechanismům pro správu a řízení retailových bankovních produktů

Účelem těchto pokynů je zajistit, aby při tvorbě nebo změně produktů, respektive služeb, určených spotřebitelům byly brány v úvahu zájmy a vlastnosti spotřebitele, zabránilo se potenciálnímu poškození spotřebitele a minimalizovalo se riziko střetu zájmů. Za tímto účelem by tvůrce produktů měl zavést účinné postupy pro správu a řízení produktů. Za dohled nad tímto procesem je odpovědné vrcholové vedení s pomocí útvarů *compliance* a řízení rizik. EBA určuje, že tvůrce by měl navrhovat a uvádět na trh pouze produkty s rysy, poplatky a riziky, které vyhovují zájmům, cílům a vlastnostem a jsou ve prospěch konkrétního cílového trhu určeného pro produkt. Dále by měl tvůrce zvolit distribuční řetězec vhodný pro konkrétní cílový trh a vybrat distributory s dostatečnými vědomostmi a odbornou způsobilostí.

Celý tento pokyn je velmi obecný a v zásadě nestanovuje či neupřesňuje konkrétní povinnosti. Domnívám se, že subjekty, kterým je pokyn určen, mají dávno zavedeny postupy pro vývoj produktů

⁵¹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU ze dne 15. května 2014 o trzích finančních nástrojů a o změně směrnic 2002/92/ES a 2011/61/EU

⁵² European Securities Market Authority: ESMA PUBLISHES MIFID II GUIDELINES ON CROSS-SELLING PRACTICES [online]. [cit. 2016-10-29]. Dostupné z: <https://www.esma.europa.eu/press-news/esma-news/esma-publishes-mifid-ii-guidelines-cross-selling-practices>

podle svého nejlepšího vědomí. Stejně tak jako se snaží vyvíjet produkty vhodné pro cílový trh, jelikož je samozřejmě chtějí prodat. Kdyby tak nečinily, byly by samy proti sobě. Nesporným faktem je, že se subjekty snaží vyzdvihnout kladné stránky produktů a naopak na slabiny příliš neupozorňovat, ale to je otázka transparentnostních pravidel a standardů pro reklamu a prodej, nikoliv charakteristiky produktů jako takových. Bohužel si myslím, že v tomto případě evropský regulátor nejprve rozhodl o tvorbě pokynů pro tuto oblast a až posléze zjistil, že nedokáže formulovat pravidla, která by dohlíženým subjektům pomohla zlepšit své procesy a jednat v souladu s přístupem regulátora.⁵³

ČNB má aplikovat pokyny od 3. ledna 2017. V tomto případě by bylo vhodné vydat lokální dohledový benchmark.

2.3.6 Obecné pokyny k posouzení úvěruschopnosti

K jedné z nejdůležitějších povinností stanovených MCD v článku 18, tj. povinnosti ověřit úvěruschopnost spotřebitele, je určitě vhodné poskytnout dohlíženým subjektům další informace, neboť sankce za nedodržení této povinnosti jsou přísné a mohou mít velký dopad do výsledků úvěrových institucí a nebankovních poskytovatelů úvěrů.

Podstatou povinnosti vyhodnocení úvěruschopnosti je určit pravděpodobnost, s jakou bude spotřebitelský úvěr splacen. Výchozími údaji jsou příjmy a výdaje spotřebitele a údaje získané z úvěrových registrů.

První pokyn se týká příjmové stránky. Prošetřen by měl být nejenom aktuálně dosahovaný příjem, ale i příjmy v minulosti, což je vhodné především z hlediska věrohodnosti uváděných údajů, a případné výkyvy v příjmech, které nastaly nebo mohou nastat. Poskytnuté údaje by měl věřitel náležitě ověřit. Posouzení výkyvů příjmů je důležité především u osob samostatně výdělečně činných a sezónních pracovníků.

Dále je povinností poskytovatele vést záznamy o skutečnostech, na základě kterých byl úvěr schválen, a to minimálně po dobu trvání úvěru. Fakticky bude většina těchto údajů uchovávána déle vzhledem k povinnostem vyplývajícím z opatření proti praní špinavých peněz. Směrnice Evropského

53 European banking authority: Guidelines on product oversight and governance arrangements for retail banking products [online]. [cit. 2016-10-29]. Dostupné z: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/consumer-protection-and-financial-innovation/guidelines-on-product-oversight-and-governance-arrangements-for-retail-banking-products>

parlamentu a Rady (EU) 2015/849 ze dne 20. května 2015 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 648/2012 a o zrušení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES a směrnice Komise 2006/70/ES, tzv. Třetí AML směrnice v článku 30 stanoví, že povinné osoby by měly záznamy uchovávat po dobu nejméně 5 let po zániku obchodního vztahu s klientem. Toto ustanovení je v souladu s 11. doporučením Financial Action Task Force, nejuznávanější odborné autority na poli boje s praním špinavých peněz a financováním terorismu, které shodně doporučuje uchovávat všechnu potřebnou dokumentaci alespoň po dobu 5 let.⁵⁴ Dikce Směrnice Evropského parlamentu a rady (EU) 2015/849 ze dne 20. května 2015 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 648/2012 a o zrušení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES a směrnice Komise 2006/70/ES, tzv. čtvrtá AML směrnice, která ruší směrnici předchozí, je odlišná. Stanovuje dobu uchovávání přesně na 5 let. Podle článku 40 členské státy mohou další uchovávání osobních údajů povolit nebo požadovat poté, co provedou důkladné posouzení jeho nezbytnosti a přiměřenosti, a považují-li toto další uchovávání osobních údajů odůvodněně za nezbytné pro předcházení, odhalování nebo vyšetřování praní peněz a financování terorismu. Doba tohoto dalšího uchovávání nesmí přesáhnout dodatečných pět let. Termín implementace byl stanoven na 26. 6. 2017. V zákoně č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu však i po novelizaci účinné od 1.1 2017 nadále zůstává podle ustanovení § 16 povinnost uchovávat ve většině případů dokumenty po dobu 10 let. S drobným zjednodušením lze konstatovat, že doba 5 let je stanovena pro méně významné obchody. Je však pravděpodobné, že mnoho povinných osob bude uchovávat všechny záznamy po dobu 10 let, neboť prokazatelné porušení regulace hrozí spíše v případě předčasného smazání údajů, než v případě uchování po delší dobu, než je zákonem vyžadováno.

Třetí pokyn přikazuje, že věřitel by měl pro účely spolehlivého posouzení úvěruschopnosti koncipovat dokumentaci k úvěru tak, aby napomáhala odhalovat a předcházet zkreslení informací spotřebitelem, věřitelem nebo zprostředkovatelem úvěru. V případě zkreslení věřitelem se domnívám, že je účelem nejenom zamezit, aby věřitel upravil dokumentaci tak, aby se regulátorovi

54 Financial Action Task Force: INTERNATIONAL STANDARDS ON COMBATING MONEY LAUNDERING AND THE FINANCING OF TERRORISM & PROLIFERATION [online]. 2012 [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf

zdálo, že řádně vyhodnotil úvěruschopnost, ale mělo by jít i o účinný nástroj proti interním podvodům. Tento pokyn je však v realitě velmi těžké naplnit. Určitě si lze představit opatření, kdy žadatel vyplní nejenom příjem, ale například své povolání a na základě statistických údajů o mzdách v jednotlivých oborech lze vyhodnotit, zdali udávaný příjem není excesivní vůči průměrným příjmům. Jako ideální se nabízí robustní IT řešení, které tuto kontrolu provede automaticky a umožní zaměstnanci pokračovat ve schvalování úvěrů, pokud potvrdí, že spotřebitel příjem doložil.

Ve čtvrtém pokynu se doporučuje zohlednit všechny relevantní faktory, které by mohly ovlivnit schopnost spotřebitele plnit dluhy. Logicky zahrnovaným faktorem jsou jiné dluhy a jejich splátky, které věřitel může se 100% jistotou ověřit v úvěrových registrech s minimálními náklady. Zároveň z registrů zjistí případné prodlení s plněním dluhů, které by měl dle obecných pokynů brát také v potaz. Mimo to je třeba do výdajů dlužníka třeba započítat relevantní daně, což v případě koupě nemovitosti může být relativně vysoká daň z nabytí nemovitých věcí ve výši 4 % ze základu daně. Zákon č. 254/2016 Sb., kterým se mění zákonné opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí zavedl od 1. listopadu 2016, že povinnost uhradit daň z nabytí nemovitých věcí připadne vždy kupujícímu, tedy nabyvateli nemovitosti, tedy z pro nás relevantního pohledu pravděpodobnému žadateli o úvěr.⁵⁵ Dlužník by měl být schopen hradit své dluhy, aniž by došlo k jeho nepřiměřenému strádání a předlužení. Z tohoto důvodu solidní věřitelé v praxi započítávají určitý násobek životního minima a normativních nákladů na bydlení jako minimální výdaj spotřebitele i v případě, že uvede nižší částku. Dále se předpokládá, že věřitel metodicky upraví postupy vyhodnocování úvěruschopnosti a účinnost těchto postupů bude pravidelně přezkoumávat. Zvýšení příjmu spotřebitele v budoucnu nelze brát v potaz, ledaže k němu dojde s vysokou pravděpodobností a je k tomu dostatečný důkaz. Tím může být například přiznané dědictví nebo v případě takzvané hypotéky na investici příjem, jehož bude dosaženo na základě již podepsané nájemní smlouvy.

Pátý pokyn pouze konkretizuje výdaje, který by měly být zahrnuty při výpočtu bonity spotřebitele.

55 Ministerstvo financí České republiky: Od 1. 11. platí daň z nabytí nemovitých věcí vždy kupující [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/danova-a-celni-legislativa/2016/od-1-11-plati-dan-z-nabyti-nemovitych-ve-25829>

V šestém pokynu se hovoří o zohledňování možných budoucích negativních scénářů, které by mohly mít vliv na úvěruschopnost. Například jde o snížení příjmu při odchodu do důchodu, zvýšení splátky v návaznosti na pohyb referenčních úrokových sazeb u úvěrů s pohyblivou úrokovou sazbou⁵⁶, odložení plateb jistiny nebo úroku či balonová splátka. V zásadě je účelem, aby se nehodnotil pouze současný stav, ale pravděpodobné budoucí události. Například u balonové splátky je nutné, aby spotřebitel neměl dostatečný příjem pouze na běžné splácení, ale i na našetření si na tuto poslední, zvýšenou, splátku.

ČNB zamýšlí pokyny používat od účinnosti legislativy implementující MCD, tedy od 1. 12. 2016. V této oblasti lze od ČNB očekávat doplňující lokální stanoviska.

2.3.7 Obecné pokyny k zásadám a postupům odměňování v souvislosti s prodejem a poskytováním retailových bankovních produktů a služeb

Pokyny zaměřené na odměňování pracovníků podílejících se na prodeji a poskytování patřily rozhodně k nejvíce očekávaným regulacím z hlediska praxe. Hlavním argumentem odpůrců je, že EU a jednotlivé státy již tak striktně regulují ostatní aspekty bankovního byznysu, že produkty jednotlivých bank mají velmi podobné parametry a v případě zregulování odměňování jako hlavního motivačního prvku pracovníků již není třeba mít svobodně soutěžící úvěrové instituce, ale můžeme je rovnou podřídít státní moci. Samozřejmě jde o argumentaci spíše přehnanou, avšak je pravdou, že „manévrovací“ prostor subjektů se značně zužuje.

Pokyny byly vydány primárně v návaznosti na článek 7 MCD, ale vztahují se na i na další retailové produkty. Především jde o produkty a služby definované ve Směrnici Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2366 ze dne 25. listopadu 2015 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 2002/65/ES, 2009/110/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010 a zrušuje směrnice 2007/64/ES, která je obvykle zkracována na PSD II (*Payment services*

⁵⁶ Pokyn přímo nezmiňuje hypoteční úvěry s fixací úrokové sazby, která obvykle není na celou dobu trvání úvěru. Domnívám se však, že na základě teleologického výkladu lze dovodit, že na tyto případy by se měl pokyn aplikovat analogicky.

directive II)⁵⁷. Tedy o platební služby, platební účty a platební prostředky. Dále jsou zahrnuty depozitní produkty a elektronické peníze. Z úvěrů se vztahují na úvěry jak na bydlení, tak i na spotřebitelské úvěry jiné než na bydlení.

Doposud byly z hlediska odměňování jediným precizněji vymezeným segmentem investiční produkty, kde existují Obecné pokyny k zásadám a postupům odměňování pro produkty podléhající MiFID z roku 2013.⁵⁸ Jde o nejpřísnější regulaci pobídek a odměn, což je vzhledem ke složitosti a dopadům těchto produktů na běžného spotřebitele legitimní. Posledním neregulovaným sektorem tak zůstává pojišťovnictví, kde EIOPA zatím nevydala žádné pokyny zaměřené na odměňování. Jediná relevantní zmínka je v Obecných pokynech EIOPA k řídicímu a kontrolnímu systému, kde se odměnám věnuje 9. pokyn, který se zaměřuje především na zásady pro holdingové společnosti.

EBA pro vyloučení pochybností potvrzuje, že se pokyny nevztahují na odměňování zprostředkovatelů. Je třeba však zdůraznit, že MCD v článku 7 odst. 2 zprostředkovatele výslovně zmiňuje, tudíž základní regulace je aplikována i na ně. Proto EBA upozorňuje, že by se subjekty neměly spoléhat na zprostředkovatele jako na způsob, jak obejít aplikaci těchto pokynů. Navíc je výslovně uvedeno, že při revizi pokynů v budoucnu může dojít k rozšíření jejich působnosti. V České republice by navíc využívání zprostředkovatelů, kteří by fakticky vykonávali zaměstnaneckou činnost, znamenalo tzv. Švarc systém, který je v současné době nelegální prací a podle ustanovení § 139 a 140 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti za jeho umožnění hrozí pokuta ve výši až 5 000 000 Kč.

Již první pokyn ukládá institucím vypracovat a uplatňovat zásady a postupy odměňování, které zohledňují práva a zájmy spotřebitelů. Dále je konkretizováno, že se zásady musejí týkat peněžních i nepeněžních forem odměňování. Výsledkem incentivních schémat nesmí být pobídka, která zaměstnance motivuje upřednostnit své vlastní zájmy nebo zájmy dané instituce na úkor spotřebitelů. Na první pohled je to zcela legitimní požadavek, ale v kombinaci s konzervativním přístupem regulátora může vést k relativní paralýze systémů motivace zaměstnanců na obchodních pozicích.

⁵⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2366 ze dne 25. listopadu 2015 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 2002/65/ES, 2009/110/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010 a zrušuje směrnice 2007/64/ES

⁵⁸ European securities markets authority: Guidelines Remuneration policies and practices (MiFID) [online]. 2013 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/2015/11/2013-606_en.pdf

Úvěrové instituce jsou podnikatel jako kterýkoliv jiný, proto je jejich hlavním účelem tvorba zisku a z tohoto důvodu je zcela logické, že jejich primárním účelem je upřednostnit zájmy vlastní a motivovat zaměstnance k prodeji produktů. Především u renomovaných finančních institucí je jejich hlavním obchodním artiklem důvěra, tudíž nelze předpokládat, že budou cíleně motivovat k poškození klienta. V oblasti odměňování se tudíž domnívám, že rozhodující bude rozumný přístup orgánů dohledu, kdy umožní finančním institucím motivovat zaměstnance k prodeji i za pomoci prodejních (objemových) cílů za předpokladu, že nebudou porušovat zákon a práva spotřebitele. Extenzivní výklad pojmu „na úkor spotřebitele“ přesahující práva a povinnosti určená regulací by nebyl správný. Ve spotřebitelském právu je třeba vycházet například z obecné právní zásady *ignorancia iuris non excusat* nebo základní zásady v ustanovení § 4 odst. 1 občanského zákoníku „Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.“ Bohužel je někdy aplikován přístup, že je třeba chránit i účelně neznalého a nedbalého spotřebitele, který neužívá rozumu s běžnou péčí a opatrností, a případné negativní následky jednání spotřebitele jsou přičítány osobě, která se spotřebitelem jedná.

Primárně by se na vypracování zásad a postupů měla podílet funkce lidských zdrojů, ale v případě existence funkcí řízení rizika a *compliance*⁵⁹, což by v případě většiny finančních institucí měla být samozřejmost, by měly být zapojeny i tyto funkce. Risková oddělení mohou poskytnout náhled, jestli zásady odměňování nemohou vést ke špatnému zjištění údajů o spotřebiteli, chybnému průběhu úvěrového procesu či dokonce k úvěrovým podvodům motivovaným například započtením objemu úvěrů do limitů pro dosažení variabilní složky odměny. Role *compliance* spočívá především v nezávislém komplexním posouzení zásad odměňování z hlediska souladu s regulací, neboť funkce *compliance* bývá nezávislá na ostatních strukturách instituce obdobně jako interní audit a je podřízena přímo vrcholovému vedení. Mimo jiné může pomoci zajistit, aby zásady byly dostatečně přehledné, srozumitelné a transparentní i pro jednotlivé zaměstnance.

⁵⁹ Pro funkci *compliance* neexistuje český ekvivalent, tudíž se používá anglického výrazu odvozeného z „to comply with“, tedy být v souladu. Jedná se o funkci, která zajišťuje soulad vnitřních předpisů s právními předpisy, soulad vnitřních předpisů mezi sebou a soulad procesů s vnitřními předpisy. Funkce Compliance v sobě kombinuje kontrolní a poradní funkci a je součástí řádného corporate governance.

Jedno z nejdůležitějších doporučení je obsaženo v bodě 5 prvního pokynu: „Při vypracovávání zásad a postupů odměňování by instituce měly zvážit kvalitativní i kvantitativní kritéria pro stanovení úrovně pohyblivé složky odměny, aby zajistily, že práva a zájmy spotřebitelů jsou přiměřeně zohledněny.“ V této povinnosti leží jádro ochrany spotřebitele, protože byť by finanční instituce měly být motivovány dosahovat dlouhodobé profítability a tudíž se snažit klienta udržet a přenést celé jeho portfolio produktů a služeb pod svoji správu, tak i vrcholoví manažeři jsou většinou motivováni dosažením spíše krátkodobého cíle, který přenášejí na své podřízené. I manažer může být propuštěn nebo obdržet lepší konkurenční nabídku, tudíž upřednostní realizaci okamžitého zisku. Zlepšení v tomto směru přinesly směrnice CRD IV, které odměnu vedení rozkládají do delšího období, a v případě realizace negativního scénáře jim odměna nebude vyplacena vůbec. V současné chvíli tedy ve většině odměňovacích schémata nalezneme pouze plán prodeje, kdy zaměstnanec při určitém naplnění dosáhne na variabilní složku mzdy. To by se však mělo změnit. U kvalitativních kritérií vždy narazíme na otázku, jak je spravedlivě měřit. Velmi dobrým kvalitativním kritériem mohou být výsledky tzv. *mystery shoppingu*⁶⁰ nebo klientské průzkumy. Jedná se však o poměrně drahé metody⁶¹ a jejich využití předpokládá reprezentativní statistický vzorek, který bude očištěný o extrémní hodnoty, jinak by se z hlediska zaměstnanců jednalo o neférovou metodu, jejíž výsledek závisí na náhodě. Zcela určitě je však lze využít pro hodnocení celých poboček či regionů. Za použití informačních technologií jsou velmi efektivní metodou on-line klientské dotazníky zasílané klientovi elektronickou poštou po návštěvě pobočky. Dalším kvalitativním vstupem mohou být oprávněné stížnosti. Poskytovatelé mají povinnost mít funkční systém pro přijetí, vyřizování a evidenci stížností, ze kterého lze jednoduše čerpat data o kvalitě služeb poskytovaných jednotlivými pracovníky. Možností je také zaměřit se na jednotlivé zákonné povinnosti zaměstnanců a jejich plnění, například může jít o archivaci dokumentace a poskytování informací, které se většinou poskytují v písemné formě a finanční instituce tak může zkontrolovat, jestli v systému existuje klientem podepsaný dokument. V souvislosti s vysokými sankcemi za porušení opatření proti praní špinavých peněz je zcela určitě vhodným kvalitativním kritériem splnění povinnosti znát svého

60 Kvalitativní metoda průzkumu trhu spočívající ve fiktivních návštěvách výzkumníka, který vystupuje jako běžný zákazník.

61 Agentura Touch Quality nabízí průměrnou cenu od 1 900 Kč. Dostupné z: <http://www.touchquality.cz/cenik.html>. Podle vlastních poznatků od odborníků z bankovníctví jsou při velkých objednávkách ceny okolo 1 000 Kč za návštěvu pobočky.

zákazníka (*know your customer* – KYC) a její průběžné ověřování či povinnost mít u klientů - právnických osob zjištěného skutečného vlastníka. Předpokladem kvalitního poskytování služeb jsou mimo jiné náležitě vzdělání a odbornost zaměstnanců. Proto lze za kvalitativní kritérium považovat i řádné absolvování školení, které má v dnešní době často podobu *e-learningu*, jehož plnění lze sledovat automatizovaně.

Odměny by měly být vyvážené i mezi jednotlivými produkty, aby nedocházelo k motivaci k tzv. *mis-sellingu*, tedy prodeji produktu, který je pro daného spotřebitele nevhodný. Pokud by byly například násobně vyšší odměny za prodej kreditní karty než za klasický spotřebitelský úvěr, mohl by být zaměstnanec značně motivován poskytnout klientovi požadujícímu úvěr ve výši 100 000 Kč tuto sumu skrze kreditní kartu, kde bývá o mnoho vyšší RPSN, tudíž by poškodil spotřebitele nákladnějším úvěrem.

Poměr mezi pevnou a pohyblivou složkou odměny by měl být vyvážený. Zde nalezneme velké rozdíly mezi jednotlivými státy a především kontinenty. Středoevropský způsob je založen více na fixním odměňování s tím, že případné nedostatky se na odměně odráží negativně, popřípadě je se zaměstnancem ukončen pracovní poměr. Anglosaský svět je založen více na variabilní odměně za určitý výkon či výsledky společnosti. Největší rozdíly mezi kontinentálním a anglosaským způsobem odměňování nalezneme u vedoucích pracovníků, kteří se sice na poskytování retailových produktů přímo nepodílejí, ale často schvalují například individuální cenové výjimky, tudíž jsou součástí řetězce vedoucího k poskytnutí produktu. V České republice tak existují relativně velké rozdíly založené na místě sídla mateřské společnosti, která vydává skupinové směrnice.⁶² Fixní odměňování bývá orgány dohledu preferováno, ale to spíše z toho důvodu, že pohyblivá složka je navázána na prodejní cíle, jichž je často nerealistické dosáhnout, a proto jsou bankéři nuceni nedodržovat zákonné

62 Konzultace s bankéři z několika českých bank (Česká spořitelna, LBBW, UniCredit Bank, Privat Banka AG). Více viz JANEČEK, Miroslav. *Privátní bankovníctví*. Praha, 2014. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Ing. JUDr. Otakar Schlossberger, Ph.D.; JOKIVUOLLE, Esa, Jussi KEPPO a Xuchuan YUAN. Voxeu.org: Reducing risk-taking by regulating bonuses: EU vs US Dodd-Frank [online]. 2015 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <http://voxeu.org/article/reducing-risk-taking-regulating-bonuses-eu-vs-us-dodd-frank> Financial Times: Bank chief executives' pay 2013-2015 [online]. 2016 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <https://ig.ft.com/sites/bank-ceo-compensation/2016/#JürgenFitschen>

povinnosti. V případě, že variabilní složka je z velké části navázána na kvalitu služeb, jak bylo popsáno v předchozích odstavcích, není problém vyplácet relativně velkou část odměny na variabilní bázi. EBA dále vyžaduje, aby politika vyplácení pohyblivé složky byla dostatečně pružná, a to včetně možnosti nevyplatit pohyblivou složku vůbec. To by kupříkladu mohlo být odůvodněné v případě oprávněné stížnosti na konkrétního zaměstnance spočívající ve významném porušení jeho povinností.

Poslední bod prvního pokynu se týká transparentnosti systému odměňování. Instituce by se měly vyhnout zbytečně složitým zásadám a postupům a nejasným kombinacím různých zásad a postupů. Složitost zásad odměňování může zkušeným zaměstnancům spíše umožnit je různě obcházet a zneužívat. Například sjednat produkt s rodinným příslušníkem, který následně ihned odstoupí od smlouvy, ale bankéř odměnu i přesto inkasuje, protože je navázána na sjednání produktu, nikoliv na jeho určité trvání. Banka tím trátí dvakrát, vyplatí odměnu za obchod, ze kterého nebude mít zisk, a dále zásady odměňování nebudou plnit svůj původní smysl, a to motivovat zaměstnance k žádanému chování. V praxi se lze často setkat s případy, kdy pokud je započítání produktu do prodejního plánu podmíněno splněním nejasných podmínek, tak jej zaměstnanci ignorují a raději nabízejí jiné produkty.

Druhý pokyn se týká dokumentace, oznamování a přístupnosti zásad odměňování. Nutnost mít zásady zdokumentované je asi samozřejmá, jinak by je nebylo možné komunikovat zaměstnancům. EBA přidává požadavek archivace po dobu 5 let pro účely případného auditu či dohledu. Povinnost informovat zaměstnance o odměňování by měla být vždy splněna před tím, než daná osoba bude poskytovat produkty a služby, a zásady odměňování by měly být kdykoliv snadno přístupné všem zaměstnancům instituce.

Ve třetím pokynu EBA pojednává o schvalovacích kompetencích. Zásady a postupy odměňování schvaluje vedoucí orgán, který za ně nese konečnou odpovědnost. Zásady by měly být konzultovány s výborem pro odměňování, jestliže existuje. Stejně tak by měla být případně zapojena funkce *compliance*, aby se vyjádřila k souladu zásad a postupů s těmito obecnými pokyny. Změny se provádějí vždy se souhlasem vedoucího orgánu a osobně se domnívám, že do změn mají být zapojeny i 2 výše zmíněné funkce.

Poslední, čtvrtý, pokyn se věnuje monitorování. Nejméně jedenkrát ročně by měly být zásady a postupy odměňování přezkoumány především z hlediska, zda nevzniká riziko poškození spotřebitele, a pokud ano, tak musí instituce přijmout adekvátní nápravu.

Původně měly být pokyny účinné již od roku 2017, avšak vzhledem k tomu, že plánovaný termín vydání v létě 2016 byl překročen, bylo rozhodnuto o posunu účinnosti na 13. leden 2018.

2.4 Judikatura Soudního dvora Evropské unie

Významným pramenem práva je zcela nepochybně i judikatura Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“). V řízení o předběžné otázce se vnitrostátní soud členského státu dotazuje SDEU na výklad nebo platnost unijního práva. Jedná se o účinný nástroj pro sjednocení výkladu unijního práva napříč členskými státy. Rozhodnutí SDEU má povahu *res iudicata*. Je závazné tedy nejen pro vnitrostátní soud, který podal podnět k žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, ale i pro všechny vnitrostátní soudy dalších členských států.⁶³ Následně se budu zabývat několika vybranými rozhodnutími SDEU, které mají dopad do regulace spotřebitelských úvěrů.

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 21. dubna 2016 Ernst Georg Radlinger a Helena Radlingerová v. FINWAY a.s. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce byla podaná Krajským soudem v Praze. Otázka se mimo jiné týkala výpočtu RPSN podle CCD. V srpnu roku 2011 si manželé Radlingerovi vzali přes společnosti SMART HYPO spotřebitelský úvěr ve výši 1 170 000 Kč. Zavázali se zaplatit věřiteli 2 958 000 Kč ve 120 měsíčních splátkách (RPSN úvěru činila 28,9 %). V rozsudku SDEU konstatoval, že povinnost vnitrostátního soudu zkoumat z moci úřední, zda prodávající či poskytovatel dodržel unijní právní úpravu na ochranu spotřebitele, se vztahuje na insolvenční řízení a platí rovněž pro úpravu v oblasti smluv o spotřebitelském úvěru. Součástí zkoumání musí být, zda byly informace o úvěru (jako např. RPSN), které musí být uváděny v takových smlouvách, uvedeny jasně a výstižně. Soud má dále povinnost vyvodit veškeré důsledky, které podle vnitrostátního práva vyplývají z porušení informační povinnosti (sankce musí být účinné, přiměřené a odrazující). SDEU dále upřesňuje údaje vstupující do výpočtu RPSN. „Celková výše úvěru“ nemůže zahrnovat částky, které vstupují do „celkových nákladů úvěru“, tj. částky sloužící jako odměna za poskytnutí úvěru, jako jsou administrativní poplatky, úroky, provize a veškeré další poplatky, které spotřebitel musí zaplatit. Zahrnutí těchto částek do celkové výše úvěru vede k podhodnocení RPSN, jejíž výpočet závisí na celkové výši úvěru, a ovlivňuje tedy i správnost

63 Eur-lex: Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce [online]. 2014 [cit. 2016-11-06]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=URISERV%3A114552>

informací, které musí být ve smlouvě uvedeny.⁶⁴ Pokud bychom si vzorec pro výpočet RPSN představili jako poměr celkových nákladů na úvěr a celkové částky poskytnuté spotřebiteli k dispozici (jinými slovy celková výše úvěru), potom započítání poplatku nejenom do nákladů, ale i do poskytnuté částky (jmenovatele zlomku) vede k snížení poměru a tedy snížení RPSN. Současnou tržní praxí je poplatky tzv. kapitalizovat, to znamená, že spotřebitel si zažádá o úvěr ve výši 100 000 Kč s poplatkem za poskytnutí 1 000 Kč. Částka, kterou mu poskytovatel půjčí, a která je tedy i úročena, je 101 000 Kč. Poskytovatelé by samozřejmě chtěli jako částku poskytnutou k dispozici počítat těchto 101 000, aby si snížili RPSN a tím byli konkurenceschopnější. Argumentem je, že spotřebiteli půjčují 1000 Kč, aby uhradil poplatek za službu, a není rozhodné, jestli jde o službu od poskytovatele nebo jiného subjektu. ČNB prohlásila, že dané rozhodnutí hodlá aplikovat ve své dohledové praxi. Mimo jiné se zaměstnanci ČNB neoficiálně vyjádřili, že budou jako správnou praxi požadovat, aby bylo 101 000 Kč vyplaceno na účet spotřebitele a až následně byl poplatek stržen, byť se tak stane okamžitě. Bohužel se domnívám, že pohled ČNB není správný, dokonce se jedná o účelové obcházení zákona, respektive v tomto případě *racia* rozhodnutí SDEU. Provedení účelového převodu prostředků s tím, že spotřebitel je nebude mít fakticky o nic více k dispozici, než kdyby na účet nebyly vůbec zaslány, a že RPSN zůstane na původní hodnotě, rozhodně nebylo záměrem SDEU. Domnívám se, že jediný správný postup v souladu s unijním i lokálním právem je při výpočtu RPSN nezapočítávat (kapitalizované) poplatky do částky poskytnuté spotřebiteli (celkové výše úvěru), byť z nich spotřebitel bude platit úrok a povede to k navýšení RPSN.

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 18. prosince 2014 CA Consumer Finance SA v. Ingrid Bakkaus, Charline Bonato, rozené Savary a Florian Bonato. Dne 5. května 2011 uzavřeli manželé Bonatovi se společností CA CF smlouvu o osobním úvěru vázaném na koupi motorového vozidla ve výši 20 900 EUR s roční pevnou výpůjční úrokovou sazbou 6,40 % a s RPSN 7,685 %. Dne 15. července 2011 uzavřela I. Bakkaus se společností CA CF smlouvu o osobním úvěru ve výši 20 000 eur s roční pevnou výpůjční úrokovou sazbou 7,674 % a s RPSN 7,950 %. Dlužníci přestali úvěr splácet, proto byla ze strany CA CF podána žaloba na zaplacení zbývajících částky a úroků. Z líčení před vnitrostátním soudem vyplynulo, že CA CF neposkytla klientům

64 InfoCuria - Judikatura Soudního dvora: C-377/14 - Radlinger a Radlingerová [online]. 2016 [cit. 2016-11-06]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-377/14>

standardní informace o spotřebitelském úvěru, respektive tyto informace soudu nepředložila ani se k tomu dále nevyjádřila. V úvěrové smlouvě však byla klauzule, kdy spotřebitel potvrzuje, že standardní informace převzal. I. Bakkaus předložila přehled svých příjmů a výdajů a doklady k nim, ale manželé Bonatovi nic takového věřiteli nepředložili. Předběžné otázky se týkaly dvou rovin. Zaprvé, jestli je povinností poskytovatele úvěru doložit, že řádně splnil informační povinnosti podle směrnice a vnitrostátního práva, respektive jestli jako doklad o splnění povinnosti stačí standardizovaná doložka v úvěrové smlouvě nebo je třeba mít dokumenty vyhotovené poskytovatelem a předané klientovi? Druhá rovina se dotýká vyhodnocení úvěruschopnosti, kdy byl SDEU dotázán, jestli stačí vyhodnocení údajů poskytnutých spotřebitelem nebo je třeba tyto údaje ověřit jinými, nezávislými, informačními zdroji?

K problematice předsmulvních informací SDEU uvedl, že kdyby důkazní břemeno o nesplnění povinností stanovených směrnicí nesl spotřebitel, tak by toto ustanovení postrádalo smyslu, neboť spotřebitel nedisponuje prostředky, za pomoci kterých by doložil, že mu nebyly poskytnuty předsmulvní informace, popřípadě nebyla vyhodnocena jeho úvěruschopnost. Naopak se soud ztotožnil se stanoviskem generálního advokáta, který se domnívá, že poskytovatel úvěru postupující s řádnou péčí si musí být vědom nutnosti shromažďovat a uchovávat důkazy o plnění informační povinnosti a povinnosti poskytnout vysvětlení. Ke smluvní doložce soud uzavírá, že takovou doložkou nemůže poskytovatel obcházet své povinnosti. Doložka může pouze osvědčit předání předsmulvních informací, ale faktické splnění této povinnosti musí být doloženo jedním či více relevantními důkazy. Pokud by tomu tak nebylo, jednalo by se o rozpor se článkem 22 odst. 3 CCD, který členským státům ukládá, aby zajistily nemožnost obcházet předpisy pomocí smluvních formulací. Závěrem tedy je, že důkazní břemeno nese poskytovatel a nelze jej smluvní dohodou přenést na spotřebitele.

V otázce vyhodnocování úvěruschopnosti SDEU dochází k závěru, že čl. 8 CCD se musí interpretovat ve smyslu, že nebrání tomu, aby bylo posouzení úvěruschopnosti spotřebitele provedeno jen na základě informací uvedených spotřebitelem, za podmínky, že tyto informace budou

dostatečné a jeho pouhá prohlášení budou podepřena doklady.⁶⁵ Jinými slovy soud říká, že pouhá ničím nepodložená prohlášení spotřebitele nemohou být sama o sobě kvalifikována jako dostatečná, nejsou-li podepřena žádnými doklady. Zde se však domnívám, že tvrzení soudu je částečně vnitřně rozporné. V jedné části soud říká, že jsou informace poskytnuté spotřebitelem úplně dostatečné, což lze dovodit z formulace „jen na základě...“. Následně to ale popírá, když říká, že je třeba tvrzení opatřit důkazy. Toto tvrzení by mohlo fungovat v případě, že je spotřebitel tvůrcem důkazu, ovšem takový důkaz postrádá relevanci. Tvrzení spotřebitele, respektive jeho čestné prohlášení o příjmech a výdajích, je třeba potvrdit vždy informací od třetího subjektu, ne od spotřebitele samotného, byť může spotřebitel důkaz věřiteli předat. Například půjde o výpis z účtu, potvrzení od zaměstnavatele či finančním úřadem verifikované daňové přiznání. Všechny tyto dokumenty však spotřebitel nemůže vyhotovit sám, proto je tvrzení, že posouzení úvěruschopnosti lze provést jen na základě informací uvedených spotřebitelem, nepravdivé. Přesnější informací by bylo uvést, obdobně jako uvádí například Národní banka Slovenska ve svém opatření z 13. prosince 2016, kterým se stanovují podrobnosti k posouzení schopnosti spotřebitele splácet úvěr na bydlení, že čestné prohlášení spotřebitele o příjmech není dostatečné k prokázání jeho příjmu a dále uvádí demonstrativní výčet vhodných dokladů.

65 InfoCuria - Judikatura Soudního dvora: C-449/13 - Ingrid Bakkaus, Charline Bonato, Florianu Bonatovi [online]. 2016 [cit. 2016-11-06]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=%25C3%25BAv%25C4%259Bruschopnost&docid=160946&pageIndex=0&doclang=CS&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=733509#ctx1>

3 Česká právní úprava

Než se budu zabývat samotnou úpravou zákona o spotřebitelských úvěrech, je vhodné krátce zmínit další relevantní prameny.

Ze soukromoprávních pramenů je klíčová úprava obsažena v občanském zákoníku. Kromě samotné definice spotřebitele v ustanovení § 419 obsahuje celou komplexní úpravu v dílu nazvaném „ustanovení o závazcích ze smluv uzavíraných se spotřebitelem“, která byla v předchozím občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. pojmenována „spotřebitelské smlouvy“. Změna názvu je v důvodové zprávě odůvodněna tím, že označení „spotřebitelské smlouvy“ není správně, neboť se nemá jednat o označení smluvního typu jako je například kupní smlouva nebo darovací smlouva, ale o smlouvu uzavřenou mezi specifikovanými stranami. Důraz není kladen na smluvní typ, protože tato úprava se může aplikovat v zásadě na jakýkoliv smluvní typ i na smlouvy nepojmenované. Naopak je účelem akcentovat ochranu jedné ze smluvních stran, a to spotřebitele. Zároveň však bylo reflektováno, že se pojem „spotřebitelské smlouvy“ často používá laickou i odbornou veřejností, proto zákonodárce přistoupil k zavedení legislativní zkratky „spotřebitelské smlouvy“. Jádrem úpravy je poměrně rozsáhlá informační povinnost podnikatele, povinnost komunikovat transparentně a srozumitelně a zákaz ujednání zakládajících nepřiměřenou nerovnováhu práv a povinností v neprospěch spotřebitele.

Na tuto obecnou úpravu spotřebitelských smluv navazují pododdíly upravující specifické případy. Prvním jsou smlouvy uzavírané distančním způsobem a závazky ze smluv uzavíraných mimo obchodní prostory. V oblasti finančních služeb však existují i přes technologický rozvoj prostředků komunikace na dálku určitá omezení. Ta vyplývají především z úpravy postupů proti praní špinavých peněz, kdy je třeba provádět identifikaci klienta za jeho fyzické přítomnosti, tj. podle převažujícího výkladu nepostačuje například jednání a provedení KYC procedury přes webkameru. Toto samozřejmě neplatí, pokud je nabízen spotřebitelský úvěr prostřednictvím internetového bankovníctví, kam se klient musel přihlásit uživatelským jménem a heslem nebo pokud je použita ověřovací platba z jiné povinné instituce, která musela identifikaci provést. U distančních smluv a smluv mimo obchodní prostory se upravuje především způsob a nejzazší lhůta pro předkládání smluvních dokumentů a podmínek spotřebiteli, aby se s nimi mohl seznámit. Protože spotřebiteli nemusí být při uzavření smlouvy obsah závazku zcela jasný, neboť neměl dostatečný čas se s právy a povinnostmi seznámit, je zde zavedena lhůta 14 dní pro odstoupení od smlouvy.

Druhý pododdíl se týká smlouvy o finančních službách, kterou se rozumí každá spotřebitelská smlouva týkající se bankovní, úvěrové, platební nebo pojistné služby, smlouva týkající se penzijního

připojištění (doplňkové penzijní spoření), směny měn, vydávání elektronických peněz a smlouva týkající se poskytování investiční služby nebo obchodu na trhu s investičními nástroji. Od obecné úpravy spotřebitelských smluv je rozšířena hlavně informační povinnost a právo odstoupit od smlouvy.

Na většinu smluv o spotřebitelském úvěru se budou vztahovat i pravidla v ustanoveních § 1798 až 1801 o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem, též tzv. formulářových smlouvách. Ve valné většině případů je obsah smlouvy určen věřitelem jednostranně, výjimky bychom mohli nalézt jen u tzv. affluentních a privátních klientů, u kterých se věřiteli ekonomicky vyplatí provést manuální úpravu smlouvy.

Jak bylo řečeno výše, smlouva o spotřebitelském úvěru stejně jako jiné spotřebitelské smlouvy neoznačuje konkrétní smluvní typ, avšak v naprosté většině případů půjde o úvěrovou smlouvu podle ustanovení § 2395 až 2400 občanského zákoníku. Smlouva o úvěru je smlouvou konsenzuální⁶⁶, tudíž k jejímu uzavření stačí dohody smluvních stran. Podstatou smlouvy o úvěru je závazek úvěrujícího, že úvěrovanému poskytne na jeho požádání a v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Úvěrovaný tedy není povinný prostředky čerpat, proto se jedná o smlouvu konsenzuální, samotné vyplacení prostředků není esenciální záležitostí. V praxi však věřitelé v případě nedočerpání úvěru vyžadují poměrně vysoký kompenzační poplatek z nevyčerpané částky, protože už si na úvěr vyhradili určité zdroje a nevyčerpaní pro ně představuje ztrátu. Podstatnou náležitostí smlouvy o úvěru jsou úroky. Úvěrová smlouva může být plněna pouze v penězích. Peněžní prostředky lze účelově vázat, což u spotřebitelských úvěrů nabývá na ještě větší důležitosti, neboť to rozhoduje o tom, zdali se použije úprava úvěrů na bydlení nebo jiných než na bydlení.

Druhým nejčastěji využívaným smluvním typem bude smlouva o zápůjčce upravená v ustanoveních § 2390 až 2394. Na rozdíl od úvěrové smlouvy jde o smlouvu reálnou a vzniká tak až přenecháním zápůjčené věci vydlužiteli. Předmětem zápůjčky nemusí být peníze, ale i jakékoliv jiné zastupitelné věci. V případě spotřebitelského úvěru však půjde o peníze vždy. Obdobně je to s úroky,

66 Kubištová&Co: Smlouva o úvěru [online]. [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.kubistovaco.cz/cs/detail/27-smlouva-o-uveru/?PHPSESSID=77293a9efd06912b4a9e00616e2b5214>

kdy nejsou ve smlouvě o zápůjčce podstatnou náležitostí, ale zákon o spotřebitelském úvěru se podle ustanovení § 5 odst. 3 na případy zápůjčky bez úroků vztahuje pouze okrajově.⁶⁷

Občanský zákoník se věnuje i úpravě úroků. Nejprve se vypořádává s případy, kdy nejsou výše úroků, úrokové období a placení úroků stanoveny. Takové případy by u spotřebitelských úvěrů neměly nastat. Co je však z hlediska nákladů úvěru zajímavé, že občanský zákoník dovoluje anatocismus, tedy brání úroků z úroků, je-li smluvně dohodnuto.⁶⁸ Na ochranu dlužníka před nedůvodně otálejícím věřitelem je stanoveno, že činí-li úroky tolik co jistina, pozbývá věřitel právo na další úroky, dokud neuplatní právo u soudu. Jde o projev staré právní zásady, která věřiteli zakazuje, aby pozdržel vymáhání dluhu do doby, kdy úroky přerostou dluh hlavní (*ultra duplum*).⁶⁹

V neposlední řadě je podstatná úprava zajištění a utvrzení dluhu pomocí různých relativních majetkových práv a poté právo zástavní jako absolutní majetkové právo. Plíva uvádí k zajištění následující: „Důležitým aspektem při poskytování úvěrů je jeho zajištění. Účelem zajištění je posílení postavení banky ve vztahu ke klientovi tím, že za zákonem stanovených podmínek banka může uspokojit svoji pohledávku z úvěrové smlouvy náhradním způsobem. K zajištění úvěrů se většinou používají zajišťovací prostředky plnící uhrazovací funkci. Užívá se zejména zástavní právo a ručení. Pokud se zajištění závazku za dobu trvání smlouvy zhorší nebo úplně zanikne, je dlužník povinen doplnit zajištění na původní rozsah. Jestliže tak dlužník neučiní v přiměřené lhůtě, banka jako věřitel má právo od smlouvy odstoupit. Odstoupení pak nemá vliv na zajištění závazku z této smlouvy.“⁷⁰

Z veřejnoprávní úpravy je velmi důležitý zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele. Jeho ustanovení dopadají hlavně na marketingové aktivity a samotný postup sjednávání spotřebitelského úvěru. Zakazují se nekalé, klamavé a agresivní obchodní praktiky. Nekalá je praktika v rozporu

67 Bulletin advokacie: K úvěru a zápůjčce [online]. 2015 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-uveru-a-zapujcce?browser=mobi>

68 AK Fischer: Anatocismus (brání úroků z úroků) bude dle nového občanského zákoníku možný [online]. 2013 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.ak-fischer.cz/2013/obcan/anatocismus-brani-uroku-z-uroku-bude-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-mozny>

69 AK Kocián Šolc Balaščík: Úroky od 1. ledna 2014 [online]. 2014 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: http://www.ksb.cz/en/news-publications/articles/2128_uroky-od-1-ledna-2014

70 PLÍVA, Stanislav, et al. Bankovní obchody. Praha : ASPI, 2009, s. 84 - 87.

s požadavky odborné péče podstatně narušující nebo způsobilá podstatně narušit ekonomické chování spotřebitele, kterému je určena. Klamavá je praktika obsahující věcně nesprávnou informaci, je tedy nepravdivá, což vede nebo může vést spotřebitele k rozhodnutí, které by jinak neučinil. Klamavou však může být i praktika obsahující pravdivou informaci, pokud tato může spotřebitele uvést v omyl. Agresivní je praktika, pokud ve svých věcných souvislostech a s přihlédnutím ke všem jejím rysům a okolnostem výrazně zhoršuje nebo může výrazně zhoršit svobodu volby nebo chování spotřebitele ve vztahu k výrobku nebo službě, a to obtěžováním, donucováním včetně použití fyzické síly nebo nepatřičným ovlivňováním, čímž způsobí nebo může způsobit, že spotřebitel učiní rozhodnutí, které by jinak neučinil. Zakazuje se spotřebitele diskriminovat – zde je z pohledu věřitele na hraně zahrnování různých behaviorálních a demografických ukazatelů do hodnocení bonity. Na jedné straně má povinnost vyhodnocovat úvěruschopnost s maximální odbornou péčí. Na straně druhé by zahrnutí některých kritérií mohlo být považováno za diskriminaci.

Nově bude oblast poskytování a zprostředkování spotřebitelského úvěru dohlížena pouze ČNB. Dříve byla orgánem dohledu Česká obchodní inspekce a ČNB dohlížela jen úvěrové instituce.⁷¹ Z hlediska institucionálního zakotvení je tak důležitý i zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

Úprava bank v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách je důležitá nejenom proto, že zakotvuje banky jako poskytovatele úvěrů, ale obsahuje i dílčí úpravu úvěrových registrů.

Na případy úvěrových podvodů se může vztahovat i úprava trestněprávní. Skutková podstata úvěrového podvodu je uvedena v ustanovení § 209 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Naplní ji ten, kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí či bez souhlasu věřitele, v nikoli malém rozsahu (25 000 Kč), použije prostředky získané účelovým úvěrem na jiný než určený účel. Dále jsou relevantní ustanovení § 222 poškození věřitele a § 223 zvýhodnění věřitele, jejichž cílem je chránit vymahatelnost věřitelovy pohledávky podle právního řádu. Z hlediska ochrany spotřebitele je nutné zmínit § 253 poškozování spotřebitele. V návaznosti na občanskoprávní úpravu lichvy je v ustanovení § 218 stanoven trestný čin lichvy spočívající ve zneužití něčí slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, za účelem sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru. Efektivní

71 ČNB: ČNB začíná od 1. prosince dohlížet nad celým trhem se spotřebitelskými úvěry [online]. 2016 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2016/20161129_zsu.html

vymahatelnost ustanovení upravujících lichvu je z občanskoprávního i trestněprávního hlediska bohužel velmi nízká. Toto potvrdil i guvernér ČNB v rozhovoru pro MF dnes, když se vyjadřoval ke spojení dohledu nad spotřebitelskými úvěry do ČNB: „Aktuálně se kritizuje dvojkolejnost dohledu ČNB a České obchodní inspekce (ČOI) - my dohlížíme tu část, kterou poskytují bankovní subjekty, ČOI dohlíží na nebankovní subjekty. Ale v tom nevidím hlavní problém. V této zemi dochází k praktikám, které mají blízko k lichvě a v určitých prostředích asi dost masově. Lichva je odjakživa trestný čin, jenže se špatně dokazuje a orgánům činným v trestním řízení se do toho nechce. Chápu, že mají práce dost. Vytváří se tu iluze, že když se vytvoří všeobjímající systém dohledu nad těmito subjekty, který se zabuduje pod ČNB, tak nebudeme mít lichvu. To je iluze.“⁷²

3.1 Zákon o spotřebitelském úvěru

Úplně první právní úpravou zaměřenou na spotřebitelské úvěrování v ČR byl zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru. Tento zákon byl však velmi stručný a v zásadě nemohl na tento trh úvěrů vnést transparentnost. Vymezil pouze některé základní pojmy, stanovil formu smlouvy a její minimální obsah a vymezil poměrně vágní, a tudíž ne příliš účinné, sankce. Přílohou zákona byl poprvé upraven výpočet RPSN.

CCD byla do českého právního řádu transponována do zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelských úvěrech, jehož účinnost nastala 1. 1. 2011. Okruh působnosti zákona byl omezený, například se nevztahoval na úvěry na bydlení či tzv. mikro půjčky s jistinou do 5000 Kč.

Pokud jde o úpravu zprostředkování, zabýval se jí zákon pouze částečně. Vymezoval pojem zprostředkování, některé transparentnostní požadavky a následně smlouvu, ve které se sjednává zprostředkování spotřebitelského úvěru a která se uzavírá mezi spotřebitelem a zprostředkovatelem. Model zprostředkování, kdy si spotřebitel „najme“ odborníka, aby pro něj za úplatu vyhledal vhodnou službu, není v České republice obvyklý. Jedná se spíše o anglosaský způsob zprostředkování. K poskytování nebo zprostředkování spotřebitelských úvěrů bylo třeba získat vázanou živnost podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, k jejímuž získání bylo třeba mít odbornou způsobilost v rozsahu:

72 VLKOVÁ, Jitka. Zemanův muž Rusnok v ČNB: Babiš jde s obří brokovnicí na malého zajíce [online]. 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/rozhovor-jiri-rusnok-0tl-/ekonomika.aspx?c=A150313_204855_domaci_bse

- a) střední vzdělání s maturitní zkouškou, nebo
- b) osvědčení o rekvalifikaci nebo jiný doklad o odborné kvalifikaci pro příslušnou pracovní činnost vydaný zařízením akreditovaným Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, nebo ministerstvem, do jehož působnosti patří odvětví, v němž je živnost provozována, nebo
- c) 3 roky praxe v oboru.

V případě právnických osob, které nemají oprávnění přímo ze zákona, musela mít tato osoba odpovědného zástupce, který splňuje požadavky odborné způsobilosti.

Při implementaci MCD bylo třeba rozhodnout, jestli jít cestou novelizace stávajícího zákona, vytvořit samostatnou zákonnou úpravu pro úvěry na bydlení či sjednotit úpravu do jednoho nového zákona. Zákodárce nakonec zvolil poslední možnost, kdy (nový) zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru (dále jen „ZSÚ“) ruší předchozí zákon č. 145/2010 a jeho novelizaci zákon č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb. Nový zákon si vzal za cíl integrovat úpravu všech spotřebitelských úvěrů, tedy úvěrů na bydlení i úvěrů jiných než na bydlení, a dále komplexně upravuje zprostředkování spotřebitelských úvěrů včetně požadavků na odbornou způsobilost. Účinnost byla stanovena prvním dnem čtvrtého kalendářního měsíce následujícího po dni jeho vyhlášení. Legislativní proces se značně prodloužil, byla dokonce překročena lhůta stanovená MCD pro transpozici, a to 21. 3. 2016. Nakonec vyšel v částce č. 100/2016 rozeslané 5. srpna 2016, účinnost tak nastala 1. 12. 2016.

K provedení změn v související právní úpravě byl přijat zákon č. 258/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o spotřebitelském úvěru. Účinnost tohoto zákona byla samozřejmě nastavena shodně se ZSÚ. Změny se dotkly několika⁷³ zákonů, avšak jejich charakter je spíše drobný.

⁷³ Zákon č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci, který se zabýval především dohledovou činností nad poskytováním a zprostředkováním spotřebitelského úvěru,
Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), jenž obsahoval úpravu oprávnění poskytovat a zprostředkovávat spotřebitelské úvěry,
Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích (pouze zrušení položky 17a v příloze zákona upravující poplatek za návrh na zrušení rozhodčího nález),
Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, kam byla přidána pravidla pro banky vykonávající činnost akreditované osoby dle ZSÚ a finanční makléřství spočívající ve zprostředkování spotřebitelského úvěru, dále byla upravena povinnost mlčenlivosti osob provádějících bankovní dohled ohledně údajů získaných v jeho souvislosti, za porušení mlčenlivosti se nově nepovažuje poskytnutí informací Evropskému parlamentu pro účely výkonu vyšetřovacích pravomocí podle čl. 226 Smlouvy o fungování Evropské unie,

Systematicky je ZSÚ rozdělen na 14 částí obsahujících 179 paragrafů. Dále je jeho součástí 5 příloh.

3.1.1 Obecná ustanovení

Část první obsahuje obecná ustanovení. Spotřebitelský úvěr je vymezen jako odložená platba, peněžitá zápůjčka, úvěr nebo obdobná finanční služba poskytovaná nebo zprostředkovaná spotřebiteli. Definice je poměrně obecná, aby zachytila veškeré představitelné případy a především aby se zabránilo chování subjektů, kdy by se snažily poskytnout službu mimo tuto definici a tím nepodléhaly poměrně přísné regulaci spotřebitelských úvěrů.

Ustanovení § 2 odst. 2 nově definuje spotřebitelské úvěry na bydlení. Spotřebitelským úvěrem na bydlení je spotřebitelský úvěr, který je:

- a) zajištěný nemovitou věcí nebo věcným právem k nemovité věci,
- b) účelově určený k
  1. nabytí, vypořádání nebo zachování práv k nemovité věci nebo součásti nemovité věci,
  2. výstavbě nemovité věci nebo součásti nemovité věci,

Zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, kam bylo potřeba zapracovat některé daňové dopady nové regulace,

Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, kde byly v ustanovení § 44 týkajícím se výkonu dohledu ČNB rozšířeny dohledové pravomoci na výkon dohledu nad novými subjekty podle ZSÚ, tedy nebankovními poskytovateli spotřebitelského úvěru, samostatnými zprostředkovateli, zprostředkovateli vázaného spotřebitelského úvěru, vázanými zástupci a zahraničními zprostředkovateli,

Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, odkud byla kompletně vypuštěna úprava rozhodování sporů ze spotřebitelských smluv,

Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, který byl změněn obdobně jako zákon o bankách, tedy byla přidána úprava pro stavební spořitelny při finančním makléřství spočívajícím ve zprostředkování spotřebitelského úvěru a pravidla pro vykonávání činnosti akreditované osoby,

Zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, kde byla upravena analogicky k zákonu o bankách upravena mlčenlivost osob provádějících dohled,

Zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, kde byly přidány poplatky související se správními činnostmi podle ZSÚ, například poplatek za udělení oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru ve výši 50 000 Kč nebo poplatek za akreditaci podle zákona upravujícího spotřebitelský úvěr v totožné výši,

Zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku, kam bylo doplněno provázání regulace na poskytovatele platebních služeb malého rozsahu a vydavatele elektronických peněz malého rozsahu, kteří zároveň poskytují spotřebitelské úvěry,

Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, kde byla provedena pouze změna formálního charakteru.

3. úhradě za převod družstevního podílu v bytovém družstvu nebo nabytí účasti v jiné právnické osobě za účelem získání práva užívání bytu nebo rodinného domu,
4. změně stavby podle stavebního zákona nebo jejímu připojení k veřejným sítím,
5. úhradě nákladů spojených se získáním peněžité zápůjčky, úvěru nebo jiné obdobné finanční služby s účelem uvedeným v bodech 1 až 4, nebo
6. splacení úvěru, peněžité zápůjčky nebo jiné obdobné finanční služby poskytnuté k účelům uvedeným v bodech 1 až 6, nebo

c) poskytnutý stavební spořitelnou podle zákona upravujícího stavební spoření.

Zajímavé na definici je, že hovoří o nemovité věci, nikoliv o nemovité věci určené k bydlení. Jinými slovy zákon dopadá na širší okruh úvěrů, než musí nutně dopadat podle definice MCD. V důsledku toho nemusí být úvěr na bydlení nutně na uspokojení potřeby bydlení. Je otázkou, jestli je toto rozšíření nutné a účelné. Spotřebitel si samozřejmě může pořídit nebytový prostor pro svoji osobní potřebu, ale v naprosté většině případů tak budou činit za účelem podnikání jako drobní živnostníci, tudíž v této oblasti by neměli požívat spotřebitelskou ochranu. Pro dlužníky je to výhodné, protože se na ně budou vztahovat různá zákonná práva, například právo na předčasné splacení, které by jako podnikatelé pravděpodobně neměli. Samozřejmě při jednání s bankou budou vystupovat jako spotřebitelé a souvislost s podnikáním neuvedou.

Otázkou, kterou však stojí za to z hlediska *de lege ferenda* prozkoumat, je, jestli nevztáhnout ochranu i na některé podnikatele z důvodu obcházení zákona. Pár měsíců po účinnosti zákona se totiž na trhu začala objevovat praxe, kdy někteří věřitelé přesvědčí spotřebitele, aby si zařídil živnostenské oprávnění, tím se stal podnikatelem a následně mu mohli poskytnout půjčku zcela mimo regulaci spotřebitelského financování.⁷⁴

Jako poslední kategorii zákon určuje vázaný spotřebitelský úvěr, kterým je spotřebitelský úvěr, který je vázaný na koupi zboží nebo poskytnutí služby. Jinými slovy jedná se o leasingové vztahy.

⁷⁴ Lidové noviny: Úvěroví predátoři mají nový trik. Pro důvěřivce může mít hroživé důsledky [online]. 2017 [cit. 2017-10-08]. Dostupné z: https://byznys.lidovsky.cz/divoke-pujcky-vraci-do-hry-novy-trik-dvp-firmy-trhy.aspx?c=A170315_192943_firmy-trhy_ELE

Činnost poskytování spotřebitelského úvěru zákon vymezuje široce. Poskytováním spotřebitelského úvěru je:

- a) nabízení možnosti sjednat spotřebitelský úvěr vlastním jménem a na vlastní účet,
- b) předkládání návrhu na sjednání spotřebitelského úvěru vlastním jménem a na vlastní účet,
- c) provádění přípravných prací směřujících vlastním jménem a na vlastní účet ke sjednání spotřebitelského úvěru, včetně poskytování doporučení vedoucího ke sjednání spotřebitelského úvěru,
- d) sjednávání spotřebitelského úvěru vlastním jménem a na vlastní účet, nebo
- e) výkon práv a plnění povinností ze smlouvy o spotřebitelském úvěru osobou, která spotřebitelský úvěr se spotřebitelem sjednala.

Především první bod je pro praxi sporný, neboť by měl dopadat i na call centra, včetně těch externích/outsourcovaných, jejichž jedinou činností je sjednání schůzky s pracovníkem poskytovatele odpovědným a odborně způsobilým za faktické činnosti vedoucí k uzavření spotřebitelského úvěru, tj. činnosti pod body 2 až 4. V případě externího call centra by muselo být toto call centrum zprostředkovatelem na základě následující definice zprostředkování spotřebitelského úvěru, podle které zprostředkováním spotřebitelského úvěru je:

- a) nabízení možnosti sjednat spotřebitelský úvěr jménem a na účet poskytovatele, nebo jménem a na účet spotřebitele,
- b) předkládání návrhů na sjednání spotřebitelského úvěru jménem a na účet poskytovatele, nebo jménem a na účet spotřebitele,
- c) provádění přípravných prací směřujících ke sjednání spotřebitelského úvěru jménem a na účet poskytovatele nebo jménem a na účet spotřebitele, včetně poskytování doporučení vedoucího ke sjednání spotřebitelského úvěru,
- d) sjednávání spotřebitelského úvěru jménem a na účet poskytovatele, nebo jménem a na účet spotřebitele, nebo
- e) výkon práv a plnění povinností ze smlouvy o zprostředkování spotřebitelského úvěru osobou, která smlouvu o zprostředkování spotřebitelského úvěru se spotřebitelem uzavřela.

Problematické je, že i osoby pouze sjednávající schůzku by na základě těchto ustanovení měly mít odbornou způsobilost, měly by být důvěryhodné a splňovat další zákonné požadavky. Přičemž v praxi tyto osoby nesdělí spotřebiteli více než informace, které jsou veřejně přístupné například na

webových stránkách poskytovatele nebo v reklamních sděleních. Po vlastníkově reklamních ploch a jeho zaměstnancích bychom však určitě nepožadovali odborné a všeobecné znalosti podle zákona, byť vlastně vykonávají stejnou činnost – sdělují spotřebiteli obecné parametry nabídky daného poskytovatele a dávají mu informaci o tom, kde se může dozvědět více a případně uzavřít úvěrovou smlouvu.

3.1.2 Osoby oprávněné poskytovat spotřebitelský úvěr a nebankovní poskytovatel

Okruh osob oprávněných poskytovat spotřebitelský úvěr vymezuje zákon v ustanovení § 7. Za podmínek zákonů upravujících činnost dané osoby jsou jimi následující subjekty:

- a) banka,
- b) spořitelni a úvěrní družstvo,
- c) platební instituce,
- d) poskytovatel platebních služeb malého rozsahu,
- e) instituce elektronických peněz,
- f) vydavatel elektronických peněz malého rozsahu.

V relevantních případech jsou spotřebitelský úvěr oprávněny poskytovat i zahraniční subjekty obdobného charakteru. Mimo tyto subjekty zavádí zákon nový typ subjektu – nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru. Ten nahrazuje od 1. 12. 2016 existující vázanou živnost „poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru“, která byla zrušena, pokud jde o poskytovatelskou i zprostředkovatelskou činnost. Nový zákon rozděluje režim živnosti a na poskytování a zprostředkování jsou tak potřeba různá oprávnění.

Osoby oprávněné poskytovat spotřebitelský úvěr mohou být zastoupeny pouze pracovníkem, samostatným zprostředkovatelem, vázaným zástupcem nebo zprostředkovatelem vázaného spotřebitelského úvěru, přičemž pracovníkem se rozumí osoba, s níž je poskytovatel v pracovněprávním vztahu, člen statutárního orgánu či dozorčí rady a případně prokurista. Všechny osoby podílející se na poskytování spotřebitelského úvěru musí být odborně způsobilé podle ustanovení § 60 a důvěryhodné podle ustanovení § 72 (fyzické osoby) nebo § 73 (právnícké osoby).

Nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru musí být právnickou osobou a musí mít oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru, které mu udělila Česká národní banka. Zákon vymezuje požadavky na nebankovní poskytovatele v ustanoveních § 9 až 15.

Pro získání oprávnění je třeba splnit celou řadu požadavků:

- Právní forma. Musí jít o akciovou společnost, evropskou společnost, nebo společnost s ručením omezeným.
- Sídlo na území ČR.⁷⁵
- Důvěryhodnost a odborná způsobilost.
- Společnost s ručením omezením musí zřídit dozorčí radu s pravomocemi dozorčí rady akciové společnosti podle zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích.
- Požadavky dle ustanovení § 15, například pravidla pro vyhodnocování úvěruschopnosti nebo vyřizování stížností.
- Plán obchodní činnosti.
- Existence metodiky. Žadatel musí předložit pravidla jednání se spotřebiteli, která jsou v souladu s požadavky ZSÚ.
- Počáteční kapitál ve výši alespoň 20 000 000 Kč.
- Finanční zdroje musí mít průhledný a nezávadný původ.

Žádost o udělení oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru lze podat pouze elektronicky, a to prostřednictvím informačního systému REGIS provozovaného ČNB. Lhůta pro rozhodnutí ČNB činí 4 měsíce.

Náležitosti žádosti upravuje vyhláška č. 381/2016 Sb., o žádostech, oznámeních a předkládání výkazů podle zákona o spotřebitelském úvěru ze dne 16. listopadu 2016. Zákon s vydáním prováděcího předpisu v několika ustanoveních výslovně počítá. Kromě žádosti o udělení oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele upravuje žádost o oprávnění k činnosti samostatného zprostředkovatele, žádost o akreditaci k pořádání odborné zkoušky, oznámení pro účely zápisu vázaného zástupce a zprostředkovatele vázaného spotřebitelského úvěru do registru a další oznámení a jejich technické náležitosti. Obsahuje i pravidla pro zaplacení správního poplatku za prodloužení platnosti oprávnění.

⁷⁵ S výjimkou případů, kdy mezinárodní smlouva stanoví jinak.

Žádost je zpoplatněna 50 000 Kč podle položky č. 65 bodu 9 písm. n) sazebníku, který je přílohou zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích. Doba trvání oprávnění je, stejně jako pro ostatní subjekty zavedené ZSÚ, omezená. Oprávnění k činnosti trvá do konce pátého kalendářního roku následujícího po kalendářním roce, ve kterém byl nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru zapsán do registru, a prodlužuje se zaplacením správního poplatku 25 000 Kč vždy o 60 měsíců.

V Parlamentu probíhaly velké diskuze ohledně výše počátečního a průběžně udržovaného kapitálu. Finálně schválená výše podle vládního návrhu činí 20 000 000 Kč, ale byly předloženy i návrhy na 5 a 15 milionů Kč. Argumentem proti této poměrně vysoké hranici je, že omezuje svobodné podnikání a povede k oligopolizaci trhu. Argumentem pro zavedení vyšší hranice je vyčištění úvěrového trhu od spekulativních a nečinných subjektů a vytvoření lepšího kapitálového prostředí pro absorpci rizik. Ministr financí Andrej Babiš ve třetím čtení návrhu dne 3. června uvedl: „Rovnou avizuji, že nebudu polemizovat o tom, jestli je tou správnou částkou 5, 10, 15, 20 nebo 30 milionů. Byli jsme žádáni o náležité propočty dopadů, ačkoliv Ministerstvo financí opakovaně uvádělo, že ty je v zásadě nemožné provést v situaci, kdy dnes k tomuto nemáme žádnou datovou základnu. Víme s jistotou jen to, že bylo vydáno více než 60 tisíc živnostenských listů opravňujících k poskytování a zprostředkování spotřebitelských úvěrů. Kolik subjektů to opravdu dělá a kolik z nich je poskytovatelů a kolik zprostředkovatelů, nikdo neví. Jak jsou kapitálově vybaveni už vůbec ne. Navrhovaný kapitálový požadavek má sloužit primárně k omezení operačního rizika, případně k umožnění půjčování z vlastních zdrojů. Proto jsme při hledání optimálního kapitálového požadavku, a nejedná se o žádnou kauci, jak se nám někteří snaží podsouvat, ale o standardní kapitálový požadavek, primárně vycházeli z požadavků, které jsou kladeny v ostatních sektorech finančního trhu. A přiměřenost této výše jsme samozřejmě zkontrolovali s Českou národní bankou coby orgánem dohledu.“⁷⁶ Problematické je, a Ministerstvo financí ČR to zjevně nepopírá, že neproběhla žádná analýza dopadu této hranice na trh spotřebitelských úvěrů, což namítali i mnozí poslanci. Je pravda, že pro provedení přesných propočtů nejsou dostatečná data. Jediný dostupný „tvrdý“ údaj je údaj o 60 000 živnostech, které jsou však společné pro poskytování i zprostředkování. To však není důvodem pro zavedení vysokého vstupního kapitálového požadavku,

76 Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna: Pátek 3. června 2016, stenozáznam části projednávání bodu pořadu schůze [online]. Praha [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/047schuz/bqbs/b25016001.htm>

spíše naopak. V případě, že nejsou podmínky pro analytické rozhodnutí, jeví se z mého pohledu správné stanovit vstupní hranici na trh úvěrů nižší, třeba 5 milionů, která dostatečně pokryje náklady na splnění vstupních požadavků a následně se uplatní přijaté pravidlo, kdy je nebankovní poskytovatel povinen držet kapitál podle rozsahu svého portfolia ve výši 5 % objemu poskytnutých a dosud nesplacených úvěrů vykázaných ke konci kalendářního roku, která by měla tvořit adekvátní ochranu a rizikový polštář úměrný podstupovaným rizikům. Takto se vlastně požadavek 5 % začne aplikovat až na poskytovatele s portfoliem větším než 400 milionů Kč. Jednoduchost indikátoru „kapitálové přiměřenosti“ lze hodnotit pozitivně vzhledem k menším poskytovatelům, kteří by nebyli připraveni zavést robustnější mechanismy. Na druhou stranu pro velké poskytovatele, kteří jsou často členy finančních skupin, od kterých mohou čerpat potřebné know-how, může být tento požadavek omezující vzhledem k nemožnosti zahrnout rizikovost aktiv do výpočtu jako je tomu u kapitálové přiměřenosti u úvěrových institucí podle požadavků Basilejského výboru pro bankovní dohled při Bance pro mezinárodní vypořádání, které byly přeneseny do regulace na úrovni EU.⁷⁷

Zákon poměrně precizně vymezuje požadavky na výkon činnosti, jejichž rozsah je mnohdy obdobný požadavkům na řídicí a kontrolní systém u bank. Jako korektiv působí ustanovení, že postupy a pravidla musí být přiměřená povaze, rozsahu a složitosti vykonávaných činností. Poskytovatel musí mít metodiku pro účetnictví, odměňování pracovníků a zprostředkovatelů⁷⁸, posuzování úvěruschopnosti, akceptaci a oceňování zajištění, opatření proti praní špinavých peněz a financování terorismu, vyřizování stížností a reklamací, vymáhání pohledávek, vnitřní a vnější komunikaci, jednání se spotřebiteli v prodlení a ochranu informací. Všechny tyto a další pravidla a postupy musí být kontrolovány, proto musí být vytvořena i metodika na průběžnou kontrolu dodržování povinností plynoucích z ZSÚ a dalších právních předpisů a pravidla pro kontrolu osob, pomocí kterých nebankovní poskytovatel poskytuje spotřebitelské úvěry.

ČNB se rozhodla vydat Dohledový benchmark č. 3/2016 Požadavky na výkon činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru podle ustanovení § 15 zákona č. 257/2016 Sb.,

77 Bank for international settlements: Basel III international regulatory framework for banks [online]. 2010 [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm>

78 S velmi důležitým ustanovením, které by mělo být samozřejmostí pro řízení úvěrového rizika, že osoby podílející se na posuzování úvěruschopnosti nesmí být odměňováni podle počtu nebo podílu schválených žádostí o úvěr.

o spotřebitelském úvěru⁷⁹. Vydání benchmarku 31. října, tedy měsíc před účinností zákona, lze hodnotit pozitivně, protože ČNB dává dopředu trhu vědět srozumitelným způsobem svoje požadavky a interpretaci ustanovení zákona. Benchmark konkretizuje jednotlivá ustanovení § 15, obsahuje výčet vnitřních předpisů (například organizační řád nebo archivační a skartační řád), které by měl nebankovní poskytovatel přijmout a v relevantních případech odkazuje na obecné pokyny EBA. Zajímavé je, že ČNB v benchmarku konkretizuje oblasti, které pro úvěrové instituce benchmarkem zatím neupravila, a tyto oblasti nejsou ani precizně upraveny zákonem. Příkladem může být oblast odměňování. Důvodů pro tento postup může být více. ČNB může předpokládat, že banky implementují přímo obecné pokyny evropských orgánů, které jsou dostatečně detailní, v této oblasti tedy Obecné pokyny EBA k zásadám a postupům odměňování v souvislosti s prodejem a poskytováním retailových bankovních produktů a služeb. Druhým argumentem, často zaznívajícím od nebankovních subjektů je, že ČNB předpokládá, že u bank již existují účinné mechanismy pro řízení určitých oblastí bez ohledu na existenci doplňujících pravidel od regulátora, avšak u ostatních subjektů je třeba zasáhnout direktivně, neboť se dříve jednalo o prakticky neregulované subjekty. Jakmile se však ČNB uvolní kapacity spojené s převzetím nové agendy, bylo by vhodné vydat obecné benchmarky pro vybrané oblasti, neboť úprava zákona často není jednoznačná.

3.1.3 Osoby oprávněné zprostředkovávat spotřebitelský úvěr

Oblast distribuce spotřebitelských úvěrů doznala s novým zákonem výrazných změn. Do 1. 12. 2016 existující vázaná živnost „poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru“ představovala jednotný režim zprostředkování spotřebitelského úvěru. Nový zákon zavedl pluralitu subjektů. Taxativní výčet v ustanovení § 16 určuje následující subjekty, které jsou oprávněny zprostředkovávat spotřebitelský úvěr jako podnikatel⁸⁰ za podmínek stanovených zákonem:

- Samostatný zprostředkovatel.

79 Česká národní banka: Dohledový benchmark č. 3/2016 - Požadavky na výkon činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financi_trh/vykon_dohledu/dohledove_benchmarky/download/dohledovy_benchmark_2016_03.pdf

80 Nepodnikatelské poskytování a zprostředkování úvěrů, například v rodině nebo mezi známými, není regulováno tímto zákonem a dopadá na něj pouze obecná úprava občanského zákoníku.

- Vázaný zástupce.
- Zprostředkovatel vázaného spotřebitelského úvěru.
- Zahraniční zprostředkovatel.

Samostatný zprostředkovatel

Samostatný zprostředkovatel je nejvíce nezávislým typem zprostředkovatele spotřebitelského úvěru, můžeme jej přirovnat například k pojišťovacímu agentovi podle zákona č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí. K činnosti musí získat oprávnění od ČNB.

Samostatný zprostředkovatel může zprostředkovávat spotřebitelský úvěr na základě smlouvy uzavřené s jednou nebo více osobami oprávněnými poskytovat spotřebitelský úvěr nebo smlouvy o zprostředkování spotřebitelského úvěru uzavřené se spotřebitelem. Jak bylo zmíněno dříve, uzavírání smlouvy o zprostředkování mezi spotřebitelem a zprostředkovatelem není v ČR příliš časté a spotřebitelé nejsou zvyklí přímo platit zprostředkovateli za jeho služby. Zprostředkovatel má mnohem častěji navázanou spolupráci s poskytovatelem a pobírá provizi od něj.

Podmínky pro získání oprávnění k činnosti samostatného zprostředkovatele jsou následující:

- Sídlo i skutečné sídlo na území České republiky.
- Důvěryhodnost, v případě právnické osoby musí být důvěryhodná i ovládající osoba žadatele.
- Odborná způsobilost.
- Absence jiného oprávnění zprostředkovávat spotřebitelský úvěr.
- Poskytnutí údajů umožňujících identifikaci v příslušném základním registru.

Žádost se podává jako u nebankovního poskytovatele pouze elektronicky prostřednictvím systému REGIS provozovaného ČNB a podrobnosti stanovuje příslušná vyhláška č. 381/2016 Sb. Poplatek za přijetí žádosti je stanoven ve výši 10 000 Kč podle položky č. 65 bodu 9 písm. o) sazebníku, který je přílohou zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích.

Trvání oprávnění není, na rozdíl od dřívější živnosti, neomezené. Oprávnění trvá do konce kalendářního roku následujícího po kalendářním roce, ve kterém byl samostatný zprostředkovatel zapsán do registru. Oprávnění se vždy prodlužuje o 12 měsíců zaplacením správního poplatku 5 000 Kč. U nebankovního poskytovatele nepředstavuje nastavení relativně vysokých poplatků další

bariéru vstupu na trh, neboť je oproti kapitálovému požadavku 20 milionů Kč poměrně zanedbatelné. Ovšem v případě samostatného zprostředkovatele si lze představit, že často může jít o fyzické osoby, pro které může být opakující se poplatek nepříjemnou finanční zátěží. Nehledě na administrativní náročnost, vzhledem k nutnosti platit poplatek každý rok a tedy hlídat termín vypršení oprávnění. Není zde důvod, proč vedle prodloužení o 12 měsíců nezavést prodloužení o dobu delší, například o 60 měsíců jako je tomu v případě nebankovního poskytovatele.

Ustanovení § 21 stanoví povinnost samostatného zprostředkovatele pojistit se pro případ povinnosti nahradit spotřebiteli škodu způsobenou porušením některé z povinností stanovených tímto zákonem. To souvisí i s odpovědností. Samostatnému zprostředkovateli se přičítá protiprávní čin, kterého se dopustil vůči třetí osobě při své činnosti, i když jednal jménem poskytovatele. Poskytovatel ručí za splnění povinnosti k náhradě škody pouze v případě, že samostatného zprostředkovatele nepečlivě vybral nebo na něho nedostatečně dohlížel. Úprava v ustanovení § 2914 občanského zákoníku, která se na obdobné případy obvykle používá, se zde nepoužije. Na poskytovatele je tedy velký apel, aby měli správně nastavené procesy a kritéria pro výběr svých zprostředkovatelů a prováděli pravidelnou kontrolu jejich činnosti. Pokud tento požadavek splní, nemusí se obávat odpovědnosti za škody způsobené jinou osobou.

Posledními výslovně zmíněnými povinnostmi jsou povinnost zavést systém pro vyřizování stížností a postupy pro zjišťování a řízení střetu zájmů, a to v obou případech přiměřeně povaze, rozsahu a složitosti své činnosti. V praxi je základním nástrojem matice neslučitelných funkcí a pravidla neslučitelnosti činnosti pro zprostředkovatele a zároveň například pro poskytovatele spotřebitelských úvěrů.

Vázaný zástupce

Vázaný zástupce nepotřebuje ke své činnosti oprávnění udělené ČNB ve správním řízení, ale postačí mu zápis do příslušného registru. Rozsah jeho činnosti je omezen, neboť může zprostředkovávat spotřebitelský úvěr na základě smlouvy výhradně pro jednoho zastoupeného, a to samostatného zprostředkovatele nebo poskytovatele.

Oznámení provádí prostřednictvím aplikace REGIS zastoupený a ČNB zapíše vázaného zástupce neprodleně, nejpozději do 5 pracovních dnů. Zastoupený tak odpovídá za správnost oznámení a je povinen ověřit si splnění podmínek činnosti vázaného zástupce podle tohoto zákona, které tak není výslovně kontrolováno ze strany ČNB. Dokumenty prokazující splnění podmínek stanovených zákonem musí zastoupený uchovávat po dobu trvání zápisu v registru a nejméně po dobu 5 let ode dne jeho zrušení. Zápis je zpoplatněn 2 000 Kč a prodloužení oprávnění o 12 měsíců stojí 1 000 Kč.

Poplatníkem je však zastoupený, byť není vyloučeno, že se bude fakticky snažit přenést toto finanční břemeno na vázaného zástupce.

Odpovědnost vázaného zástupce je omezená, a tudíž se nevyžaduje pojištění nebo jiné záruky schopnosti nahradit škodu. Zastoupený až na výjimky odpovídá za správní delikt spáchaný při výkonu činnosti vázaného zástupce, jestliže k naplnění znaků správního deliktu došlo jednáním vázaného zástupce, které se za účelem posuzování odpovědnosti zastoupeného za správní delikt přičítá zastoupenému. V případě protiprávního činu spáchaného vázaným zástupcem samostatného zprostředkovatele proti třetí osobě, je zavázán samostatný zprostředkovatel.

Zprostředkovatel vázaného spotřebitelského úvěru

Zprostředkovatel vázaného spotřebitelského úvěru zprostředkovává vázaný spotřebitelský úvěr určený k financování jím prodávaného zboží nebo jím poskytované služby. Jinými slovy často půjde o „leasing“, kdy například prodejce automobilů zároveň zprostředkovává jejich financování na základě smlouvy se zastoupeným – poskytovatelem vázaných spotřebitelských úvěrů. I zde provádí oznámení zastoupený prostřednictvím aplikace REGIS, avšak zákon zprostředkovatele vázaného spotřebitelského úvěru nelimituje v možnosti uzavřít smlouvu s více zastoupeným jako je tomu u vázaného zástupce.

Za správní delikt až na výjimky odpovídá zastoupený, jestliže k naplnění znaků správního deliktu došlo jednáním zprostředkovatele vázaného spotřebitelského úvěru, které se za účelem posuzování odpovědnosti zastoupeného za správní delikt přičítá zastoupenému.

Činnost zahraničního zprostředkovatele z jiného členského státu v ČR

Zahraniční zprostředkovatelé mohou na území ČR zprostředkovávat pouze spotřebitelské úvěry na bydlení, neboť přeshraniční problematika byla detailně řešena na úrovni EU pouze v MCD pro úvěry na bydlení. Činnost smí vykonávat v rozsahu, v jakém je tuto činnost oprávněn provozovat v domovském členském státě, a to prostřednictvím pobočky nebo jinak než prostřednictvím pobočky. Pojem „jinak než prostřednictvím pobočky“ je poměrně matoucí a těžko uchopitelný. Vhodnější by bylo použít ustálené „přeshraniční poskytování služeb“ jako je tomu v zákoně o bankách.

Princip získání oprávnění zprostředkovávat úvěry na území ČR funguje na osvědčeném principu tzv. evropského pasu. ČNB zapíše zahraničního zprostředkovatele do registru do 1 měsíce ode dne, kdy obdrží identifikační údaje a potvrzení o existenci oprávnění v domovském členském státě od příslušného orgánu dohledu. Oprávnění vzniká po 1 měsíci od doby, kdy byl zahraniční

zprostředkovatel informován o splnění informační povinnosti vůči ČNB domovským orgánem dohledu.

Aby byla zajištěna odborná péče a kvalita poskytovaných služeb je povinen zahraniční zprostředkovatel vykonávat svoji činnost pomocí pracovníků splňujících podmínky odborné způsobilosti a důvěryhodnosti podle českého právního řádu.

Obdobně mohou domácí zprostředkovatelé vykonávat svoji činnost na území jiného členského státu na základě oznámení ČNB.

Registr a přechodná ustanovení

Registr subjektů upravených ZSÚ vede ČNB, a to pouze v elektronické podobě.⁸¹ Základní údaje o subjektech jsou veřejné a lze k nim přistupovat pomocí dálkového přístupu, aby byla zajištěna dostatečná publicita a transparentnost, tedy aby si spotřebitelé a subjekty finančního trhu mohli ověřit existenci a údaje o subjektu, s nímž jednají. Pro většinu údajů platí presumpce správnosti.

Aby byla zajištěna kontinuita trhu spotřebitelských úvěrů, dovolují přechodná ustanovení poskytovat a zprostředkovávat spotřebitelský úvěr osobám, které přede dnem nabytí účinnosti ZSÚ byly oprávněny poskytovat nebo zprostředkovávat spotřebitelský úvěr na základě živnostenského oprávnění, jestliže podali žádost o oprávnění k činnosti dle ZSÚ. Toto přechodné oprávnění trvá do doby, než ČNB rozhodne o žádosti o udělení oprávnění nebo provede zápis do registru nebo informuje zastoupeného o neprovedení zápisu. ČNB má na vyřízení žádostí lhůtu 15 měsíců. Uvést své poměry do souladu s vybranými ustanoveními a plnit určité povinnosti musí subjekty do 21. března 2017. Mnoho subjektů se snažilo na poslední chvíli získat živnost v listopadu 2016, protože se dalo předpokládat, že ČNB bude zahlcena novými žádostmi a vstup nových subjektů na trh bude po určitou dobu reálně omezen. Díky živnosti a následné žádosti o oprávnění mohou subjekty vstoupit na trh okamžitě.

V případě vázaných zástupců, kdy oznámení podává zastoupený, je stanoveno, že oznamovat mohou i osoby oprávněné poskytovat nebo zprostředkovávat spotřebitelský úvěr na základě

81 Česká národní banka: Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu [online]. [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: https://apl.cnb.cz/apljerrsdad/JERRS.WEB07.INTRO_PAGE?p_lang=cz

předchozího živnostenského oprávnění, tj. osoby v přechodném období podle výše zmíněných pravidel.⁸² Subjekty tak nemusí čekat na rozhodnutí ČNB o jejich žádosti o oprávnění.

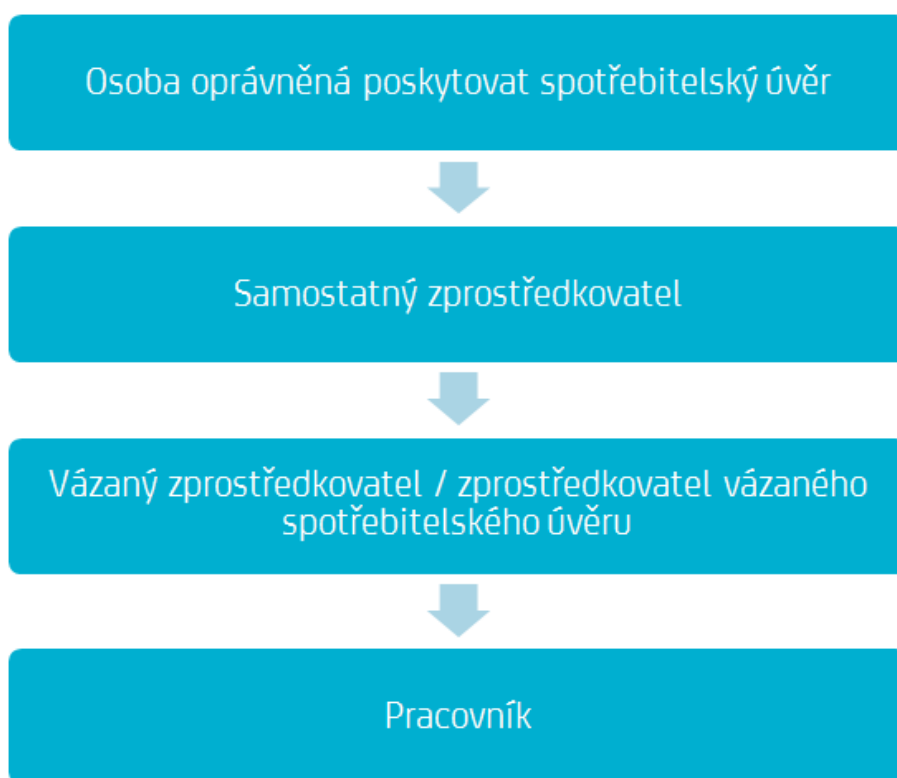
Celkově je třeba systém „překlápění“ živností hodnotit pozitivně. Bez něj by jinak nastalo na několik měsíců naprosté ochromení trhu se spotřebitelskými úvěry. ČNB připravila registr poskytovatelů a zprostředkovatelů v přechodném období, který byt' nebyl vždy plně aktuální, rozhodně se jednalo o správný krok k posílení transparentnosti trhu a právní jistoty subjektů.

Zákaz řetězení zprostředkovatelů

Zákon nově zavádí zákaz řetězení zprostředkovatelů. Tento zákaz není výslovný, ale lze dovodit z ustanovení upravujících zastoupení jednotlivých subjektů definovaných zákonem. Poskytovatel může být zastoupen pracovníkem, samostatným zprostředkovatelem, vázaným zástupcem nebo zprostředkovatelem vázaného spotřebitelského úvěru. Samostatný zprostředkovatel může být zastoupen pouze pracovníkem nebo vázaným zástupcem. Vázaný zástupce a zprostředkovatel vázaného spotřebitelského úvěru mohou být zastoupeni pouze pracovníkem. Nejkomplexnější struktura tak může mít 4 prvky a následující podobu:

82 Česká národní banka: Upozornění k podávání žádostí a oznámení podle zákona o spotřebitelském úvěru [online]. 2016 [cit. 2017-03-09]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/dohled_financi_trh/vykon_dohledu/povolovaci_schvalovaci_rizeni/poskytovatele_spotrebitelskeh_o_uveru/upozorneni_podavani_zadosti_spotrebitelsky_uver.html

Obrázek 3: Struktura zprostředkování spotřebitelských úvěrů

Zdroj 3: Vlastní zpracování podle zákona o spotřebitelském úvěru

Dříve bylo možné neomezeně řetězit jednotlivé živnostníky za sebou a vytvářet tak rozsáhlé a často nepřehledné struktury. V současné chvíli lze výše uvedené schéma pouze modifikovat jiným typem vztahů, například na základě mandátní smlouvy, a tak vytvářet složitější struktury především pokud jde o výplatu provizí za zprostředkované obchody. Zde se však již účastníci vystavují regulatornímu riziku a případným pokutám z důvodu obcházení zákona.

Pravidla pro vyřizování stížností

Jedním z požadavků, které zákon na poskytovatele i zprostředkovatele klade, je mít účinný systém pro vyřizování stížností. Tento systém by měl být přiměřený povaze, rozsahu a složitosti činnosti daného subjektu, tudíž je obvyklé, že ČNB u úvěrových institucí vyžaduje sofistikovaný systém na přijímání, evidenci a vyřizování stížností obvykle v podobě na míru vyvinutého IT řešení, kdežto u drobného zprostředkovatele by se pravděpodobně spokojila s řešením pomocí základních kancelářských programů.

Pro oblast stížností ČNB vydala dohledový benchmark⁸³ vycházející z české právní úpravy i výše uvedených pokynů EBA a ESMA. Benchmark je určen primárně úvěrovým institucím jako nejvýznamnějším věřitelům, avšak přiměřeně by měl dopadat i na ostatní subjekty. Z lokálních pramenů jde o ustanovení zákona č. 21/1992 Sb., o bankách (dále jen „zákon o bankách“), že banka a pobočka zahraniční banky zavede účinný postup pro vyřizování stížností klientů a o tomto postupu srozumitelně, písemně a v úředním jazyce informuje ve svých provozních prostorách. Obdobné ustanovení obsahuje zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech. Podle vyhlášky č. 163/2014 Sb., o výkonu činnosti bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, povinná osoba zajistí, že součástí vnitřních předpisů jsou pravidla pro evidování reklamací a stížností klientů, jejich vyřizování a sledování přijatých opatření. Důvodem pro vydání je, že ČNB při výkonu své dohledové činnosti nad úvěrovými institucemi identifikovala nedostatky při vyřizování stížností, například neposkytnutí odpovědi na stížnost nebo odpověď po stanovené lhůtě, nedodržení obsahových náležitostí odpovědi, především pokud jde o odůvodnění a rozhodnutí o oprávněnosti, v některých případech dokonce nepravdivé či zavádějící odpovědi. Podstatným nedostatkem je také nezjednání individuální a hlavně systémové nápravy, jestliže byly při šetření stížnosti identifikovány nedostatky. Za základ systému vyřizování stížností ČNB považuje evidenční systém stížností, dostatečné personální vybavení, nastavení procesu pro vyřizování stížností v interních předpisech, stanovení obsahových náležitostí pro odpovědi na stížnosti, pravidla pro vyhodnocování stížností, přijímání nápravných opatření a kontrolu jejich plnění. Celkový systém vyřizování stížností by měl být podroben kontrole útvarem nezávislým na útvarech odpovědných za vyřizování stížností. Vždy by měla být ověřena řádná evidence a včasnost odpovědi. Dále na náhodně zvoleném vzorku případů za určité období by měla být následně provedena kontrola všech dalších postupů při vyřizování stížností jako například věcná správnost odpovědi na stížnost, dodržení formálních požadavků na odpověď, zvolených postupů pro řádné prošetření stížnosti apod. Pravidla pro vyřizování stížností by měla být v srozumitelné podobě přístupná i spotřebitelům, nejčastěji v podobě tzv. reklamačního řádu.

83 Česká národní banka: Dohledový benchmark č. 2/2016 - Účinný postup úvěrových institucí pro vyřizování stížností [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-09-09]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/dohledove_benchmarky/download/dohledovy_benchmark_2016_02.pdf

3.1.4 Personální předpoklady k provozování činnosti

Předpokladům pro výkon činností podle zákona se věnuje celá část 5. zákona ve 14 paragrafech. Základními vlastnostmi jsou odborná způsobilost a důvěryhodnost, které jsou imanentními předpoklady toho, že spotřebitelské úvěry budou poskytovány profesionálně, odpovědně a s náležitou péčí.

Osoby oprávněné poskytovat spotřebitelský úvěr tak mohou činit jen pracovníky nebo vázanými zástupci, kteří splňují podmínky odborné způsobilosti a důvěryhodnosti.

Odborná způsobilost

Odborná způsobilost se skládá ze 2 složek. První jsou všeobecné znalosti, které se prokazují vysvědčením o maturitní zkoušce, popřípadě dokladem o vyšším dosaženém vzdělání. Toto jednoduché pravidlo však modifikují přechodná ustanovení zákona. Pro osoby, které nemají dostatečné všeobecné znalosti, se základní ustanovení zmírňuje a odkládá se jeho účinnost o 42 měsíců ode dne účinnosti zákona, jinými slovy osoby, které nemají maturitní zkoušku, mají 3,5 roku na její získání, což by měla být plně dostačující doba. Dále se stanovuje, že osoba, která ke dni účinnosti zákona nepřetržitě po dobu 3 let poskytovala nebo zprostředkovala spotřebitelský úvěr, popřípadě se na těchto činnostech podílela nebo za ně byla odpovědná, není povinna všeobecné znalosti prokazovat. *Racio* tohoto pravidla je na první pohled jasné – jestliže osoba po delší dobu úspěšně vykonávala činnosti regulované zákonem, je to samo o sobě zárukou, že k tomu má dostatečné znalosti. Zde se však domnívám, že toto pravidlo by se spíše mělo týkat odborných znalostí a dovedností, které lze získat dostatečnou praxí. Získání všeobecného vzdělání vykonáváním specializované a odborné činnosti je spíše nepravděpodobné.

Druhým prvkem odborné způsobilosti jsou odborné znalosti a dovednosti, pro které zákon zavádí nový, přísnější, režim v podobě písemné odborné zkoušky. Aby byl zajištěn minimální standard a kvalita zkoušek, mohou je pořádat pouze akreditované osoby, splňující podmínky ZSÚ. Vzhledem k tomu, že získání akreditace je možné až po účinnosti zákona, tak i osvědčení o úspěšném vykonání odborné zkoušky je možné nejdříve získat až několik měsíců po účinnosti zákona. Proto přechodná ustanovení povolují prokázat odborné znalosti a dovednosti čestným prohlášením až po dobu 24 měsíců po nabytí účinnosti zákona. Čestné prohlášení vydává osoba oprávněná poskytovat nebo zprostředkovávat spotřebitelský úvěr o svých pracovnících a vázaných zástupcích, kteří jsou pro ni činní. Pokud je fyzická osoba oprávněna poskytovat nebo zprostředkovávat spotřebitelský úvěr, může učinit čestné prohlášení sama o sobě.

Akreditace je udělována ČNB na dobu 5 let. ČNB akreditace udělí pouze osobě, fyzické nebo právnické, která má věcné, kvalifikační, organizační a personální předpoklady pro pořádání odborných zkoušek. S žádostí musí předložit i zkuškový řád. Při přípravě na implementaci zákona hlavně větší banky uvažovaly, že se samy stanou akreditovanou osobou. Nakonec od tohoto záměru upustily, neboť se rozhodla získat akreditaci Česká bankovní asociace⁸⁴, která může saturovat celý trh. Zkoušky pořádané akreditovanou osobou jsou přístupné veřejnosti, nebylo by tak možné, aby banka-akreditovaná osoba pořádala zkoušky pouze pro své pracovníky. Na druhé straně termíny, kapacity a ceny zkoušek jsou plně v gesci akreditované osoby, tudíž je možné nepřímo vyloučit veřejnost například vyšší cenou.

Zákonná ustanovení k odborné způsobilosti jsou dále rozvedena ve vyhlášce č. 384/2016 Sb., o odborné způsobilosti pro distribuci spotřebitelského úvěru. Vyhláška konkretizuje věcné, organizační, kvalifikační a personální požadavky na akreditovanou osobu. Stanovuje požadavky na organizační řád akreditované osoby a také minimální standardy odborné zkoušky jako je délka zkoušky, počet a struktura otázek a kritéria pro splnění zkoušky. Tematické oblasti potřebných znalostí pro poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru jsou definovány přílohou vyhlášky. Zkuškové otázky jsou však připraveny ČNB ve spolupráci s ministerstvem financí, neliší se tak u jednotlivých akreditovaných osob. ČNB dále vydala dohledový benchmark č. 1/2017 ke způsobu generování testů při pořádání odborných zkoušek dle zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.⁸⁵ Benchmark určuje počet otázek podle jednotlivých skupin odbornosti, procentuální zastoupení otázek s jednou a více správnými odpověďmi v testu a povinnost generovat sadu otázek až v den konání zkoušky.

Pro samostatného zprostředkovatele jsou důvěryhodnost a odborná způsobilost podmínkami pro získání oprávnění od ČNB. Žadatel musí doložit odbornou způsobilost u každého člena svého statutárního orgánu nebo správní rady, prokuristy nebo dalších osoby s řídicí pravomocí, pokud se

84 Česká bankovní asociace: získala akreditaci pro provádění odborných zkoušek pracovníků na finančním trhu [online]. 2017 [cit. 2017-03-09]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/cba-ziskala-akreditaci-pro-provadeni-odbornych-zkousek-pracovniku-na-financnim-trhu>

85 ČNB: Dohledový benchmark č. 1/2017 ke způsobu generování testů při pořádání odborných zkoušek dle zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru [online]. 2017 [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financi_trh/vykon_dohledu/dohledove_benchmarky/download/dohledovy_benchmark_2017_01.pdf

přímo podílejí na zprostředkování spotřebitelského úvěru, nebo jsou za něj zodpovědní. Pro účely udělení oprávnění je třeba doložit odbornou způsobilost jen u členů statutárního orgánu nebo jiné nejvýše postavené osoby v řídicí struktuře společnosti odpovědné za zprostředkování spotřebitelských úvěrů.⁸⁶ Zde však nastává faktický problém pro nové subjekty, jelikož jejich vedoucí pracovníci či členové statutárního orgánu nemají ke dni účinnosti zákona kde získat odbornou způsobilost, jelikož akreditované osoby k tomuto dni neexistovaly.

Důvěryhodnost

Zákon rozlišuje důvěryhodnost fyzických a právnických osob.

V případě fyzických osob nejprve uvádí pozitivní definici, že za důvěryhodnou se považuje osoba, která je plně svéprávná a dává předpoklad řádného provozování činnosti podle tohoto zákona. Následně obsahuje negativní výčet, kdy fyzická osoba není důvěryhodná. Jde o případy odsouzení pro trestné činy proti majetku, trestné činy hospodářské a pro jakýkoliv úmyslně spáchaný trestný čin. Dále pokud bylo o jejím majetku v posledních 5 letech vydáno rozhodnutí o úpadku anebo byla členem statutárního či dozorčího orgánu právnické osoby, ohledně jejíhož majetku bylo vydáno rozhodnuto o úpadku, byl na něj prohlášen konkurz nebo majetek je nedostačující pro konkurz nebo na úhradu nákladů insolvenčního řízení. A v neposlední řadě je nedůvěryhodná osoba, které bylo v posledních 5 letech odňato oprávnění podle ZSÚ.

V případě právnických osob je důvěryhodná ta, jejíž dosavadní činnost dává předpoklad řádného provozování činnosti podle tohoto zákona. Negativní podmínky jsou obdobné fyzickým osobám, navíc je však právnická osoba nedůvěryhodná, pokud je člen jejího statutárního nebo dozorčího orgánu nebo správní rady nebo jiného obdobného orgánu nedůvěryhodný jako fyzická osoba. V případě zahraniční právnické osoby se důvěryhodnost prokazuje potvrzením příslušného orgánu dohledu státu sídla právnické osoby.

⁸⁶ Česká národní banka: Metodika k podávání žádostí o udělení oprávnění k činnosti samostatného zprostředkovatele [online]. [cit. 2017-03-09]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/povolovaci_schvalovaci_rizeni/poskytovatele_spotrebiteleskeho_uveru/download/Methodika_k_podavani_zadosti_SZ.pdf

Úřední sdělení ČNB k výkladu pojmů důvěryhodnost a odborná způsobilost

K výkladu pojmů důvěryhodnost a odborná způsobilost vydala ČNB dne 3. prosince 2013 úřední sdělení.⁸⁷ Očekává se, že toto sdělení bude aktualizováno na počátku roku 2018.

Důvěryhodnost osoby podle ČNB spočívá jednak v její bezúhonnosti, tedy že osoba nebyla pravomocně odsouzena za (relevantní trestný čin)⁸⁸ a jednak v její profesní, podnikatelské integritě. Bezúhonnost tvoří součást důvěryhodnosti. ČNB fakticky především posuzuje, jestli na osobu nedopadla deliktní odpovědnost, ať už občanskoprávní, odpovědnost za správní delikt či dokonce trestný čin, přičemž tato odpovědnost je zároveň relevantní pro činnost osoby na finančním trhu. Kromě údajů poskytnutých subjektem vychází ČNB z takzvané absence negativních správ, tedy že z relevantních zdrojů a z dohledové činnosti nemá ČNB poznatky, které by naznačovaly nedůvěryhodnost osoby.

Odborná způsobilost se dle názoru ČNB skládá ze znalostí, dostatečných zkušeností (odborné praxe) na finančním trhu, u vedoucích osob také dostatečné řídicí zkušenosti (manažerské praxe) a dobré reference na působení subjektu a finančním trhu.

Úřední sdělení se však neuplatní v případech, že právní úprava stanoví odchylně. Proto budou u spotřebitelských úvěrů primárně posuzovány zákonné požadavky a pravidla ze sdělení se uplatní podpůrně.

3.1.5 Pravidla jednání

Velmi důležitá šestá část nastavuje pravidla jednání při sjednávání smluv o spotřebitelském úvěru. Část se dělí na 3 kapitoly – základní ustanovení, posouzení úvěruschopnosti a poskytování rady a informační povinnosti vůči spotřebiteli.

87 ČNB: Úřední sdělení ze dne 3. prosince k výkladu pojmů důvěryhodnost a odborná způsobilost [online]. 2013 [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik/2013/download/v_2013_13_21413560.pdf

88 Srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 5 As 29/2003 ze dne 30. září 2004.

Základní ustanovení

Hlavním principem prostupujícím činností poskytovatelů a zprostředkovatelů je, že musí postupovat s odbornou péčí. V návaznosti na občanský zákoník to znamená, že musejí jednat s využitím znalostí předpokládaných pro danou činnost a dostatečně pečlivě.⁸⁹ Dále musí jednat čestně, transparentně a zohledňovat práva a zájmy spotřebitele. Z jednání musí být zřejmé, s jakým typem subjektu podle definic ZSÚ spotřebitel jedná.

Poskytovatelé a zprostředkovatelé jsou povinni pořizovat dokumenty a další záznamy v rozsahu nezbytném pro prokázání řádného plnění jejich povinností stanovených zákonem. Zákon uvádí demonstrativní výčet. Kromě smlouvy o spotřebitelském úvěru a smlouvy o zprostředkování spotřebitelského úvěru by mělo jít o dokumenty k vyhodnocení úvěruschopnosti spotřebitele a další dokumenty dokládající vznik, změnu nebo zánik spotřebitelského úvěru. Dokumenty se musejí uchovávat minimálně po dobu 10 let, v případě zamítnutí žádosti o úvěr minimálně rok. Povinnost archivace podle jiných zákonů tím není dotčena, delší doba uchovávání dokumentů je vyžadována především v oblasti potlačování praní špinavých peněz a financování terorismu. Záznamy komunikace se spotřebitelem se pořizují písemně nebo jiným průkazným způsobem, například nahrávaným telefonním hovorem. Celkově má povinnost archivace za důsledek, že poskytovatelé a zprostředkovatelé vyhotovují písemné dokumenty i v případě, kdy písemná či dokonce listinná forma není vyžadována, protože by jinak při dohlídce regulátora nemuseli být schopni prokázat splnění své povinnosti, byť tak fakticky učinili. Regulátor se často nespokojí s argumentací, že určitý úkon je povinná provést pobočka ústně, popřípadě telefonicky, na základě závazné interní metodiky.

Zákon, pravděpodobně na základě inspirace z předpisů regulujících investiční služby, zakazuje pobídky, tedy jakékoliv plnění či výhoda peněžité i nepeněžitého charakteru, která by mohla vést k porušení povinností stanovených v části šesté. Z hlediska poskytovatelů a zprostředkovatelů je toto ustanovení problematické svou obecností. Ani důvodová zpráva neposkytuje další vodítka. Především formulace „může vést k porušení“ může při extenzivním výkladu regulátora značně omezit variabilitu odměňovacích politik a v konečném důsledku vést k harmonizaci či dokonce unifikaci způsobů odměňování na trhu. V současné chvíli je tržní praxe taková, že zavedení a implementace Obecných pokynů EBA k zásadám a postupům odměňování v souvislosti s prodejem

89 PELIKÁNOVÁ, Irena a Robert PELIKÁN. Bulletin advokacie: NOZ V PRAXI - ODBORNÁ PÉČE (§ 5) [online]. 2014 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/noz-v-praxi-odborna-pece-5>

a poskytováním retailových bankovních produktů a služeb, které jsou ve své dikci mnohem přesnější, postačuje k naplnění tohoto ustanovení.

Protože zákon zavádí možnost používat už dříve diskutovaný systém pobírání odměny samostatným zprostředkovatel od spotřebitele, zakazuje se, aby za danou smlouvu získal zprostředkovatel odměnu i od poskytovatele. Jak však bylo zmíněno, v ČR je obvyklé, že zprostředkovatel pobírá odměnu od poskytovatele.

Aby nebyl nadužíván pojem „nezávislý“ subjekty, které mají omezenou nabídku, respektive aby nebyl spotřebitel klamán tvrzeními o nezávislosti poskytovatele a hlavně zprostředkovatele, zavádí zákon striktní pravidla pro užívání pojmu „nezávislý“ a jeho odvozenin, synonym a překladů. Je stanoveno jasné pravidlo, že jej mohou používat pouze subjekty, které zvažují nabídky většiny poskytovatelů na trhu. Zároveň nesmí struktura odměňování bránit schopnosti jednat v nejlepším zájmu spotřebitele, zejména nesmí být závislá na prodejních cílech. Domnívám se, že toto druhé ustanovení bude v praxi znamenat, že pojem nezávislý nebude příliš užíván.

Na základě špatných zkušeností s existencí síťového (*multi-level*) marketingu, respektive takzvaných pyramidových struktur se zavádí pravidla, jejichž cílem je podle důvodové zprávy zabránit vzniku takových struktur. Podstatou síťového marketingu je, že prodejce nezískává odměnu pouze za produkty, které sám prodal, ale dostává i podíl z odměny prodejců, které do systému přivedl. Jedná se o aplikaci Ponzioho schématu, využitého při historicky největších investičních podvodech například Berniem Madoffem, na distribuční byznys.⁹⁰ Značné omezení představuje už zákaz řetězení zprostředkovatelů, o kterém jsem hovořil v kapitole 3.1.3. Zde se přidává zákaz požadovat vstupní platbu jako podmínku výplaty příštích odměn za tuto činnost, jinými slovy není možné od zájemce o spolupráci na poskytování či zprostředkování vyžadovat poplatek. Dále nesmějí být odměny za práci na poskytování nebo zprostředkování úvěru odvozeny od získání dalších osob pro tuto činnost, tedy za vytváření pyramidového schématu. Rozhodně se jedná o pozitivní regulaci, neboť hlavně v segmentu pojišťovnictví fungují často pyramidové struktury způsobem, kdy nový zprostředkovatel sjedná pojištění celé své rodině a známým, popřípadě je dokonce vtáhne do struktury, a následně tím jeho činnost skončí, protože vlastník pyramidové struktury vyčerpal jeho

90 The Balance: What Is a Ponzi Scheme? History, Examples, vs Pyramid Scheme [online]. [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <https://www.thebalance.com/what-is-a-ponzi-scheme-history-examples-vs-pyramid-scheme-3305877>

potenciál a nemá příliš zájem pracovat na jeho poradenských schopnostech a rozvíjení dalšího obchodu.

Poskytovatel nebo zprostředkovatel mají zakázáno požadovat po spotřebiteli jakoukoliv platbu před uzavřením smlouvy, s výjimkou náhrady daní, správních poplatků nebo jiných obdobných peněžitých plnění a účelně vynaložených nákladů na ocenění předmětu zajištění spotřebitelského úvěru. Náklady na ocenění smí vyžadovat, pouze pokud výsledek tohoto ocenění vydají spotřebiteli. Účelem je zajistit nekalým obchodním praktikám, kdy především nesolidní zprostředkovatelé vyžadovali vstupní poplatek za pouhé podání a zpracování žádosti o úvěr.

Posouzení úvěruschopnosti a poskytování rady

Posoudit úvěruschopnost spotřebitele je jednou z nejdůležitějších povinností uložených zákonem. Je třeba však rozlišovat pravidla pro úvěruschopnost z hlediska individuálního stanovená ZSÚ a pravidla pro (portfoliové) řízení úvěrových rizik podle zákona o bankách a dalších právních předpisů implementujících pravidla Basilejského výboru pro bankovní dohled. Přičemž portfoliové řízení vychází z agregace individuálních dat.

Poskytovatel nebo zprostředkovatel jsou povinni spotřebiteli sdělit, které informace od něj budou pro vyhodnocení úvěruschopnosti potřebovat. Zákon stanoví, že informace musí být přiměřené a nezbytné. Věřitel tak musí balancovat mezi tímto požadavkem a faktem, že detailnější a rozsáhlejší informace by mu pomohly vyhodnocovat úvěruschopnost lépe. V následujících paragrafech se hovoří o nezbytných, spolehlivých, dostatečných a přiměřených informacích. V ČR zatím nevydala ČNB žádné konkretizující stanovisko ohledně toho, co jsou dostačující informace a jestli je možné vycházet z čestného prohlášení spotřebitele. Zákon pouze zmiňuje možnost smlouvu zrušit v případě vědomého poskytnutí neúplných nebo nepravdivých informací, to však pouze u spotřebitelských úvěrů na bydlení. Z věřitelského pohledu by chybné posouzení úvěruschopnosti na základě nepravdivého čestného prohlášení nemělo jít k tíži věřitele, ať už jde o případnou odpovědnost za správní delikty či možnost spotřebitele zrušit závazek. Spotřebitel by měl být chráněn, avšak v souladu s ustanoveními občanského zákoníku, podle kterého se má za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat, proto by nemělo jít o ochranu nesmyslnou až absurdní, která by spotřebitele chránila i před jeho nepoctivým a neuvážlivým jednáním. Na Slovensku vydala

NBS opatření, které výslovně stanovuje, že čestné prohlášení spotřebitele není dostačujícím dokumentem pro prokázání příjmů a výdajů a věřitelé musí vyžadovat potvrzení o příjmech od zaměstnavatele, daňové priznání, výpisy z účtu či další dokumentaci.⁹¹ Pokud tedy věřitel vyhodnotí úvěruschopnost pouze na základě čestného prohlášení, bude to pravděpodobně v případě sporů, stížností či dohlídek regulátora k jeho tíži. Osobně se domnívám, že z hlediska ochrany spotřebitele by mělo být dostačující čestné prohlášení, neboť spotřebitelská regulace by neměla dojít do absurdního stavu, kdy chrání spotřebitele před jeho vlastní nepoctivostí v rozporu se zásadou *nemo turpitudinem suam allegare potest* a navíc za to trestá jiné subjekty. Spotřebitel musí být informován, musí se s ním jednat čestně a transparentně, avšak nesmí mu být umožněno zneužívat regulaci zamýšlenou na jeho ochranu. Možnost vyžádat si další doklady by měla být právem věřitele, aby mohl postupovat s vlastní odbornou péčí a chránit prostředky investorů a v případě úvěrových institucí i vkladatelů. Podobný pohled má i Robert Němec, toho času místopředseda České advokátní komory, který se na sympoziu k nové úpravě spotřebitelských úvěrů vyjádřil následovně: „Regulace nově přechází na druhou stranu. Jejím účelem přestává být ochrana vkladů spotřebitelů, ale ochrana dlužníka. Banka a jakýkoli poskytovatel spotřebitelského úvěru bude posuzovat úvěruschopnost dlužníka ne proto, aby ochránili svoji investici, ale proto, aby ochraňovali dlužníka.“ Na finanční instituce se podle něj přenáší povinnost společnosti či státu starat se o finanční a právní gramotnost svých obyvatel.⁹² Názor soudů však míří opačným směrem. Nejvyšší správní soud v roce 2015 judikoval v souladu s rozhodnutím SDEU CA Consumer Finance SA v. Ingrid Bakkaus, Charline Bonato diskutovaným v kapitole 2.4.⁹³ Uvádí, že, smyslem zakotvení povinnosti poskytovatelů spotřebitelských úvěrů posuzovat úvěruschopnost spotřebitele je především ochrana spotřebitelů před rizikovými úvěry a dále řešení problému rostoucího zadluženosti domácností, který je v současnosti závažným společenským problémem, jehož řešení patrně nelze ponechat pouze na odpovědnosti samotných dlužníků. Dále uvádí, že tato povinnost je pro spotřebitele určitou zárukou

⁹¹ Národná Banka Slovenska: Opatrenie ktorým sa ustanovujú podrobnosti o posúdení schopnosti spotrebiteľa splácať úver na bývanie [online]. 2016 [cit. 2017-10-07]. Dostupné z: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Legislativa/_Vestnik/OPAT10-2016.pdf

⁹² Česká advokátní komora: Nový zákon nahraje dlužníkům proti bankám [online]. 2016 [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=15885>

⁹³ Nejvyšší správní soud: Day to Day s. r. o. v. Česká obchodní inspekce [online]. 2015 [cit. 2017-10-07]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2015/0030_1As__1500039_20150409120404_prevedeno.pdf

před neschopností splácet. Přenesení řešení neodpovědného zadlužování spotřebitelů na poskytovatele považují za nepřiměřené a pouze dokládá neúspěšnost státu při rozvoji finanční gramotnosti. Nejvyšší správní soud nepřijal ani námitku, že nelze dlužníky a priori považovat za lháře. Pokud spotřebitel prohlásí příjmy a výdaje pravdivě, je podle mého názoru požadavek záruky ochrany před neschopností splácet splněn. Nebude tomu tak pouze, pokud spotřebitel vědomě uvede nepravdivé údaje a zde musím opět konstatovat, že za to by neměl být odpovědný věřitel.

Hodnocení úvěruschopnosti musí proběhnout před uzavřením smlouvy nebo před významným navýšením celkové výše úvěru. Je možné, aby věřitel prováděl další hodnocení úvěruschopnosti v průběhu trvání úvěru, avšak tato činnost již není právně regulována. Kromě informací od spotřebitele by měl věřitel, je-li to nezbytné, použít informace z úvěrových databází a popřípadě dalších zdrojů. V praxi jsou úvěrové registry používány jako primární zdroj, neboť umožní tzv. *pre-scoring*, tj. předběžně a automatizovaně vyhodnotit úvěruschopnost spotřebitele a rozhodnout, jestli je rentabilní nechat žádost o úvěr vyhodnotit pracovníkem odpovědným za řízení kreditního rizika. Další využití registrů spočívá právě v kontrolních dotazech v průběhu trvání úvěru, kdy si poskytovatel ověří, zdali věřitel splácí řádně a včas u ostatních věřitelů. Zákon za tímto účelem právně zakotvuje existenci a provozování takových databází pro všechny poskytovatele, v případě bank existuje speciální úprava v zákoně o bankách.

Úvěr smí být poskytnut, pouze pokud nejsou důvodné pochybnosti o schopnosti spotřebitele úvěr splácet. U renomovaných subjektů je toto pravidlo až nadbytečné, protože není v zájmu věřitele, aby poskytl úvěr, který mu nebude splacen. Výjimkou a důvodem pro toto ustanovení jsou subjekty používající agresivní a lichvářské praktiky, jejichž cílem není tvořit zisk z řádně placených úroků, nýbrž ze zpeněžení zástavy a smluvních sankcí za neplnění.

Hlavním principem pro vyhodnocení úvěruschopnosti je vyhodnotit měsíční *cash flow*, tedy peněžní toky spotřebitele. Je třeba porovnat všechny disponibilní příjmy spotřebitele a jeho výdaje na stávající dluhy, na domácnost a další mandatorní výdaje (například léky) a přičíst k výdajům splátku žádaného úvěru. Majetek by neměl být pro úvěruschopnost relevantní, ten je důležitý pro zajištění dluhu, ledaže je jisté, že úvěr má být splacen výnosem z jeho prodeje, popřípadě pokud je finanční situace spotřebitele taková, že je schopen úvěr splatit bez ohledu na své příjmy. To může být případ investorů, kteří mají nepravidelné příjmy, ale mají výrazný majetek uložený v cenných papírech.

Dopady sankcí za porušení povinnosti vyhodnotit úvěruschopnost jsou vysoké z ekonomického pohledu, neboť taková úvěrová smlouva je neplatná, pokud spotřebitel námitku neplatnosti uplatní do 3 let od uzavření smlouvy. Poté je spotřebitel povinen vrátit pouze jistinu, a to podle svých

možností. Tuto vágnost ustanovení považuje mnoho právníků za problematickou a já s nimi musím souhlasit. Bohužel ke zmírnění pravděpodobně nepomůže ani možnost obrátit se na soud pro stanovení lhůty. Hrozí, že určití dlužníci budou namítat nesplnění určité formální informační povinnosti nebo to, že si věřitel nevyžádal dostatečné informace, pouze s vidinou získat úvěr zdarma. Následně jim zákon poskytuje velmi benevolentní lhůtu pro vrácení prostředků, která pro věřitele znamená čekat na zdroje nepřiměřeně nutnou dobu nebo nést náklady spojené se soudním řízením, kdy by byla lhůta konkretizována. V důsledku tedy toto ustanovení představuje zbytečné transakční náklady, které bylo možné vyřešit specifickou formulací.

O případném odmítnutí poskytnutí úvěru je poskytovatel povinen spotřebitele bez zbytečného odkladu informovat. Jestliže bylo zamítnutí provedeno na základě automatizovaného zpracování údajů nebo vyhledávání v úvěrových registrech musí být přidána informace o tomto výsledku a použité databázi. Je otázkou, jak tuto povinnost interpretovat v případě spoludlužníků, neboť zákon hovoří v jednotném čísle. Narážíme zde na konflikt mezi ZSÚ a ochranou osobních údajů.

Jako modelový příklad vezmeme dva spoludlužníky, přičemž jeden z nich má problematický záznam v registrech, a proto byl úvěr zamítnut. Nabízí se několik variant. Prvnímu dát pouze informaci o zamítnutí, druhému informaci o zamítnutí a o jeho záznamu v registrech. Tato varianta nejvíce chrání osobní údaje, avšak není jisté, jestli byl v případě prvního dlužníka splněn požadavek ZSÚ. Dále je možno dát oběma informaci o zamítnutí i o tom, že druhý dlužník má záznam v tom a tom registru. Zde si však myslím, že by druhý dlužník mohl oprávněně namítat, že nechce, aby jeho spoludlužník věděl o jeho záznamu v registrech. Věřitel by se mohl chránit pouze tím, že si vyžádá, respektive vynutí souhlas všech žadatelů s tím, že takové údaje ostatním zpřístupní. Poslední variantou, která je dle mého názoru dobrou střední cestou mezi požadavky obou regulací, je poskytnout všem dlužníkům informaci o zamítnutí na registry a určení těchto registrů, avšak již neuvádět, který dlužník záznam má. V případě potřeby se může dlužník obrátit na věřitele či přímo na registry s žádostí o konkrétnější informaci. Účelem poskytování informací o registrech mimo jiné jistě je, aby si dlužník mohl ověřit, jestli o něm není neoprávněný záznam v registrech, a proto mu byl úvěr zamítnut. V praxi se takové případy stávají, byť ojediněle, například při zneužití identity, kdy se na spotřebitele pokusil někdo vzít neoprávněně úvěr.

V posledních letech je věnována čím dál větší pozornost automatizovanému zpracování údajů. Nejčastější využití je pro marketing na sociálních sítích a internetu obecně, kdy se cílí reklama na

základě uživatelem vyhledávaných informací.⁹⁴ V případě úvěrů dochází k automatizovanému vyhodnocení úvěruschopnosti na základě údajů o příjmech, výdajích, vzdělání, bydlišti či rodinném statusu spotřebitele. Zajímavé novinky sem opět vnáší nová regulace osobních údajů. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) účinné od 25. května 2018, které představuje novou celoevropsky účinnou úpravu ochrany osobních údajů, se na inovativní způsoby zpracování velmi zaměřuje. Mimo jiné reguluje tzv. profilování a dává spotřebiteli v případě, že je předmětem rozhodnutí na základě automatizovaného zpracování právo na námitku vůči rozhodnutí a právo na lidský zásah. Domnívám se, že toto právo by se mělo uplatnit i u spotřebitelských úvěrů a bude mít za důsledek, že spotřebitel, jehož žádost bude zamítnuta automaticky, bude oprávněn domoci se přehodnocení žádosti schvalovatelem. Pro věřitele to bude znamenat dodatečné náklady, i když není pravděpodobné, že spotřebitel dosáhne jiného výsledku. Pozitivem je revize minority případů, kdy došlo k chybě, pravděpodobně kvůli chybnému záznamu v úvěrových registrech.

Poskytování rady

Rada je nový institut, který vychází především z představy existence nezávislých subjektů na trhu, kteří jsou primárně odměňováni spotřebitelem.

Před poskytnutím rady musí subjekt analyzovat finanční situaci spotřebitele, jeho požadavky a rizika za celou dobu trvání úvěru. Dále rada musí vycházet z výběru dostatečného množství produktů podle typu subjektu, a to:

- U samostatného zprostředkovatele a jeho vázaného zástupce z produktů dostupných na celém trhu, přičemž odborná veřejnost se shoduje, že by výběr mělo tvořit alespoň 50 % trhu.
- U poskytovatele a jeho vázaného zástupce z produktů dostupných alespoň z vlastní nabídky poskytovatele.
- U zprostředkovatele vázaného spotřebitelského úvěru z produktů dostupných alespoň z nabídky všech poskytovatelů, které zprostředkovatel zastupuje.

⁹⁴ HOLUBOVSKÝ, Vít. Personalizace reklamy v digitálních médiích. Brno, 2014. Masarykova univerzita, s. 41-42.

Radu obdrží spotřebitel v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat. Rada musí obsahovat provedenou analýzu a shrnutí informací, z nichž vychází, doporučení vhodné smlouvy a zdůvodnění takové rady.

Zakotvení tohoto institutu považují za vhodné z hlediska samostatných zprostředkovatelů. Ovšem u poskytovatele tento institut nenachází velké uplatnění, neboť nebudou doporučovat konkurenci a pro danou situaci mají v zásadě jeden vhodný produkt, tudíž není nabídka, kterou by mohli analyzovat. Subjektům je navíc umožněno dávat doporučení, které není nijak definováno, pouze musí spotřebitele informovat, že se nejedná o radu podle ustanovení § 85. Většina poskytovatelů tak bude poskytovat toto doporučení, které bude představovat jakési odborné vedení spotřebitele bez toho, že by byla vyhodnocena výhodnost nabídky vůči konkurenci.

3.1.6 Informační povinnosti vůči spotřebiteli

Jedním ze základních principů ochrany spotřebitele je poskytnout mu dostatečné informace k tomu, aby mohl učinit informované a uvážlivé rozhodnutí, zdali službu nebo zboží odebere a od kterého poskytovatele. Tento princip se aplikuje, ať už jde o potraviny, telekomunikační služby nebo třeba úvěry. Zákon zakotvuje velmi rozsáhlou informační povinnost vůči spotřebiteli v různých fázích procesu poskytování spotřebitelského úvěru. Rozsah a detail informací poskytovaných spotřebiteli postupně narůstá, v praxi to však nutně nemusí znamenat, že spotřebitel učiní lepší rozhodnutí.

Velmi diskutovanou otázkou je, jak moc má být informační povinnost široká a jestli excesivní informace poskytnuté spotřebiteli nevedou spíše k zahlcení spotřebitele informacemi a nemají kontraproduktivní efekt na kvalitu jeho rozhodnutí. Daniel Hůle z organizace Člověk v tísni pochybuje, zda více informací pro spotřebitele znamená i více ochrany. „Všechna ta lejstra reálně stejně nikdo nečte,“ řekl na debatě o spotřebitelském úvěru na brněnské právnické fakultě. Proti hypertrofii informační povinnosti, tak nebrojí pouze poskytovatelé úvěrů, ale i subjekty, které jsou spíše na straně ochrany spotřebitele. Pochybnosti o informační povinnosti neskrývá ani advokát Tomáš Sokol: „Půjde to vykládat na tisíc různých způsobů. Už vidím některé spotřebitele, jak

ve chvíli, kdy nebudou chtít splácet vše, k čemu se zavázali, s bazilišším výrazem říkají, že jim banka neposkytla dostatečnou informaci.⁹⁵

Na problém přehlcení klienta informacemi vhodně poukázal i Petr Stuchlík, zakladatel společnosti FinCentrum, jednoho z největších zprostředkovatelů na českém finančním trhu, když v rámci své prezentace v rámci odborné konference pořádané Vysokou školou ekonomickou Rozvoj a inovace finančních produktů 2016 – Změna modelu fungování finančního trhu ukázal stav z roku 2006, kdy spotřebitel obdržel 2 strany A4 předmluvních informací a dle jeho slov si je alespoň přečetl, a stav z roku 2016, kdy informační povinnost narostla na 8 hustě popsaných stran A4, které podle jeho názoru již nikdo nečte. Dále má rozsáhlá informační povinnost dopad na náklady distribuce, které jsou velmi pravděpodobně přeneseny na spotřebitele.⁹⁶ Na věc mám podobný názor, neboť dříve, kdy měly předmluvní informace několik stran, spotřebitelé je skutečně četli a dozvěděli se to nejpodstatnější. Nyní mají tyto dokumenty i více než 10 stran A4 v důsledku toho, že zákonodárce považuje za důležité skoro vše a vyžaduje velký detail. Výsledným efektem však většinou je, že spotřebitel dokument nečte a rovnou jej podepíše. Informovanost jeho rozhodnutí tak spíše klesá.

Základním pravidlem je, že informace se poskytují bezplatně. Informace musí mít listinnou podobu nebo být na trvalém nosiči dat. I přes to, že mnoho poskytovatelů veřejně prezentuje velké investice do digitalizace procesů, mnoho jich stále poskytuje informace v papírové formě. Aby bylo médium trvalý nosič, musí umožnit informace uchovat, reprodukovat v nezměněné podobě a využívat po dobu přiměřenou účelu těchto informací. Pokud požadavek na integritu a uchovatelnost není splněn, nejde o trvalý nosič dat. Jako trvalý nosič tak může sloužit CD, DVD, USB flash disk či email. Za trvalý nosič nejsou považovány webové stránky, neboť mohou být jednostranně změněny poskytovatelem. Uveřejnění informace nebo návrhu na webové stránky je považováno pouze za zpřístupnění, nikoliv za poskytnutí informací. Ovšem zprávy v internetovém bankovníctví, které jsou uživateli dostupné, pouze pokud se přihlásí jménem a heslem, již mohou být

⁹⁵ Česká advokátní komora: Nový zákon nahraje dlužníkům proti bankám [online]. 2016 [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=15885>

⁹⁶ Rozvoj a inovace finančních produktů 2016 – Změna modelu fungování finančního trhu: Regulace jako nástroj konkurenčního boje [online]. 2016 [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <http://www.finance-edu.cz/wp-content/uploads/2012/12/Regulace-jako-n%C3%A1stroj-konkuren%C4%8Dn%C3%ADho-boje.pdf>

podle benchmarku ČNB trvalým nosičem, pokud se ukládají po přiměřenou dobu a obsah těchto zpráv nelze jednostranně měnit.⁹⁷ Tento benchmark však již není plně aktuální vzhledem k vývoji judikatury SDEU a rozhodnutí o předběžné otázce z ledna 2017 ve věci C 375/15, ve sporu Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG proti Verein für Konsumenteninformation. Jako rozpor v dohledové praxi lze považovat skutečnost, že se pracovníci ČNB na vypořádání s tímto rozhodnutím v rámci dohlídek na místě dotazují, avšak benchmark ze strany ČNB aktualizován prozatím nebyl. Rozhodnutí potvrzuje výše uvedené příklady trvalého nosiče dat, ale mimo jiné je i předmětem rozhodnutí otázka, co je poskytnutí informací, v tomto případě poskytnutí informací o změně rámcové smlouvy o platebních službách. SDEU došel k závěru, že informace zaslané pomocí internetového bankovníctví lze považovat za poskytnuté, pokud zároveň poskytovatel aktivně oznámí uživateli existenci a dostupnost uvedených informací na uvedené internetové stránce, a to například dopisem, SMS nebo e-mailem na klientem uvedenou kontaktní adresu.⁹⁸ Domnívám se, a přední evropské advokátní kanceláře to potvrzují, že vzhledem ke shodným definicím poskytnutí informací v různých směrnících EU, je toto rozhodnutí plně přenositelné na investiční služby i na spotřebitelské úvěry.⁹⁹ Od poskytnutí je třeba rozlišit zpřístupnění informací, kde se naopak předpokládají aktivní kroky spotřebitele, tedy že například sám bude kontrolovat zprávy a informace v internetovém bankovníctví. Jako ideální řešení se mi jeví zasílat maximum informací emailem se zašifrovanou přílohou zobrazitelnou pouze po zadání klientského hesla nebo zasílat zprávy do internetového bankovníctví s průvodním emailem pro notifikaci klienta. Jsou tak splněny nejen požadavky na trvalý nosič dat, ale i povinnost chránit osobní údaje a bankovní tajemství. S ohledem na četnost informačních povinností, které musí subjekty plnit, a na současnou cenu doporučeného dopisu, je papírová forma komunikace značně nákladná a neefektivní.

⁹⁷ Česká národní banka: Dohledový benchmark č. 1/2016 - Postup při změně rámcové smlouvy o platebních službách [online]. [cit. 2017-06-17]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/dohledove_benchmarky/download/dohledovy_benchmark_2016_01.pdf

⁹⁸ Eur-lex: Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce ve věci C-375/15 [online]. 2017 [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:62015CJ0375&from=EN>

⁹⁹ Allen & Overy: Use of e-banking secured mailbox to provide information on durable medium [online]. 2017 [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <http://www.allenoverly.com/publications/en-gb/Pages/Use-of-ebanking-secured-mailbox-to-provide-information-on-durable-medium.aspx>

Prvním okamžikem, kdy se obvykle spotřebitel setká s nabídkou spotřebitelského úvěru, je nějaká forma reklamního sdělení. Pokud reklama neobsahuje číselný údaj o nákladech, uplatní se pouze obecná pravidla pro reklamní sdělení upravená zákonem o ochraně spotřebitele a dalšími zákony, tedy hlavně zásada, že reklama nesmí být klamavá. Jestliže je zobrazen číselný údaj o nákladech, musí reklama obsahovat mnoho údajů a to ve formě tzv. reprezentativního příkladu, který je určitou nadstavbou pro RPSN, aby spotřebiteli umožnil lépe srovnat nabídky a především uvědomit si celkové dopady úvěru. Oproti předchozí verzi zákona došlo v textaci k drobné změně s poměrně výraznými důsledky. Bylo přidáno slovo „číselný“ k nákladům. Tedy dříve šlo o jakýkoliv údaj o nákladech, tudíž šlo dovodit, že vyjádření jako „výhodný, levný či s nízkým úrokem“ vedlo k povinnosti uvést reprezentativní příklad. Nyní je postaveno najisto, že informace o nákladech musí mít číselný charakter, tj. musí být obsažena informace o výši sazby či splátky. Reprezentativní příklad musí povinně obsahovat RPSN, zápůjční úrokovou sazbu s rozlišením na pevnou nebo pohyblivou, celkovou výši spotřebitelského úvěru, výši a počet splátek úvěru, dobu trvání úvěru, celkovou částku splatnou spotřebitelem a případnou povinnost uzavřít doplňkovou službu, pokud je podmínkou pro získání úvěru za výhodnějších podmínek. Za účinnosti předchozího zákona existoval dohledový benchmark ČNB, který však byl zrušen, prozatím bez náhrady.¹⁰⁰ Informace v něm obsažené je však pravděpodobně možné aplikovat i dnes. Benchmark hlavně jasně definuje, že parametry pro reprezentativní příklad by měly odpovídat parametrům průměrného úvěru poskytovaného daným věřitelem. Podmínka reprezentativnosti není splněna, pokud by dané parametry splňoval pouze zlomek skutečných případů nebo k jehož dosažení je třeba splnit podmínky v něm neuvedené.

Některé informace by měly být spotřebiteli přístupné trvale, ať už před uzavřením smlouvy nebo v jejím průběhu. Jde například o kontaktní informace, údaje o orgánu dohledu a o mimosoudním řešení sporů, obecné informace o poskytování spotřebitelského úvěru a některé detailní informace o nákladech úvěru a průběhu smlouvy. Poskytovatel může informace zpřístupnit na trvalém nosiči dat, ale i na internetových stránkách, což většina poskytovatelů preferuje.

¹⁰⁰ ČNB: Úřední sdělení ze dne 27. prosince 2010 o aplikačním přístupu k některým ustanovením zák. č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů [online]. 2010 [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik/2010/download/v_2010_20_22510170.pdf

Informační povinnost dopadá i na zprostředkovatele a jejím účelem je kromě sdělení kontaktních údajů hlavně spotřebitele informovat o tom, s jakým typem zprostředkovatele jedná a jaké je jeho odměna nebo způsob jejího určení.

Velká pozornost je věnována takzvaným předmluvním informacím, které by měly být klíčovým dokumentem pro rozhodnutí spotřebitele. Povinnost poskytnout předmluvní informace je primárně uložena poskytovateli. Je-li úvěr zprostředkován, uplatní se tato povinnost i na zprostředkovatele a platí, že pokud splní povinnost jeden z nich, tak povinnosti dostáli oba. Informace by neměly být pouze pasivně poskytnuty, nýbrž i náležitě vysvětleny.

Obsah předmluvních informací se liší podle typu úvěru. Pro úvěry jiné než na bydlení zákon přesně vypočítává, které informace je nutné spotřebiteli poskytnout. V zásadě jde o základní parametry úvěru, podobně jako je tomu v reprezentativním příkladu, ale v tomto případě musí údaje odrážet konkrétní nabídku poskytovatele. Dále mezi povinné informace patří především různá klíčová práva a povinnosti spotřebitele, jako například právo na předčasné splacení úvěru nebo na odstoupení od smlouvy či povinnost uzavřít smlouvu o dodatkové službě. Podoba dokumentu je stanovena formulářem, který je přílohou zákona číslo 2. U úvěrů na bydlení není obsah informací určen v textu zákona, nýbrž přímo přílohou číslo 4, která obsahuje Evropský standardizovaný informační přehled (ESIP), který byl standardizován již směrnicí na úrovni EU. Pro kontokorenty splatné na požádání nebo do 3 měsíců od poskytnutí se přidávají hlavně informace o podmínkách ukončení úvěru a povinnosti zaplatit úvěr na žádost poskytovatele. Předmluvní informační povinnost je vztažena i na uzavření dohody za účelem odvrácení řízení o nárocích poskytovatele, která se uzavírá v důsledku prodlení spotřebitele. Informace ke kontokorentům a dohodám používají formulář podle přílohy číslo 3 zákona, jde-li o úvěr na bydlení, použije se ESIP.

Probíhá-li jednání o smlouvě o spotřebitelském úvěru výlučně formou hlasové telefonní komunikace, je informační povinnost přiměřeně zúžena na základní parametry úvěru, vzhledem k omezené možnosti předat telefonicky větší množství informací.

Výčet předmluvních informací v zákoně je enumerativní, aby se poskytovatelé nesnažili ukrýt podstatné informace do nadbytečného textu. Zákon napřímo stanoví, že další informace musí být poskytnuty v samostatném dokumentu. Všechny informace musí být stejně výrazné, tedy musí být dodržena jednotná velikost a výraznost písma, nestanoví-li zákon jinak. Odlišný formát je v zásadě stanoven pouze samotnou podobou jednotlivých formulářů. Splněním informační povinnosti podle ZSÚ je splněna i informační povinnost podle občanského zákoníku, která by byla v této situaci nadbytečná.

Předsmluvní informace musí být spotřebiteli poskytnuty bez zbytečného odkladu po vyhodnocení úvěruschopnosti a zároveň s dostatečným předstihem před uzavřením smlouvy. V praxi je obvyklé, že spotřebitel obdrží předsmluvní informace současně s finálním návrhem textu smlouvy a jestliže chce okamžitě smlouvu uzavřít, není mu v tom bráněno. Na druhé straně není nijak nucen tak učinit, tedy jedná se o jeho svobodnou volbu. Povinnost poskytnout předsmluvní informace je třeba splnit znovu, pokud se parametry úvěru změní a návrh smlouvy se tak od původního liší.

Pokud je sjednán spotřebitelský úvěr pomocí prostředků komunikace na dálku, které neumožňují předání předsmluvních informací, je třeba tuto povinnost splnit při uzavření smlouvy nebo bez zbytečného odkladu poté. Tato možnost však existuje, pouze pokud byl takto sjednán úvěr na žádost spotřebitele. V případě, že tento prostředek zvolí poskytovatel, je povinen zajistit plnění informační povinnosti standardně.

U úvěrů na dobu neurčitou a přečerpání, tedy hlavně kontokorentů a kreditních karet, je třeba dávat za trvání smlouvy spotřebiteli v přiměřeném intervalu informace o tom, jaká je aktuální výše úvěru, jak byl úvěr čerpán a splácen, jaké jsou jeho náklady a informaci o minimální částce, kterou musí spotřebitel uhradit. Účelem této povinnosti je zajistit, aby měl spotřebitel přehled o aktuální výši svých dluhů, a tím zamezit předlužení v důsledku neznalosti vlastní výše zadlužení.

Obdobná povinnost platí i pro úvěry s pevně stanovenou dobou trvání, ale pouze na vyžádání spotřebitele kdykoliv za trvání smluvního vztahu. Poskytovatel je povinen dát spotřebiteli tabulku umoření, což je standardizovaný přehled o splácení úvěru, s rozpadem na úmor a úrok či případné další náklady.

Mezi významné informační povinnosti platí i povinnost informovat spotřebitele o změně zápisné úrokové sazby. Je-li možnost změny ve smlouvě sjednána, je poskytovatel povinen oznámit spotřebiteli v přiměřeném předstihu novou výši sazby a změnu splátek z ní vyplývající, jinak tato změna není vůči spotřebiteli účinná. Přiměřenost období je třeba stanovit s ohledem na konkrétní parametry úvěru, ale u úvěrů na bydlení s obdobím fixace alespoň 1 rok, je minimální doba stanovena na 3 měsíce před koncem období. V případě úvěrů s pohyblivou sazbou musí poskytovatel rozkrýt referenční úrokovou sazbu nebo index a sdělit spotřebiteli způsob výpočtu takové sazby. Fakticky se informace o změně sazby budou poskytovat hlavně u hypotečních úvěrů, protože ostatní spotřebitelské úvěry mají obvykle fixní úrokovou sazbu po celou dobu trvání úvěru. Důvodem pro zavedení minimální lhůty pro úvěry na bydlení je, aby měl spotřebitel dostatek času pro případné refinancování úvěru, pokud mu poskytovatel nabídne nevýhodné podmínky. Před účinností zákona

čekali poskytovatelé s informováním spotřebitele do poslední chvíle, kdy už nebylo refinancování proveditelné a spotřebitel tím byl donucen nabídku přijmout.

Poslední a velmi specifická informační povinnost se týká úvěrů v cizí měně. Jestliže má spotřebitel úvěr v jiné měně než v českých korunách a kvůli vývoji kurzu se navýší splátka nebo celková splatná částka o více než 20 % oproti původním hodnotám, je poskytovatel povinen alespoň jednou ročně spotřebitele informovat o změnách těchto hodnot a případném právu na změnu měny úvěru nebo jiných opatřeních pro omezení kurzového rizika, které přijal. Původním účelem bylo jinými slovy chránit spotřebitele, když kurz cizí měny apreciuje o 20 % vůči Kč, ale dikce zákona umožňuje i výklad, že se sčítají vlivy změn kurzu i úrokových sazeb.¹⁰¹ Na cizoměnové úvěry v Kč se tato informační povinnost neaplikuje, jelikož obě hodnoty by byly v korunách. Zákonodárce podle mého názoru nedůvodně zvolil lokální pohled na problematiku. Dle mého názoru by měl být spotřebitel z jiného členského státu EU informován o kurzovém riziku, byť si bere v ČR úvěr v Kč. Na informační povinnost navazují opatření na ochranu spotřebitele před kurzovým rizikem, která jsou upravena v části týkající se smlouvy o spotřebitelském úvěru.

3.1.7 Smlouva o spotřebitelském úvěru

Samotným jádrem zákona je část sedmá, která se zaměřuje na formu, obsah a průběh smlouvy o spotřebitelském úvěru. Forma je vyžadována písemná, což je u tohoto typu smlouvy nanejvýše vhodné pro případné řešení vzniklých sporů. Důvodová zpráva najisto stanoví, že tedy nelze uzavřít smlouvy telefonicky. Zákon však výslovně uvádí, že nesplnění formy nemá za následek neplatnost smlouvy. Toto ustanovení je poněkud překvapivé. Lze připustit, že chrání na jedné straně spotřebitele před věřiteli, kteří by nakonec nechtěli úvěr poskytnout s odkazem na to, že není naplněna forma. Z opačného pohledu však dle mého názoru měla být konstruována relativní neplatnost smlouvy při námitce spotřebitele ohledně formy smlouvy. Nabízení a jednání o obsahu smlouvy však telefonicky probíhat může. Na trhu se objevily praktiky, kdy poskytovatelé používali tzv. placené telefonní linky a účelem nebylo sjednat spotřebitelský úvěr, nýbrž získat vysoké hovorné. Z tohoto důvodu se použití telefonního čísla s vyšší než běžnou cenou zakazuje.

¹⁰¹ SLANINA, Jan. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-645-6, s. 519 – 520.

Spotřebiteli musí být po uzavření smlouvy poskytnuto alespoň jedno vyhotovení smlouvy v listinné podobě nebo na trvalém nosiči dat. V běžném obchodním styku pomocí poboček nebo zprostředkovatelů se pravděpodobně jedná o samozřejmost, avšak zvlášť důležité to je při uzavření smlouvy pomocí prostředků komunikace na dálku, kdy by spotřebitel nemusel mít text ve své dispoziční sféře.

Jako doplnění rozsáhlých informačních povinností je určena povinnost poskytovatele nebo zprostředkovatele předložit spotřebiteli návrh smluvních podmínek ve formě návrhu textu smlouvy. Účelem tohoto ustanovení je hlavně zamezit neuváženému podpisu smlouvy, kdy spotřebitel často pod časovým tlakem v obchodních místech poskytovatele či zprostředkovatele podepíše smlouvu, aniž by ji četl a seznámil se s povinnostmi z ní vyplývajícími. V praxi většina poskytovatelů přikládá návrh smlouvy k textu předmluvních informací.

Zákon obsahuje výčet minimálních informací, které musí smlouva o spotřebitelském úvěru obsahovat. Tyto jsou stejné pro spotřebitelské úvěry i pro spotřebitelské úvěry na bydlení, což lze hodnotit pozitivně, protože není objektivní důvod rozdělovat smluvní náležitosti podle těchto druhů úvěru. Zákon však rozlišuje esenciální informace pro spotřebitelské úvěry, úvěry ve formě možnosti přečerpání a úvěry ve formě možnosti překročení.

Smlouva o spotřebitelském úvěru by jako úvodní informaci měla obsahovat, o jaký smluvní typ úvěru dle občanského zákoníku jde a případně další specifikaci obvyklou na trhu jako je kreditní karta, neúčelový bezhotovostní úvěr apod. Následně je nutné vymezit smluvní strany a jejich kontaktní údaje. Je-li to relevantní, musí být uvedeny i údaje o zprostředkovateli. Před přijetím zákona se vedly rozsáhlé diskuze, který ze zprostředkovatelů má být uveden v případě, že úvěr zprostředkuje vázaný zástupce navázaný na samostatného zprostředkovatele. Varianty jsou uvést jednoho nebo druhého či uvést oba dva. Podle mého názoru je třeba na základě systematického a teleologického výkladu dojít k závěru, že má jít o údaje o posledním článku v řetězci, se kterým spotřebitel skutečně jedná. Jako účel ustanovení totiž spatřuji možnost spotřebitele obrátit se na osobu, se kterou spotřebitelský úvěr projednávala a mít jeden bod kontaktu. Mezi podstatné náležitosti samozřejmě patří jednotlivé parametry úvěru jako je jeho celková výše, doba trvání, úroková sazba, RPSN, výše, počet a četnost jednotlivých splátek, informace o dalších nákladech a různých podmínkách a nepravidelnostech při splácení a další. U úvěrů na bydlení je povinné uvádět informace o zajištění. V případě cizoměnového úvěru informace o opatřeních přijatých na ochranu spotřebitele nebo ilustrativní příklad 20% změny kurzu.

Následující paragraf se věnuje spotřebitelskému úvěru ve formě možnosti přečerpání, avšak při pozorné analýze se nejedná o všechny takové úvěry, ale pouze o jejich poměrně úzký výsek. Ustanovení se totiž aplikuje jen na úvěry splatné na požádání nebo do 3 měsíců ode dne poskytnutí. Vzhledem k tomu, že na základě úvodních definic se přečerpáním rozumí ujednání k platebnímu účtu o zpřístupnění prostředků přesahujících aktuální zůstatek, je přečerpáním v naprosté většině standardní kontokorentní úvěr poskytovaný úvěrovými institucemi. U těchto je obvyklé, že nejsou splatné podle podmínek výše, naopak se po spotřebiteli požaduje hradit pouze měsíční úroky a vyrovnat zůstatek na účtu jednou za období 6 – 12 měsíců.¹⁰² Pokud by však úvěr podmínky splňoval, je nutné spotřebiteli poskytnout, kromě většiny informací z ustanovení § 106 společných pro všechny spotřebitelské úvěry, informaci o tom, že může být kdykoliv vyzván ke splacení úvěru v plné výši.

Zákon pamatuje i na překročení, které na rozdíl od přečerpání není dopředu ujednané a jedná se o faktické zpřístupnění peněžních prostředků nad zůstatek na účtu nebo sjednaný limit přečerpání. Díkce však není úplně přesná, protože říká, že informace musí být spotřebiteli poskytnuty, je-li ve smlouvě o platebních službách spotřebiteli umožněno překročení. Toto ustanovení působí jako oxymoron, vzhledem k tomu, že v definicích se pohlíží na překročení jako na faktickou událost, ale v části sedmé se předpokládá, že smlouva o platebních službách jej umožní, jinými slovy se překročení ujedná. Pak už by dle mého názoru šlo spíše o přečerpání. Reálně by tedy nemělo jít o službu aktivně poskytnutou věřitelem, ale spíše o důsledek technického a účetního provádění platebního styku. Nejčastěji situace nepovoleného debetu nastane při karetních transakcích, které banka účtuje až několik dní po jejich provedení. Rozpor lze vnímat i mezi textem zákona a důvodové zprávy. Zákon hovoří o smluvním umožnění, důvodová zpráva spíše míří na to, že věřitel překročení umožní technicky provést. V každém případě však musí smlouva o platebních službách obsahovat informace o nákladech dopadajících na spotřebitele v případě překročení, a to úrokové sazbě, sankcích a úrocích z prodlení. Tyto informace je poskytovatel dále povinen poskytovat pravidelně na trvalém nosiči dat. Pokud nastane výrazné překročení a trvá déle než 1 měsíc, musí být spotřebitel neprodleně informován o existenci tohoto překročení, jeho výši a nákladech s ním spojených.

¹⁰² Vlastní analýza podle webových stránek největších českých bank – Česká spořitelna (12 měsíců), ČSOB (6 měsíců), Komerční banka (360 dní), UniCredit Bank (nutný kreditní obrát ve výši 50 % čerpané částky za 3 měsíce) a Moneta Money Bank (neomezená doba splatnosti, stačí splácet úroky).

Důvodová zpráva hovoří o povinnosti informovat spotřebitele i u nevýrazného překročení, avšak tato skutečnost se do finální podoby zákona nedostala a zjevně se jedná o legislativní chybu. Výrazné překročení není přesně definováno, je třeba jej posuzovat individuálně například s ohledem na limit kontokorentu nebo obvyklé zůstatky a obraty na platebním účtu.

Omezená informační povinnost platí i pro dohody za účelem odvrácení řízení o nárocích poskytovatele, avšak pouze v případě, že jsou celkově minimálně stejně výhodné jako původní smlouva o spotřebitelském úvěru. Tyto dohody se obvykle uzavírají, když se spotřebitel dostane do prodlení a odkládá se platba nebo se mění způsob splácení. Pokud jsou ujednání výhodná méně, uplatní se informační povinnost v plném rozsahu.

Soukromoprávní důsledky porušení požadavků na formu a obsah smlouvy doznaly značných změn. Dřívější úprava každé porušení informační povinnosti trestala úročením úvěru diskontní sazbou ČNB. Tato přílišná jednoduchost znamenala, že nemělo vliv, jestli šlo o informaci esenciální nebo méně významnou, zdali byla informační povinnost porušena v malém rozsahu nebo se jednalo o závažné nedostatky až klamání spotřebitele a v neposlední řadě zde existovalo systémové riziko, že věřitelé mohou dlouhodobě užívat smlouvy, které jsou v některém aspektu v rozporu se zákonem, a to by znamenalo, že celé jejich portfolio spotřebitelských úvěrů by bylo znehodnoceno se všemi důsledky z toho plynoucími, včetně narušení jejich finanční stability.

Nová právní úprava konstruuje úročení celého úvěru repo sazbou pouze v případech, kdy není uvedena zápůjční sazba, RPSN nebo celková splatná částka nebo nebyly-li tyto informace poskytnuty řádně a v předepsané formě. Přísnost sankce lehce snižuje změna z diskontní sazby, která je tou nejnižší sazbou ČNB, na repo sazbu. Vždy však bude úročení repo sazbou výhodné pro spotřebitele a sankční pro věřitele, vzhledem k fungování českého bankovního trhu. V první dekádě tohoto tisíciletí platilo, že repo sazba byla vždy vyšší o 1 procentní bod než diskontní sazba. Kvůli expanzivní měnové politice v důsledku krize se tento rozdíl snižoval až na 0, ale v dlouhodobém horizontu lze očekávat obnovu předchozího trendu. V případě, že je informace o zápůjční úrokové sazbě a o celkové splatné částce obsažena, ale tyto údaje jsou v rozporu, vychází se z toho výhodnějšího pro spotřebitele a druhý údaj je přepočítán. Obdobně pokud je zobrazena nižší RPSN, než odpovídá skutečným nákladům, snižují se úroková sazba a celková splatná částka tak, aby odpovídaly RPSN. Plní-li spotřebitel ve splátkách, upraví se jejich výše podle nákladových parametrů výše.

Pokud jde o ostatní práva a povinnosti, platí, že pokud není právo věřitele vůči spotřebiteli nebo povinnost spotřebitele vůči věřiteli obsažena v příslušné formě, tak se k nim nepřihlíží. Stejně se

zachází s podmínkami, které omezují právo spotřebitele vůči věřiteli. Obdobně se postupuje, pokud jsou ujednání v rozporu s kogentními ustanoveními ZSÚ.

U nové kategorie úvěrů na bydlení se neuplatní právo na odstoupení od smlouvy, ale zákonodárce přistoupil ke koncepci doby na rozmyšlenou. Jde o transpozici čl. 14 odst. 6 MCD, který dává členským státům na výběr, zda doba na rozmyšlenou představuje dobu po uzavření smlouvy, po kterou spotřebitel může odstoupit, nebo dobu, po kterou je nabídka poskytovatele závazná.¹⁰³ Účelem doby na rozmyšlenou je poskytnout spotřebiteli dostatečný čas k promyšlení nabídky a případnému porovnání s nabídkami od konkurence. Spotřebitelé totiž velmi často učiní neuvážené rozhodnutí v situaci, kdy se obávají, že pokud budou s rozhodnutím otálet, tak nemusejí získat tak výhodné podmínky. Proto se konstruuje 14 denní lhůta ode dne předání návrhu smluvních podmínek, během nichž nesmí poskytovatel nabídku změnit či odvolat, ledaže by k tomu měl důvody spočívající v nedostatečné úvěruschopnosti spotřebitele. Pokud se spotřebitel rozhodně v průběhu 14 dní návrh přijmout je poskytovatel povinen bez zbytečného odkladu uzavřít smlouvu se spotřebitelem. Jestliže tak neučiní, může se spotřebitel domáhat, aby obsah smlouvy určil soud.

Některé smluvní podmínky

Aby nemohli poskytovatelé zneužívat tržní sílu a svoji odbornost v dané oblasti na úkor spotřebitele, tak jsou výslovně zakázána některá smluvní ujednání.

Ke splacení nebo zajištění spotřebitelského úvěru se zakazuje použít směnku nebo šek. Tyto instrumenty jsou pro spotřebitele poměrně složité, především pokud jde o dohlédnutí následků, které jejich využití může mít. Výjimku zákonodárce stanoví pro účelově určené spotřebitelské úvěry na bydlení, kdy lze směnky či šeku použít k zajištění po omezenou dobu v případech, kdy není možné zřídit zástavní právo. Vznikne-li spotřebiteli škoda porušením tohoto ustanovení, uhradí ji poskytovatel a zprostředkovatel společně a nerozdílně.

Zajištění obecně nesmí být ve zcela zjevném nepoměru k hodnotě zajišťované pohledávky. Najisto se stanoví, že toto pravidlo se uplatní k okamžiku uzavření smlouvy, neboť poté je logické, že hodnota pohledávky splácením klesá, ale hodnota zajištění se nemění nebo se případně vyvíjí podle tržní situace. Porušením zákona tak není, pokud vznikne zcela zjevný nepoměr mezi zajištěním

¹⁰³ SLANINA, Jan. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-645-6, s. 557.

a pohledávkou v průběhu trvání spotřebitelského úvěru. Toto ustanovení má společně s regulací smluvních pokut zamezit nekalým praktikám některých subjektů, které realizují zisk díky striktním sankčním ustanovením ve smlouvách a následným zpeněžením zástavy.

V případě zajištění nemovitou věcí nebo věcným právem k ní může mít zajištění pouze formu zástavního práva. Jiná ujednání jsou absolutně neplatná.

Předmět zajištění spotřebitelského úvěru na bydlení se oceňuje cenou obvyklou podle zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku. To platí pro jakýkoliv typ zástavy, byť nejčastěji půjde o nemovitou věc.

Zákon v návaznosti na směrnici zakazuje vázaný prodej, tedy podmínění uzavření smlouvy o spotřebitelském úvěru uzavřením smlouvy na doplňkovou službu. Spotřebitelský úvěr musí být dostupný samostatně. Dovoluje se však spojený prodej, tedy zvýhodnění podmínek spotřebitelského úvěru v případě sjednání doplňkové služby. Zákonodárce však akceptuje legitimní požadavek na uzavření pojistné smlouvy, poskytovatel však nesmí omezit spotřebitele při volbě, u kterého pojistitele si ji sjedná. Nejčastěji bývá vyžadováno pojištění zastavené nemovité věci. Omezení vázaného prodeje se nevztahuje na bezplatné účty, jejichž účelem je předvádět prostředky pro splácení spotřebitelského úvěru, na stavební spoření a na pojištění financovaného vozidla.

V případě cizoměnových úvěrů dává zákon poskytovateli povinnost zabezpečit ochranu spotřebitele před měnovým rizikem. Primární mechanismus, který zákon uvádí, je umožnit spotřebiteli změnit měnu úvěru na měnu, ve které měl spotřebitel hlavní příjem nebo v níž měl aktiva ke splácení úvěru v době vyhodnocení úvěruschopnosti, měnu státu, kde měl spotřebitel ke dni uzavření smlouvy bydliště, nebo měnu státu, kde má spotřebitel bydliště v okamžiku podání žádosti o změnu měny úvěru. Se všemi variantami by poskytovatelé uměli pracovat, neboť jsou statické k určitému dni, ovšem poslední možnost, která se řídí aktuálním bydlištěm spotřebitele, dodržování povinnosti značně komplikuje, neboť spotřebitel může žádat o převedení úvěru do poměrně exotické měny, se kterou poskytovatel standardně nepracuje. Zákon poměrně vágně uvádí, že změnu měny umožní poskytovatel za podmínek určených smlouvou o spotřebitelském úvěru. Tato dikce může vést k nejistotě na obou stranách. Je pravděpodobné, že se poskytovatel bude snažit uplatnění tohoto práva spotřebiteli ztížit, ale je otázkou, kdy je to ještě v souladu se zákonem a které podmínky jsou již *contra legem*. Pouhý gramatický výklad vede k tomu, že podmínky ve smlouvě by mohly být jakékoliv, ale je zjevné, že při soudní při by tento výklad neobstál. Toto ustanovení vyjasní až judikatura, což může vzhledem k nízké četnosti cizoměnových úvěrů v ČR trvat poměrně dlouho. Dále je účinnost práva spotřebitele na změnu měn značně snížena tím, že mu jej poskytovatel nemusí

vůbec umožnit, pokud zajistí jiné mechanismy k omezení kurzového rizika, které zákon dále nekonkretizuje, a tedy je na vůli a odborné péči poskytovatele, jaké to budou. Z praxe na trhu a diskuzí s ČNB vyplynulo, že postačuje umožnit spotřebiteli úvěr okamžitě bezplatně splatit. Na toto ustanovení je třeba pohlížet společně s ustanovením § 103, který ukládá povinnost poskytovateli informovat spotřebitele až při kurzových změnách větších než 20 %. Podle mého názoru tak právo na předčasné splacení nechrání dostatečně spotřebitele, jelikož realizuje minimálně 20% ztrátu, což může být pro mnoho spotřebitelů významné až likvidační. Pokud přece jenom poskytovatel změnu kurzu dovolí, použije se kurz ČNB ke dni žádosti, nedohodnou-li se ve smlouvě strany jinak. Toto ustanovení by dle mého názoru nemělo být dispozitivní, nýbrž kogentní. Hrozí, že méně solidní poskytovatelé ve smlouvě dohodnou kurz, který značně poškodí spotřebitele, a tudíž bude ochrana před kurzovým rizikem neexistující. V neposlední řadě je problém lokální transpozice v tom, že jiná opatření konstruuje pouze vůči Kč a tím ignoruje možné případy, kdy si spotřebitel s bydlištěm v Polsku vezme eurový úvěr, jelikož pracuje v Německu. Český zákonodárce zde nerefletoval dostatečně myšlenku jednotného evropského trhu a díval se na otázku cizoměnových úvěrů lokálním prizmatem.

Některé podmínky zániku závazku ze smlouvy o spotřebitelském úvěru

Jednou z bankovním sektorem nejdramatičtěji vnímaných změn v právní úpravě je zakotvení širokého práva na předčasné splacení úvěru, a to nyní i pro úvěry na bydlení. Z ekonomického pohledu vždy platilo, že banky jsou tzv. transformátorem splatností v ekonomice, tedy jediným subjektem, který má krátkodobě splatná pasiva hlavně v podobě vkladů klientů a dlouhodobě splatná aktiva v podobě půjček. Banky mají pro tuto obtížnou roli odborný aparát, obvykle v podobě oddělení ALM¹⁰⁴, které na základě statistických modelů vyhodnocuje peněžní toky bankou, je schopné určit tzv. bankovní sedlinu¹⁰⁵ a obecně dlouhodobě zajišťuje stabilitu banky i přes tento nesoulad splatností. Možnost předčasně splácet půjčky ve velkém rozsahu pro banku znamená, že pracuje ve významné nejistotě nejen ohledně pasiv, ale nyní i aktiv. Spotřebitelé často nechápou,

¹⁰⁴ Z anglického asset-liability management. Oddělení zabývající se správou aktiv a pasiv banky. Více viz např.: <http://www.investopedia.com/terms/a/asset-liabilitymanagement.asp>

¹⁰⁵ Přestože je většina vkladů v bankách splatná na požádání, lze určit hranici, pod kterou se úroveň vkladů obvykle nedostane, tedy hranici, kdy odtoky a přítoky aktiv se vyrovnají. Tuto statickou část pasiv nazývá odborná veřejnost jako bankovní sedlinu a lze s ní pracovat jako s dlouhodobým pasivem.

proč banka zpoplatňuje předčasné splacení půjčky, naopak by z jejich pohledu měla být banka ráda, že dostala peníze dříve. Fakticky však pro banku předčasné splacení znamená nutnost hledat nové umístění zdrojů, tedy z jejího hlediska hledat novou investiční příležitost, což s sebou nese náklady.

Spotřebitelé jsou oprávněni úvěr zcela nebo zčásti předčasné splatit kdykoliv během trvání úvěru. V případě předčasného splacení má spotřebitel právo na ponížení celkových nákladů o úroky a další náklady z částky, kterou předčasné splatil. Předčasné splacení však nemusí být zdarma. Obecným pravidlem je, že věřitel má právo na úhradu účelně vynaložených nákladů, které mu předčasným splacením vznikly. V zásadě jde o náklady na nové umístění zdrojů. Toto obecné pravidlo je dále konkretizované, aby věřitelé uměle nenavyšovali vyčíslení účelně vynaložených nákladů. Náklady nesmí přesáhnout 1 % z předčasně splacené části a zbývá-li do konce smlouvy méně než 1 rok, tak pouze 0,5 %. U úvěrů na bydlení delších 24 měsíců je i absolutní maximální hranice 50 000 Kč. Výše nákladů nesmí překročit výši úroků, které by spotřebitel platil do konce úvěru nebo do konce fixace sazby. Ke konci úvěru tak budou náklady na předčasné splacení opravdu limitované. Předčasné splacení je zdarma v těchto případech:

- Úvěr je splacen z pojistného plnění pojištění, kterým byl úvěr zajištěn.
- U úvěrů formou povoleného přečerpání.
- V době 3 měsíců před určením nové pevné zápůjční sazby.
- U úvěrů s pohyblivou sazbou kdykoliv.
- U úvěrů na bydlení v případě nepříznivé události (smrt, invalidita atd.).
- Do výše 25 % vždy měsíc před výročím smlouvy o spotřebitelském úvěru na bydlení.

Aby mohl spotřebitel zvážit důsledky předčasného splacení, musí mu poskytovatel po oznámení záměru předčasného splacení poskytnout informaci o vyčíslení dlužné částky, nákladech předčasného splacení a další relevantní informace.

Od smluv o spotřebitelském úvěru jiném než na bydlení lze odstoupit do 14 dnů ode dne uzavření smlouvy. Pokud poskytovatel nesdělil spotřebiteli informace vyžadované podle zákona, běží tato lhůta až od jejich sdělení. Odstoupení musí mít písemnou formu a smlouva se jím ruší od počátku. Spotřebitel je povinen vrátit poskytovateli jistinu a poměrnou část úroků a případné nevratné poplatky orgánům veřejné moci. Ustanovení pro odstoupení dle ZSÚ jsou speciální vůči občanskému zákoníku.

Vázaný spotřebitelský úvěr zaniká, odstoupí-li spotřebitel od smlouvy o koupi zboží nebo poskytnutí služby, která je úvěrem zcela nebo částečně financována.

Zákon upravuje výpověď pouze u úvěrů na dobu neurčitou. Spotřebitel je takový úvěr oprávněn vypovědět kdykoliv, nesmí za to po něm být požadována úplata a je-li sjednána výpovědní doba, nesmí být delší jednoho měsíce. Úprava pro poskytovatele je asymetrická. Poskytovatel smí úvěr na dobu neurčitou vypovědět pouze, je-li to ve smlouvě sjednáno a minimální výpovědní doba je 2 měsíce. Podobný režim platí pro ukončení čerpání úvěru na dobu neurčitou, které smí poskytovatel učinit, pokud je tak ve smlouvě ujednáno. Musí tak učinit z objektivních důvodů a skutečnost oznámit spotřebiteli dopředu nebo bez zbytečného odkladu potom, co nastala. Ukončení čerpání však nemá vliv na již vyčerpanou jistinu a její splatnost.

Postup věřitele při prodlení spotřebitele

Zákonodárce přistoupil k velmi přísné a detailní úpravě plateb souvisejících s prodlením spotřebitele s plněním. Tato úprava je čistě lokální a nevychází z evropských směrnic. Jedná se o rozhodnou reakci na zneužívání sankčních ustanovení ve smlouvách. Ve smlouvě lze sjednat pouze:

- Právo na náhradu účelně vynaložených nákladů vzniklých v souvislosti s prodlením spotřebitele.
- Úroky z prodlení, jejichž výše nesmí přesáhnout výši stanovenou právním předpisem upravujícím úroky z prodlení.
- Smluvní pokutu.

Výše plateb je jednoznačně regulována. Náhrada nad účelně vynaložené náklady je považována za smluvní pokutu. Smluvní pokuta nesmí přesáhnout 0,1 % denně z částky, ohledně níž je spotřebitel v prodlení, jde-li o plnění peněžité povahy. Při prodlení spotřebitele s plněním nepeněžité povahy není smluvní pokuta omezena takto omezena. Zákon však určuje celkový limit pro všechny uplatněné smluvní pokuty, a to 50 % z celkové výše spotřebitelského úvěru, nejvýše však 200 000 Kč.

Dále bylo třeba reagovat na urychlené zpeněžování zástav. MCD vyžaduje po členských státech, aby zajistily přiměřenou shovívavost věřitelů s realizací zástavy. Lokální úprava je v tomto přísnější a kogentním ustanovením stanovuje, že zástavu lze zpeněžit nejdříve 6 měsíců poté, co je výkon zástavního práva oznámen dlužníkovi. Účelem MCD bylo poskytnout spotřebitelům dostatečný čas, aby mohli prodlení napravit nebo si případně alespoň najít nové bydlení. Český zákon však nehovoří pouze o zástavě nemovité věci, ale o zástavě jakékoliv. Ustanovení se tak může vztáhnout třeba i na

automobil. Z hlediska ochrany spotřebitele při zástavě nemovité věci hodnotím ustanovení spíše kladně, avšak bylo by vhodné zvážit možnost realizovat zástavu před uplynutím dané lhůty, pokud je to pro spotřebitele výhodné, například kvůli možnosti poklesu hodnoty zástavy za danou dobu.

Poslední otázkou v oblasti prodlení spotřebitele je změna splatnosti úvěru. Alespoň 30 dní před zesplatněním úvěru je věřitel povinen spotřebitele vyzvat k úhradě dlužné částky. Nemusí jej však upozornit, že se chystá úvěr zesplatnit, což by dle mého názoru mělo být v zákoně uvedeno. Je stanoveno, že zesplatnit lze pouze jistinu úvěru, nikoliv budoucí náklady, tedy hlavně úroky. Zákon tak potvrzuje dřívější stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu z roku 2007.¹⁰⁶

3.1.8 Smlouva o zprostředkování spotřebitelského úvěru

Zákonodárce se rozhodl upravit i některé náležitosti smlouvy o zprostředkování spotřebitelského úvěru v reakci na neférové praktiky některých zprostředkovatelů. Tato ustanovení dopadají na smlouvy uzavřené mezi spotřebitelem a zprostředkovatelem, nikoliv mezi poskytovatelem a zprostředkovatelem, kde se předpokládá profesionalita obou stran, tudíž není třeba zvýšená ochrana. Důvodová zpráva výslovně uvádí, že se nejedná o speciální smluvní typ, ale stejně jako u smlouvy o spotřebitelském úvěru jde o zvláštní režim pro jiné smluvní typy, v tomto případě hlavně pro smlouvu příkazní, mandátní, smlouvou o zprostředkování či případně inominátní smlouvu. Zákon sice hovoří o zprostředkovateli, ale z ustanovení upravujících jednotlivé typy zprostředkovatelů a důvodové zprávy lze dovodit, že smlouvu o zprostředkování může v zásadě uzavřít pouze samostatný zprostředkovatel. Tento závěr lze podložit ustanovením, že samostatný zprostředkovatel svou činnost vykonává na základě smlouvy s poskytovatelem nebo smlouvy o zprostředkování uzavřené se spotřebitelem. U dalších typů zprostředkovatelů tato část ustanovení chybí, respektive u vázaného zástupce je v důvodové zprávě uvedeno, že zastoupeným může být jen poskytovatel a samostatný zprostředkovatel, nikoliv tedy spotřebitel. Jak jsem již uváděl dříve, nedomnívám se, že by smlouva o zprostředkování byla v praxi často využívaný institut. Především proto, že v ČR není obvyklé, aby zprostředkovatel pobíral odměnu od spotřebitele. V případě, kdy

¹⁰⁶ Nejvyšší soud: Stanovisko Cpjn 204/2007 k některým otázkám předčasného zániku závazků z leasingových smluv v případě finančního leasingu [online]. 2007 [cit. 2017-10-08]. Dostupné z: <http://kraken.slv.cz/Cpjn204/2007>

zprostředkovatel jedná jménem věřitele a uzavírá za něj se spotřebitelem smlouvu o spotřebitelském úvěru, povinnost uzavřít samostatnou smlouvu o zprostředkování neplatí.

Jestliže smlouva ukládá spotřebiteli určitou povinnost, musí mít písemnou formu pod sankcí neplatnosti. Toto ustanovení je dále specifikováno tím, že spotřebitel musí obdržet alespoň jedno vyhotovení v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat, a to neprodleně. Dále zákon specifikuje minimální náležitosti smlouvy, kterými jsou identifikační a kontaktní údaje stran smlouvy, určení odměny placené spotřebitelem a její splatnost a v neposlední řadě detailní vymezení spotřebitelem poptávaného úvěru.

K ochraně spotřebitele zákon výslovně zakazuje některá ujednání a postupy, které jsou v jeho neprospěch. Splnění povinností nelze zajistit směnkou nebo šekem. Ke zprostředkování se zakazuje použít telefonní číslo s vyšší než běžnou cenou. A v neposlední řadě není možné uzavření smlouvy o spotřebitelském úvěru vázat na další smlouvy, což reaguje na praktiky, kdy je spotřebitel donucen uzavřít smlouvu sjednávající další produkt, pokud přijde za zprostředkovatelem se žádostí o spotřebitelský úvěr.

Aby nebyl spotřebitel nucen setrvávat ve smluvním vztahu, do kterého byl vmanipulován nepoctivým zprostředkovatelem, stanoví se, že může bez uvedení důvodu a bez sankce v písemné formě odstoupit od smlouvy o zprostředkování spotřebitelského úvěru do 14 dnů od uzavření. Na druhé straně je chráněn i zprostředkovatel, jelikož nelze od smlouvy odstoupit, pokud na jejím základě už byla uzavřena smlouva o spotřebitelském úvěru. Tím se zamezí nepoctivému jednání některých spotřebitelů, kteří by se chtěli vyhnout placení provize za poskytnuté služby. Úprava ZSÚ je speciální k úpravě občanského zákoníku.

Se záměrem umožnit zprostředkovateli ochránit svoje pohledávky vůči spotřebiteli a zároveň zamezit nežádoucím praktikám, kdy zprostředkovatel vydělává na sankcích a nikoliv na odměně za zprostředkování, zákon precizně vymezuje platby spojené s prodlením spotřebitele. Je možné sjednat úroky z prodlení podle relevantního právního předpisu, právo na úhradu účelně vynaložených nákladů vzniklých z prodlení spotřebitele a smluvní pokutu, jejíž výše nesmí přesáhnout výši provize pro zprostředkovatele dle smlouvy.

3.1.9 Roční procentní sazba nákladů

Roční procentní sazbě nákladů je věnována celá jedna část, avšak pouze o 2 paragrafech. První určuje, které náklady by do RPSN měly vstupovat. Jedná se o celkové náklady spotřebitelského úvěru definované v ustanovení § 3 odst. 2 písm. d) jako veškeré náklady včetně úroků, provizí, daní,

poplatků nebo jiných obdobných peněžitých plnění a veškerých dalších plateb, které spotřebitel musí zaplatit v souvislosti se spotřebitelským úvěrem a které jsou poskytovateli známy, s výjimkou nákladů na notáře. RPSN vychází z konceptu, že spotřebitel plní své dluhy řádně a včas, tudíž se nepočítá s náklady vzniklými v důsledku neplnění některé z povinností stanovených ve smlouvě. Nezahrnují se dále jiné náklady než kupní cena, které je spotřebitel povinen zaplatit bez ohledu na to, jak je předmět koupě financován. Především jde o správní poplatky za zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí. Nejsou však vyloučeny všechny poplatky katastru nemovitostí. Je třeba upozornit, že správní poplatky za zápis zástavního práva do katastru nemovitostí do RPSN vstupují, protože vznikají v souvislosti s tím, že je předmět koupě financován hypotečním úvěrem. Do RPSN dále vstupují náklady na ocenění nemovitosti, které jsou obvyklou významnou položkou u hypotečních úvěrů, a náklady na doplňkové služby, je-li uzavření smlouvy o doplňkové službě povinné pro získání spotřebitelského úvěru nebo pro jeho získání za nabízených podmínek. Zde zákonodárce reflektuje to, že věřitel často po spotřebiteli vyžaduje u rizikovějších úvěrů životní pojištění, bez kterého mu neumožní úvěr sjednat. Nebo je také obvyklou praxí poskytovat slevy na úrokové sazby za současné sjednání běžného účtu, kreditní karty nebo pojištění schopnosti splácet. Aby se spotřebitel nedomníval, že dostává slevu zadarmo, je nutné náklady tyto produkty započítat do RPSN, pokud jsou podmínkou nižší sazby. Určit cenu těchto produktů však není vždy jednoduché, neboť mnoho účtů je zpoplatněno pouze při neplnění určité podmínky, dnes nejčastěji určitého obrátu. ČNB zastává konzervativní výklad, že je třeba vycházet z nejhoršího scénáře, tj. že klient danou podmínku nesplní. Tento přístup je i v souladu s názorem Evropské komise publikovaným v pokynech k CCD, kde se jednoznačně uvádí, že započíst lze pouze výhody (slevy), které jsou určité (nepodmíněné) a kvantifikovatelné, jinak je třeba vycházet z nejhoršího scénáře.¹⁰⁷ Analogicky lze tento přístup aplikovat i na poplatky a jejich případné odpuštění či neúčtování.

Druhý paragraf určuje základní předpoklady pro provedení výpočtu RPSN. Základní premisou je, že úvěr se bude odvíjet přesně podle smlouvy, tedy povinností obou stran budou plněny řádně a včas a bude trvat předpokládanou dobu bez předčasného splacení. Především pro hypoteční úvěry je důležitý předpoklad, že pokud úvěrová smlouva umožňuje změnu úrokové sazby nebo splátky a tyto změny nelze v době kalkulace anticipovat, tak se má za to, že zůstávají neměnné až do konce

107 European Commission: Guidelines on the application of Directive 2008/48/EC (Consumer Credit Directive) in relation to costs and the annual percentage rate of charge § 107 [online]. Brusel, 2012 [cit. 2017-09-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/consumers/archive/rights/docs/guidelines_consumer_credit_directive_swd2012_128_en.pdf, s. 37.

smlouvy. To v praxi znamená, že RPSN je kalkulována, jako kdyby sazba pro první fixační období platila po celou dobu trvání úvěru, což se málokdy reálně stane, avšak jinak by nešlo RPSN spočítat. Pro úvěry na bydlení s fixačním obdobím alespoň 5 let musí být ve formuláři ESIP uváděna i tzv. ilustrativní RPSN, která vychází z předpokladu pevné sazby pro počáteční fixační období a úplného splacení úvěru na konci tohoto období. Tato informace je pro spotřebitele v dnešní době velmi hodnotná, neboť je obvyklé, že spotřebitel nesplácí úvěr celou dobu u jednoho poskytovatele, ale často jej v průběhu trvání refinancuje k jinému poskytovateli, aby získal lepší podmínky. Ilustrativní RPSN tak podává lepší obraz hlavně o počátečních nákladech úvěru, neboť nejsou rozpočítány na celou dobu trvání, ale pouze na fixační období.

Dodatečné informace k výpočtu RPSN obsahuje příloha číslo 1 zákona.

Implementace RPSN v zásadě vychází z úplné harmonizace, tudíž se plně vychází z evropských norem. Proto mohou spotřebitelé využít i kalkulátoru RPSN zveřejněného Evropskou komisí na stránkách věnovaných CCD.¹⁰⁸ Kalkulátor je dostupný ve všech oficiálních jazycích EU a spotřebitel si pomocí něj může poměrně jednoduše ověřit správnost RPSN uváděné poskytovatelem a zkontrolovat si i splátkový kalendář a průběh splácení. Správnost výpočtů prováděných kalkulátorem i výše uvedených pokynů je opřena i o rozsáhlou studii zaměřenou na RPSN provedenou na Universidad de Murcia.¹⁰⁹

3.1.10 Správní delikty a sankce

Zákon obsahuje i úpravu jednotlivých správních deliktů a sankcí za jejich spáchání. Systematické členění je na přestupky, správní delikty nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru, samostatného zprostředkovatele, vázaného zástupce, zprostředkovatele vázaného spotřebitelského úvěru, zahraničního zprostředkovatele, akreditované osoby a dále obecnější kategorie subjektů, tedy správní delikty osoby oprávněné poskytovat nebo zprostředkovávat spotřebitelský úvěr, správní delikty osoby oprávněné poskytovat spotřebitelský úvěr, správní delikty osoby oprávněné zprostředkovávat spotřebitelský úvěr a správní delikty právnických a podnikajících

108 European Commission: Consumer Credit Directive [online]. Brusel, 2013 [cit. 2017-09-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/consumers/financial_services/consumer_credit_directive/index_en.htm

109 SOTO, Gloria M. STUDY ON THE CALCULATION OF THE ANNUAL PERCENTAGE. Murcia, 2013. Facultad de Economía y Empresa, Universidad de Murcia.

fyzických osob. Toto dělení vychází z toho, jestli se porušuje obecné ustanovení, ustanovení upravující specifický subjekt nebo ustanovení upravující činnost poskytování nebo zprostředkování úvěru. Maximální výše sankcí jsou stanoveny na 5, 10 nebo 20 milionů Kč podle závažnosti toho kterého správního deliktu. Přísnost finančních sankcí se tak vůči předchozímu zákonu v zásadě nezvyšuje.

Správní delikty, vzhledem ke sjednocenému dohledu, projednává ČNB. Existuje možnost vyvinění, jestliže právnická osoba prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila. Koncept vyvinění tak odpovídá vyvinění, které se aplikuje u trestní odpovědnosti právnických osob od novelizace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z konce roku 2016.¹¹⁰ Tím roste důležitost tvorby a aplikace precizních interních předpisů a postupů a nastavení účinných kontrolních mechanismů v podobě kontrol první a druhé úrovně a interního auditu. Ovšem do dnešní doby je nejasné, jak vyvinění v praxi aplikovat. V rámci prvního bloku vědecké konference Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob – pět let poté si profesor Jelínek položil otázku: „Kde začíná a kde končí toto veškeré úsilí, které je možno spravedlivě požadovat?“ Podle profesora Jelínka je výklad dvojitý. Jeden z dílen advokátních kanceláří, které vytváří compliance programy a druhý, podle kterého nikdo nemůže veškerého úsilí nikdy dosáhnout. Žádný compliance program nemůže právnickou osobu vyvinít, protože se nedodrží, vysvětlil Jiří Jelínek.¹¹¹ Výklad se tak přenáší na samotné orgány činné v trestním řízení a až čas ukáže, co je dostatečné úsilí.

3.1.11 Společná, přechodná a závěrečná ustanovení

Některá důležitá pravidla, především pro období krátce po účinnosti zákona, jsou určena částí 12, 13 a 14, tedy společnými, přechodnými a závěrečnými ustanoveními.

110 Právní rádce: Možnosti firem vyvinít se z trestní odpovědnosti se významně rozšiřují [online]. 2016 [cit. 2017-09-23]. Dostupné z: <https://pravnicaradce.ihned.cz/c1-65365030-moznosti-firem-vyvinit-se-z-trestni-odpovednosti-se-vyznamne-rozsiruji>

111 Česká justice: Jiří Jelínek: Novelizace trestní odpovědnosti firem přenesla odpovědnost za aplikaci na orgány činné v trestním řízení [online]. 2017 [cit. 2017-09-23]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2017/03/jiri-jelinek-novelizace-trestni-odpovednosti-firem-prenesla-odpovednost-za-aplikaci-na-organy-cinne-v-trestnim-rizeni/>

ČNB je zde zmocněna k vydání prováděcích vyhlášek k vybraným ustanovením. Dále jsou stanovena pravidla pro výběr splátek dluhu a vyplácení spotřebitelského úvěru některými druhy zprostředkovatelů, ovšem aplikace těchto ustanovení v praxi nebude pravděpodobně příliš častá, neboť peněžní prostředky většinou putují bezhotovostně přímo mezi věřitelem a dlužníkem. Oproti tomu pravidlo, že pokud je spotřebitelský úvěr poskytnut osobou neoprávněnou jej poskytovat, tak platí, že spotřebitelský úvěr není úročen a k jiným ujednáním o platbách na spotřebitelský úvěr se nepřihlíží, by mohlo být v praxi aplikováno poměrně často na tzv. lichváře, avšak efektivní vynutitelnost je spekulativní. Poslední společné ustanovení se týká prokazování bezúhonnosti zahraničních osob. Jeho zařazení do této části je trochu nesystémové a vytržené z kontextu, spíše by bylo vhodné jej zařadit do úpravy subjektů oprávněných poskytovat nebo zprostředkovávat spotřebitelské úvěry anebo ještě lépe do ustanovení o důvěryhodnosti.

Základním pravidlem upravujícím působnost zákona je, že se práva a povinnosti ze smlouvy o spotřebitelském úvěru uzavřené přede dnem nabytí účinnosti zákona se řídí dosavadními právními předpisy, není-li stanoveno jinak nebo neujednají-li si strany jinak. Výjimky lze rozdělit do dvou okruhů.

První se týkají úvěru jako takového, a to případného nového posouzení úvěruschopnosti, plnění některých informačních povinností, ochrany spotřebitele při prodlení a velmi důležitého ustanovení týkajícího se práva na předčasné splacení. Spotřebitelské úvěry jiné než na bydlení byly flexibilně splatitelné i podle starého zákona, tudíž zde není výrazný dopad. U úvěrů na bydlení tomu tak nebylo a pravidla nového zákona se aplikují na úvěry s variabilní zápůjční úrokovou sazbou ode dne nabytí účinnosti zákona a na úvěry s pevnou zápůjční sazbou od tzv. refixu po dni nabytí účinnosti zákona, tedy ode dne, kdy započalo běžet nové období, pro které byla stanovena pevná zápůjční úroková sazba.

Druhý okruh dopadá na poskytovatele a zprostředkovatele spotřebitelského úvěru. Jak jsem již diskutoval výše, zákon zavedl určité „překlopení“ předchozích živností, aby byl zajištěn plynulý přechod na novou regulaci. Subjekty tak mají poměrně komfortní lhůtu, do kdy musí podmínky splnit. Základním pravidlem je, že subjekt musel do 3 měsíců ode dne účinnosti zákona podat žádost o oprávnění a následně podle typu subjektu může po určitou dobu vykonávat svoji činnost nadále v tomto přechodném režimu. V zásadě však bude toto oprávnění trvat do dne, než rozhodne ČNB o jeho žádosti. Ve stejné tříměsíční lhůtě jsou subjekty povinny uvést své poměry do souladu především s požadavky na důvěryhodnost a odbornou způsobilost a mít interní pravidla pro významné činnosti jako je například vyhodnocování úvěruschopnosti. Získání odborné způsobilosti subjektů a jejich pracovníků však vyžaduje delší období, proto byla lhůta stanovena na 24 měsíců pro

odborné znalosti a dovednosti a 42 měsíců pro všeobecné znalosti. Na rozhodnutí o žádosti o udělení oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele má ČNB ze zákona 15 měsíců, přičemž 9 měsíců po účinnosti zákona neudělila oprávnění jedinému subjektu.¹¹² Subjekty v přechodném období tak žijí velmi dlouhou dobu v nejistotě a je zablokován vstup nových subjektů na trh, což poškozuje konkurenční prostředí.

Závěrečná ustanovení pouze ruší předchozí úpravu a stanovují dynamicky den účinnosti na první den čtvrtého kalendářního měsíce následujícího po dni vyhlášení, jelikož subjekty a odborná veřejnost v průběhu projednávání zákona často namítaly, že stanovení pevného data účinnosti by mohlo znamenat příliš krátkou legisvakanční lhůtu pro přípravu subjektů na novou regulaci. Den účinnosti připadl na 1. prosince 2016.

3.1.12 Přílohy zákona

Zákon obsahuje celkem 5 příloh, jejichž hlavním cílem je sjednotit způsob plnění některých povinností napříč trhem.

První příloha se týká RPSN. Její první část stanovuje přesný vzorec, podle kterého by RPSN měla být počítána. Vzorec vychází z porovnání čisté současné hodnoty¹¹³ prostředků poskytnutých věřitelem a čisté současné hodnoty výdajů spotřebitele (splátky úroků a jistiny, poplatky atd.), přičemž RPSN je taková úroková míra, při které se čisté současné hodnoty rovnají.

Metoda použitá pro výpočet by měla být tzv. Actual/365, tj. metoda počítající s reálným sledem dní. Případně je možné počítat s 12 stejnými měsíci o délce 30,41666 dne. V reálné finanční matematice se nejčastěji používá metoda Actual/365 nebo 30/360, která aproximuje délku jakéhokoliv měsíce na 30 dní. To znamená, že pokud poskytovatel používá metodu 30/360, což je plně v souladu s právním řádem, tak i kdyby jediný náklad spotřebitele byly úroky, vznikne mezi

¹¹² E15.cz: Úvěrové firmy marně čekají na licence, ČNB si dává načas [online]. [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/byznys/finance-a-bankovnictvi/uverove-firmy-marne-cekaji-na-licence-cnb-si-dava-na-cas-1340128>

¹¹³ Čistá současná hodnota je finanční veličina, která vyjadřuje hodnotu všech souvisejících peněžních toků jakou současnou (tedy diskontovanou) hodnotu. Bere tak v potaz časovou hodnotu peněz. Více viz RADOVÁ, Jarmila. Finanční matematika pro každého: příklady. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2011. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-3584-9, s. 61-66.

RPSN a úrokovou sazbou rozdíl kvůli použité metodě. Vzhledem k účelu RPSN, kterým je srovnatelnost jednotlivých nabídek, je však preference jedné z nejčastěji užívaných metod logická.

V druhé části jsou uvedeny předpoklady pro výpočet RPSN, které jsou nezbytné k tomu, aby šel porovnatelný výpočet RPSN vůbec provést, neboť smlouvy o spotřebitelském úvěru často nabízejí flexibilní možnosti čerpání či zvýhodněné sazby za splnění určitých podmínek. Pravidla v zásadě znamenají, že pro účely výpočtu RPSN se úvěr čerpá nejrychlejším možným způsobem a aplikuje se princip nejhoršího možného scénáře, tj. nejvyšší úroková sazba bez podmíněných slev a nejvyšší poplatky při běžném průběhu smlouvy. V praxi to znamená, že do RPSN musí vstupovat například poplatky za vklad a výmaz zástavního práva do katastru nemovitostí či poplatek za vyřízení úvěru, avšak již do něj nevstupují smluvní pokuty či sankční úroky.

Přílohy č. 2, 3 a 4 obsahují standardizované formuláře pro takzvané předmluvní informace. Příloha číslo 2 je určena obecně pro spotřebitelské úvěry jiné než na bydlení, příloha číslo 3 zahrnuje specifika pro spotřebitelské úvěry poskytované ve formě možnosti přečerpání (kontokorenty) a příloha číslo 4 je určena pro úvěry na bydlení. V případě 4. přílohy hovoříme o takzvaném Evropském standardizovaném informačním přehledu (ESIP). Všechny přílohy obsahují informace o věřiteli a je-li to relevantní tak informace o zprostředkovateli. Následuje popis základních vlastností úvěru jako je výše a doba trvání úvěru. U kontokorentu navíc způsob čerpání a splácení a u úvěrů na bydlení některé informace k zástavě a v relevantních případech údaje k cizoměnovým úvěrům. Třetí část předmluvních informací je věnována nákladům úvěru. Musí být uvedeno, zdali se jedná o úvěr s pevnou či pohyblivou sazbou, RPSN, údaje o dalších nákladech, případná povinnost pojištění nebo podmínky pro dosažení úrokové sazby. Poté se již standardy liší, u úvěrů jiných než na bydlení je třeba uvést některé podstatné právní aspekty, především informace k ukončení smlouvy. V relevantních případech jsou vyžadovány informace k smlouvám uzavíraným prostředky komunikace na dálku.

Úvěry na bydlení pokračují pátou částí o četnosti a počtu plateb a šestou částí s výší splátky a některými relevantními varováními k bonitě klienta. Sedmá část se uvádí pouze v případě, že je spotřebiteli třeba předložit ilustrativní splátkový kalendář. Poté je spotřebitel informován o případných povinnostech, které musí splnit, aby obdržel úvěr za podmínek v předmluvních informacích uvedených. Část devátá má za cíl spotřebiteli vysvětlit podmínky předčasného splacení. Mnoho věřitelů se zde uchyluje ke kopírování relevantních paragrafů zákona, což pravděpodobně nebyl záměr zákonodárce, ale věřitelé se tím vyhýbají riziku uvedení zavádějících informací. Flexibilní prvky rozebrané v desáté části upozorňují spotřebitele na případnou možnost převést úvěr na jinou osobu. O době na rozmyšlenou nebo o právu odstoupit od smlouvy je spotřebitel

informován v části jedenácté. Mezi povinné informace patří i pravidla pro vyřizování stížností, důsledky pro dlužníka v případě nedodržení závazků ze smlouvy. Na závěr musí být v ESIPu uvedeny další informace vyhodnocené věřitelem za relevantní a údaje o orgánu dohledu. Na první pohled je vidět, že informační povinnost je u úvěrů na bydlení značně širší. Jedná se o určitý paradox, kdy před prosincem 2016 nebylo u úvěrů na bydlení třeba poskytovat před smluvní informace vůbec a nyní je naopak třeba je předat v takovém rozsahu, že se již vytrácí jejich účel, a to stručně informovat spotřebitele o naprostých základech smluvního vztahu a podmínkách úvěru.

Poslední, pátá, příloha určuje pravidla pro tvorbu tabulky umoření a i její přesnou grafickou podobu, od které by se věřitelé neměli významně odchylovat. Tabulku umoření musí věřitel na požádání kdykoliv poskytnout, vyplývá-li ze smlouvy o spotřebitelském úvěru s pevně stanovenou dobou trvání umoření jistiny spotřebitelského úvěru. Tabulka umoření představuje kalendář splátek s dodatečnými detaily o výši úmoru, úroku a dalších nákladech.

4 Orgány regulace a dohledu

Zákonem byl sjednocen dohled nad poskytováním a zprostředkováním spotřebitelských úvěrů a nad pořádáním odborných zkoušek do jediné instituce, kterou je ČNB. K tomu jí jsou udělena různá oprávnění, především právo na informace a další podklady.

Vzhledem k zavedení evropského pasu pro spotřebitelské úvěry na bydlení je detailně upraven i dohled v této oblasti. V návaznosti na směrnici jsou rozděleny povinnosti uložené zákonem na ty, které kontroluje orgán hostitelského státu, a ty, které kontroluje orgán domovského státu. ČNB je oprávněna u subjektu registrovaného v ČR dokonce provést dohlídku na místě v zahraničí, jestliže to oznámí orgánu dohledu hostitelského státu. Popřípadě je ČNB oprávněna požádat o provedení dohlídky příslušný orgán hostitelského členského státu. Lokální orgán dohledu by měl na svém trhu u všech subjektů vždy dohlížet například plnění základních pravidel jednání, pravidla pro poskytování rady či plnění některých informačních povinností. Orgán dohledu státu registrace zase dohlídí třeba povinnost vyhodnocování úvěruschopnosti či smluvní náležitosti. Pravidla pro činnost orgánů jsou tedy reciproční a nemělo by se stát, že je subjekt v jedné oblasti dohlížen 2 orgány zároveň. Všechny orgány by měly navzájem spolupracovat, případné spory je příslušný řešit Evropský orgán pro bankovníctví.

Pokud při výkonu dohledu ČNB zjistí nedostatky v činnosti kontrolovaného subjektu, může mu uložit opatření k nápravě. Jestliže jde o vázaného zástupce nebo zprostředkovatele vázaného spotřebitelského úvěru ukládá ČNB opatření zastoupenému. Součástí opatření může být i pozastavení určitých činností. Opatření k nápravě se ukládá především v méně závažných případech a při individuálních pochybeních. Při jejich nesplnění obvykle následuje sankce za správní delikt, o které jsem pojednával v předchozí kapitole.

V krajních případech může ČNB jako *ultima ratio* odejmout oprávnění k činnosti. Zákon enumerativní metodou vypočítává případy, kdy tak může učinit:

- Subjekt přestane splňovat podmínky stanovené pro provozování činnosti.
- Uložené opatření k nápravě nevedlo k nápravě.
- Subjekt opakovaně nebo závažně poruší povinnost stanovenou regulací spotřebitelských úvěrů.
- Subjekt poruší podmínku nebo povinnost stanovenou ve vykonatelném rozhodnutí vydaném podle zákona.

- Subjektu bylo uděleno oprávnění nebo byl zapsán do registru na základě nepravdivých nebo zavádějících údajů.

ČNB je zároveň regulátorem ve smyslu oprávnění vydávat vyhlášky. Oblast spotřebitelských úvěrů jinak spadá do gesce Ministerstva financí, které však není zákonem zmocněno vydávat podzákoné právní předpisy podle čl. 79 odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Na ministerstvu se této oblasti věnuje oddělení 3503 - Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele na finančním trhu. Ministerstvo na svých webových stránkách uvádí ke spotřebitelským úvěrům dodatečné informace, avšak ty jsou i mnoho měsíců po dni účinnosti ZSÚ velmi často zastaralé a týkají se ještě předchozí právní úpravy.¹¹⁴ Poslední aktualizace často kladených dotazů proběhla 30. 11. 2012. Jediná aktuální informace se týká Úvěrů poskytovaných obcemi v souvislosti se ZSÚ. Bylo by velmi žádoucí údaje na stránkách ministerstva upravit nebo smazat, jelikož současný stav může vést k matení spotřebitele, který předpokládá, že u orgánů státní správy nalezne pravdivé, aktuální a relevantní informace.

Mezi orgány dohledu je třeba zařadit i Českou obchodní inspekci, která do účinnosti zákona vykonávala dohled nad subjekty, které poskytovaly či zprostředkovaly úvěry na základě živnostenského oprávnění. Podle ZSÚ bude nad těmito osobami vykonávat dohled po přechodnou dobu, dokud ČNB nerozhodne o udělení oprávnění k činnosti podle ZSÚ. Avšak řízení zahájené inspekcí dokončí po účinnosti zákona vždy ČNB.

Sjednocení dohledu do ČNB bylo určitě správným krokem. Informace o tomto tržním segmentu jsou tak koncentrované v jedné organizaci a odbornost ČNB je v této oblasti zcela nepochybně vyšší než u České obchodní inspekce vzhledem k dalším činnostem těchto institucí.

¹¹⁴ Ministerstvo financí: Informace Ministerstva financí ke spotřebitelským úvěrům. [online]. [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/uvery-pro-spotrebitele/spotrebitelcky-uver>

5 Srovnávací analýza s právní úpravou Slovenské republiky

Cílem této kapitoly není provést komplexní analýzu všech aspektů české a slovenské právní úpravy, ale porovnat regulaci hlavně z hlediska systémového a uvést nejvýznamnější odlišnosti.

Česká regulace pro spotřebitelské otázky na finančním trhu vychází ze segmentového, respektive produktového hlediska. Na spotřebitelském finančním trhu můžeme rozlišit 4 hlavní segmenty, a to spotřebitelské úvěrování, platební služby, pojištění a investiční služby. Český zákonodárce zvolil přístup upravit komplexně každý z těchto segmentů v návaznosti na nové unijní směrnice, které nahrazují nebo doplňují původní unijní úpravu finančních služeb. Prvním z nich byly spotřebitelské úvěry v návaznosti na MCD. Na začátku roku 2018 budou následovat investiční služby upravené zákonem č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, který implementuje MiFID II účinný od 3. ledna 2018. O 10 dní později vejde v účinnost PSD II regulující platební služby, která vedla k novelizaci zákona č. 284/2009 Sb., o platebním styku. Poslední produktový segment je pojištění, které čekají velké změny v návaznosti na IDD (*insurance distribution directive*)¹¹⁵, avšak lokální úprava zatím ještě nebyla předložena do parlamentu a nachází se v Legislativní radě vlády. V současnosti každý z těchto zákonů obsahuje vlastní úpravu zprostředkování s výjimkou platebních služeb, kde zprostředkovatelská činnost není obvyklá. Lze předpokládat, že zákonodárce sjednotí úpravu systému zprostředkování na dvoustupňový systém, jaký je u spotřebitelského úvěru, tedy samostatného a vázaného zprostředkovatele, doplněný o specifický subjekt prodejce nějak vázaných produktů. I proces získání odborné způsobilosti by měl být sjednocen na certifikaci od akreditované osoby, jejíž činnost je povolena ČNB. Tento systém však bude pro subjekty působící na finančním trhu nákladný, neboť odborné zkoušky jsou poměrně finančně a časově náročné a nově je třeba licence jednotlivých subjektů obnovovat zaplacením nemalých poplatků.

Pokud jde o zprostředkovatelskou činnost, zvolil slovenský zákonodárce jiný přístup a upravil komplexně zprostředkování do jednoho zákona pro všechny segmenty, a to do zákona č. 186/2009 Sb., o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve. Ten upravuje 7 typů subjektů, z nichž většina může zprostředkovávat produkty ze všech segmentů, kterými jsou:

- Pojištění a zajištění.

¹¹⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/97 ze dne 20. ledna 2016 o distribuci pojištění

- Kapitálový trh.
- Přijímání vkladů.
- Poskytování úvěrů.
- Doplnkové důchodové spoření.
- Starobní důchodové spoření.

Zákon dále obsahuje úpravu registrů, personálních předpokladů v podobě odborné způsobilosti a důvěryhodnosti, dohledu a pravidla jednání vůči klientovi. Zákon tak obsahuje mnoho z úpravy části třetí až šesté českého ZSÚ, avšak pro všechny produktové segmenty.

V případě úpravy spotřebitelského úvěru jako institutu zvolil slovenský zákonodárce také odlišný přístup. Do zákona č. 129/2010 Z.z., o spotřebitelských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov zasáhl jen drobně v souvislosti s úpravami potřebnými kvůli MCD. Dále byl přijat nový zákon č. 90/2016 Z.z., o úveroch na bývanie, který je fakticky implementační normou MCD. Oba tyto zákony mají podobnou strukturu a obsahují úpravu postupů a informací před uzavřením smlouvy a esenciální náležitosti smlouvy a práva a povinnosti z ní vyplývající.

Velkou odlišností slovenské právní úpravy je existence přímé a striktní regulace lichvy. V ČR je lichva obecně regulována jako soukromoprávní institut v ustanovení § 1796 občanského zákoníku, ale přímá regulace určující maximální hranici úrokové sazby nebo RPSN neexistuje. Slovenský zákon č. 40/1964 Z.z., občiansky zákonník v ustanovení § 53 odst. 6 zavádí institut odplaty a odkazuje na podzákoný právní předpis, kterým je Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 87/1995 Z.z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka. Nařízení definuje odplatu jako procentuální hodnotu obdobnou RPSN. Maximální výše odplaty je stanovena jako dvojnásobek naposledy zveřejněné průměrné RPSN bank a poboček zahraničních bank pro daný typ úvěru. Potřebná data zveřejňuje Ministerstvo financí na webových stránkách. Stanovovat maximální odplatu podle bank je dobrým krokem, údaje se tak očistí o data poskytovatelů, kteří nabízí úvěry za excesivní úrokové sazby. Dvojnásobek průměrné RPSN je dle mého názoru nastaven příliš nízko, jsem spíše pro smluvní autonomii subjektů ohledně podmínek úvěru, osobně bych tak strop stanovil spíše okolo 4-5 násobku průměrné RPSN, zvláště v případě krátkodobých úvěrů. Na druhou stranu si myslím, že dynamické zastropování RPSN má smysl a pomůže v boji s až nesmyslně předraženými úvěry. Český zákonodárce zatím k takovému kroku nepřistoupil, byť je velmi často diskutovaný při každém projednávání novelizací regulace spotřebitelského úvěru.

Pokud bych měl hodnotit českou a slovenskou úpravu, tak v případě zprostředkování považuji za lepší tu slovenskou, která na jednom místě komplexně upravuje celý finanční trh. Česká právní úprava také směřuje ke konsolidaci pravidel, například odborná způsobilost bude obdobná pro všechny produktové segmenty a i úprava subjektů se sblíží. Ovšem úprava bude ve 3 zákonech, tudíž tento přístup povede k duplicitám, a jelikož velká většina zprostředkovatelů vykonává činnost ve všech produktových segmentech, bylo by vhodné tomu přizpůsobit právní úpravu. Naopak pokud jde o úpravu samotného institutu spotřebitelského úvěru, kloním se na stranu české úpravy, kdy jsou v jednom zákoně upraveny spotřebitelské úvěry na bydlení i spotřebitelské úvěry jiné než na bydlení. Takový přístup je logický, neboť úprava reklamy, pravidel jednání, výpočtu RPSN či hodnocení úvěruschopnosti by měla být obdobná a v některých případech dokonce stejná.

6 Spotřebitelský úvěr de lege ferenda

Na závěr analýzy a hodnocení ustanovení nové regulace spotřebitelských úvěrů bych se rád krátce zamyslel i nad tím, kam by měla regulace v budoucnu směřovat a kde existuje prostor ke zlepšení.

Nový institut cizoměnových úvěrů by bylo jistě vhodné upravit tak, aby pokrýval rizika spotřebitelů komplexněji a chránil i rezidenty jiných států EU, kteří si vezmou korunovou hypotéku. Zároveň vážnost ustanovení ohledně jiných opatření na omezení kurzového rizika a jejich uplatnění za dispozičních podmínek stanovených smlouvou nezajistí řádnou ochranu spotřebitele. Regulace by měla zjednodušit splnění opatření na omezení kurzového rizika, neboť dnes je jejich splnění pro instituce nadměrně nákladné, ale zároveň tato opatření určit jako kogentní.

Reálně existujícím produktem, který zákon v současné podobě ignoruje, jsou refinancování úvěrů. Nyní by se na tento produkt právně pohlíželo jako na klasický nový úvěr, avšak v praxi se průběh vyřizování refinancování značně liší od poskytnutí nových peněz. Jako minimální úpravu refinancování bych viděl zvláštní ustanovení pro vyhodnocování úvěruschopnosti, neboť kreditní riziko je u těchto úvěrů mnohem nižší a význam úvěrových registrů je zde dominantní. Zákonodárce by měl slevit z požadavku na dokladování příjmů a výdajů, podle mého názoru by mělo stačit tvrzení spotřebitele a určitá historie řádného splácení úvěru, která dokazuje, že je spotřebitel schopen daný úvěr splácet. V případě refinancování úvěru v krátkém období po jeho poskytnutí by mohl být zaveden obdobný institut jako je tomu u provádění identifikace klienta v rámci opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, a to převzetí identifikace od jiné povinné osoby. Podstatou tohoto institutu je, že pokud má jiná regulovaná osoba povinnost provést určitou činnost, mohou se spolehnout na to, že tak učinila. V případě spotřebitelských úvěrů by se poskytovatel mohl spolehnout na to, že jiný poskytovatel provedl vyhodnocení úvěruschopnosti v souladu se zákonem. V krátkém období, kdy ještě s vysokou pravděpodobností nedošlo ke změně okolností, by bylo možné úvěr refinancovat bez nutnosti vyhodnotit znovu úvěruschopnost, pouze na základě čestného prohlášení klienta, že se nezměnily předpoklady.

Přesnější úprava by byla vhodná v případě důsledků porušení povinnosti posoudit úvěruschopnost spotřebitele. Zákon by místo popisu, jak určí podmínky splácení soud, mohl rovnou určit tyto podmínky. Délka ustanovení by byla přibližně stejná.

Nejslabší místo zákona se však ukázalo krátce po jeho účinnosti. Nejde o kvalitu jednotlivých ustanovení, ale o vyhnutí se regulaci spotřebitelského úvěru jako celku pomocí zřízení fiktivního

živnostenského oprávnění pro spotřebitele, který si následně vezme úvěr jako podnikatel. Řešení zde není jednoduché. Jednou z variant je takové činnosti důsledně sledovat a aplikovat nejpřísnější možné sankce. V tomto případě však mohou poskytovat úvěr i nelicencované subjekty, neboť budou předstírat, že spotřebitelské úvěry neposkytují. Odebrání licence tedy nemusí být ve všech případech účinným prostředkem. Další možností je rozšířit účinnost regulace spotřebitelských úvěrů i na poskytování úvěrů malým podnikatelům. Najít však dělicí kritérium bude značně obtížné. Nelze předpokládat, že by nepoctiví poskytovatelé byli schopni donutit spotřebitele zakládat obchodní korporace, takže rozšíření na právnické osoby by nemělo být nutné. Aby do působnosti zákona spadaly všechny fyzické osoby – podnikatelé je nežádoucí, nicméně každá výjimka usnadňuje obcházení zákona. Kompromisní variantou by bylo tedy aplikovat klíčové instituty jako předmluvní informace, reprezentativní příklad či RPSN i na úvěry pro fyzické osoby – podnikatele, jejichž hodnota nepřevyšuje kupříkladu 2 000 000 Kč.

Závěr

Spotřebitelský úvěr představuje v tržních ekonomikách významný ekonomický nástroj, a proto je třeba jeho poskytování a zprostředkování právně regulovat. S novým širokým pojetím spotřebitelského úvěru jako institutu zahrnujícího i hypoteční úvěry jeho význam ještě násobně roste, neboť úvěry na bydlení tvoří z hlediska objemu výraznou majoritu úvěrů poskytnutých domácnostem.

Hlavním cílem této práce bylo analyzovat spotřebitelský úvěr z hlediska finančněprávního s okrajovými přesahy do dalších právních odvětví. Analýza se soustředila na právní úpravu spotřebitelského úvěru platnou v ČR a jejím cílem bylo vyhodnotit vhodnost jednotlivých ustanovení i úpravy jako celku a následně vytvořit vlastní názor na možné zlepšení a podívat se na úpravu z hlediska *de lege ferenda*. K naplnění cíle byla provedena nejenom analýza lokální právní úpravy, ale i analýza úpravy na unijní úrovni a komparativní analýza se Slovenskou republikou.

Jako největší pozitivum nové úpravy spatřuji rozšíření působnosti na všechny úvěry, které jsou poskytnuty spotřebiteli. Limitace působnosti regulace pomocí dolní a horní objemové hranice neměly opodstatnění a často vedly k nežádoucímu obcházení práva. Větší význam však má, že se regulace nyní vztahuje i na úvěry na bydlení, které sice bez ohledu na regulaci a pouze pomocí tržních mechanismů byly poskytovány poměrně odpovědně, avšak objemově představují většinu dluhů domácností a není zde důvod, proč by spotřebitel u závazku, který často trvá i desetiletí, neměl dostat stejnou ochranu a stejný rozsah informací jako u spotřebitelského úvěru jiného než na bydlení.

Významnou novinkou, kterou přinesla MCD, je ochrana spotřebitele před měnovým rizikem regulací tzv. cizoměnových úvěrů. Samotná podstata tohoto institutu leží na správných základech a souhlasím s tím, že v rámci jednotného evropského trhu by měl být spotřebitel před měnovými riziky chráněn nebo by o nich měl být minimálně informován. Ovšem mechanismy, které MCD a hlavně lokální úprava na dosažení tohoto bohublého cíle nastavily, jsou z mého pohledu fakticky neúčinné a nepovedou ke zlepšení. Cílem mimo jiné bylo, aby mohl spotřebitel profitovat z toho, že si úvěr může vzít u kteréhokoliv poskytovatele v EU. Reálně mnoho poskytovatelů jako řešení přestalo poskytovat úvěry v jakékoliv jiné měně, než je jejich lokální, čímž spotřebitelé o možnost volby přišli.

Největší výzvou, která bohužel nemá jednoduché řešení, nadále zůstává obcházení regulace jako celku tím, že poskytovatel donutí spotřebitele stát se naoko a formálně podnikatelem a pak mu reálně

spotřebitelský úvěr poskytne jako podnikatelský, který kromě soukromoprávní úpravy není prakticky regulován.

Obecně je však nová právní úprava významným krokem kupředu, která v mnohém postavení spotřebitele zlepšuje. U některých ustanovení je k diskusi, jestli tak nečiní na úkor nepřiměřených nákladů a úsilí ze strany poskytovatelů či zprostředkovatelů, ale ve většině případů jsou profesionální instituce schopné se s tím vypořádat.

Zkratky

Zkratka	Vysvětlení
CCD	<i>Consumer credit directive</i> - Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
GDPR	General data protection regulation - Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů)
Kč	Koruna česká
MCD	<i>Mortgage credit directive</i> - Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU ze dne 4. února 2014 o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení a o změně směrnic 2008/48/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010
RPSN	Roční procentní sazba nákladů
ZSÚ	Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelských úvěrech

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

1. BAKEŠ, Milan. Finanční právo. 6., upr. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-440-7.
2. ČERVENKA, Miroslav, Dagmar IRCINGOVÁ a Miroslav ŠKVÁRA. Spotřebitelské úvěry 2017: průvodce teorií a praxí úvěrování dle zákona č. 257/2016 Sb. Praha: Miroslav Škvára, 2017. ISBN 978-80-904823-4-0.
3. DOHNAL, Jakub. Spotřebitelský úvěr: praktická příručka s příklady a judikaturou. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-76-9.
4. DVOŘÁK, Petr. Bankovníctví pro bankéře a klienty. 3. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005, 681 s. Vysokoškolská učebnice (Linde). ISBN 80-720-1515-X.
5. DVOŘÁKOVÁ, Iva. Komunitární právní úprava spotřebitelského úvěru v praxi. Key publishing, 2011. ISBN 80-73190-54-0.
6. FINLAY, Steven. Consumer credit fundamentals. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 9780230232792.
7. ONDŘEJ, Jan. Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele: ekonomické, právní a sociální aspekty. Praha: C. H. Beck, c2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-446-9.
8. PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. Komerční bankovníctví v České republice. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1180-1.
9. ROSA-MARIA GELPI AND FRANÇOIS JULIEN-LABRUYÈRE a TRANSLATED BY LIAM GAVIN. The history of consumer credit doctrines and practice. Basingstoke: Macmillan, 2000. ISBN 9780230554511.
10. SLANINA, Jan. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-645-6.
11. SVOBODA, Pavel. Svoboda Pavel Úvod do evropského práva. C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-488-9.

Akademické práce

1. JANEBOVÁ, Lucie. Smlouva o spotřebitelském úvěru a její zajištění ručením. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Petr Liška, LL.M., Ph.D.
2. NOVÁKOVÁ, Michaela. *Právní úprava vybraných spotřebitelských smluv*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce Doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D.
3. PEŠKOVÁ, Monika. *Smlouva o úvěru*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce Doc. JUDr. Ivanka Štenglová.
4. PETRUSKOVÁ, Lenka. *Spotřebitelské úvěry – znaky, vybraná ustanovení smluv o spotřebitelském úvěru, ochrana spotřebitele*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Petr Liška, LL.M.
5. TEPLÝ, Jan. *Právní úprava spotřebitelského úvěru ve vybraných jurisdikcích*. Diplomová práce, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Petr Kotáb, Ph.D.
6. TICHÁ, Irena. *Úvěr*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Petr Liška, LL.M., Ph.D.
7. VOJTĚCH, Petr. *Úvěr pro spotřebitele*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Petr Liška, LL.M., Ph.D.

Právní předpisy

1. Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru
2. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
3. Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru
4. Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
5. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS
6. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU ze dne 4. února 2014 o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení a o změně směrnic 2008/48/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010

7. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů)
8. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/97 ze dne 20. ledna 2016 o distribuci pojištění
9. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2366 ze dne 25. listopadu 2015 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 2002/65/ES, 2009/110/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010 a zrušuje směrnice 2007/64/ES

Internetové zdroje

1. www.cnb.cz
2. www.mfcr.cz
3. www.nbs.sk
4. www.eba.europa.eu
5. www.esma.europa.eu
6. www.eur-lex.europa.eu
7. www.ec.europa.eu
8. www.epravo.cz
9. www.pravniprostor.cz
10. www.cak.cz

Seznam obrázků

Obrázek 1: Úvěry rezidentským domácnostem podle účelu (mld. Kč) a podíl úvěrů se selháním (%)	9
Obrázek 2: Schéma nekryté úrokové parity	20
Obrázek 3: Struktura zprostředkování spotřebitelských úvěrů	63

Regulace spotřebitelského úvěru

Abstrakt

Spotřebitelský úvěr je právní institut a ekonomický nástroj umožňující spotřebiteli uhradit finančními prostředky, kterými v dané chvíli nedisponuje, nákup zboží nebo služeb. Jeho význam v konzumní společnosti je značný, tudíž je třeba jeho poskytování a distribuci regulovat. Současný zákon o spotřebitelském úvěru č. 257/2016 Sb., vymezuje v ustanovení § 2 spotřebitelský úvěr jako odloženou platbu, peněžitou zápůjčku, úvěr nebo obdobnou finanční službu poskytovanou nebo zprostředkovanou spotřebiteli.

Předmětem této rigorózní práce je analýza současné regulace úvěrů pro spotřebitele v návaznosti na přijetí nového zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, který implementuje Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU ze dne 4. února 2014 o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení. Zákodárce se rozhodl sjednotit úpravu spotřebitelských úvěrů do jednoho právního předpisu, takže nový zákon provádí i Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru. Nový zákon tak představuje komplexní úpravu zahrnující regulaci poskytování i zprostředkování spotřebitelského úvěru a práv a povinností vyplývajících ze smlouvy o spotřebitelském úvěru na bydlení i spotřebitelském úvěru jiném než na bydlení. Práce využívá metody deskripce, analýzy, komparace a metodu historickou. Tato práce nahlíží na spotřebitelský úvěr z hlediska finančněprávního a soukromoprávní aspekty tohoto fenoménu rozebírá spíše okrajově.

Práce je strukturována do 6 kapitol. První kapitola se zabývá vymezením pojmu spotřebitelského úvěru z teoretického hlediska a ekonomickým a historickým kontextem tohoto institutu. Druhá kapitola je věnována mezinárodní a především unijní právní úpravě. Klíčová analýza současné české právní úpravy je obsažena v kapitole třetí. Následují 2 kratší kapitoly zaměřené na instituce a orgány dohledu a systematickou komparaci české a slovenské regulace spotřebitelského úvěru a poslední kapitola je věnována regulaci spotřebitelského úvěru *de lege ferenda*.

Klíčová slova

Spotřebitelský úvěr, hypotéka, leasing, ochrana spotřebitele.

Regulation of consumer credit

Abstract (English)

Consumer credit is a legal institute and an economic instrument that allows consumer to pay funds that he does not currently have, when purchasing goods or services. Its importance is significant in the consumer society, so its provision and distribution must be regulated. Paragraph 2 of the current Consumer Credit Act No. 257/2016 Coll. defines consumer credit as a deferred payment, a cash loan, credit or similar financial service provided or intermediated to the consumer.

The subject of this rigorous work is the analysis of the current regulation of consumer credit in relation to the adoption of the new Act No. 257/2016 Coll., On Consumer Credit, which implements the Directive 2014/17/EU of the European Parliament and of the Council of 4 February 2014 on credit agreements for consumers relating to residential immovable property. The legislator decided to consolidate the regulation of consumer credit into one rule, so the new act also implements the Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers. The new act thus represents a complex regulation covering both the provision and intermediation of consumer credit and the rights and obligations arising from mortgage credit agreement and consumer credit agreement. The methods of description, analysis, comparison and historical method were used. This thesis looks at consumer credit from financial law point of view and civil law aspects of this phenomenon are elaborated rather marginally.

The thesis is structured into 6 chapters. The first chapter deals with the definition of the consumer credit from the theoretical point of view and examines economic and historical context of this institute. The second chapter is dedicated to analysis of international and primarily EU regulations. The key analysis of current Czech legislation is contained in chapter three. The following 2 shorter chapters focus on institutions and supervisors and a systematic comparison of Czech and Slovak consumer credit regulation and the last chapter is dedicated to consumer credit regulation *de lege ferenda*.

Key words

Consumer credit, mortgage, leasing, consumer protection.